

En studie i
Visuell Kommunikation
applicerad på Linnés Orangeriträdgård

Josefina Erlandsson

A study of Visual Communication
applied on Linnaeus Orangery Garden

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examensarbete i landskapsplanering, 30 hp
Landskapsarkitekturprogrammet
Självständigt arbetet vid LTJ-fakulteten, SLU
Alnarp 2013

En studie i Visuell Kommunikation

applicerad på Linnés Orangeriträdgård

A study of Visual Communication

applied on Linnaeus Orangery Garden

Josefina Erlandsson

Handledare: Allan Gunnarsson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Pär Gustafsson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Bitr. examinator: Anna Peterson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 30 hp

Nivå och fördjupning: A2E

Kurstitel: Examensarbete i landskapsplanering

Course Title: Master Project in Landscape Planning

Kurskod: EX0165

Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet

Ämne: Landskapsplanering

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsmånad och -år: juli 2013

Omslagsbild: Josefina Erlandsson

Serienamn: Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Information, budskap, format, koncept, layout, form, skyltar.

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Förord

Det är många som sett lite frågande ut när jag berättat om att mitt examensarbete handlar om ”Visuell Kommunikation”. Men egentligen är det ganska enkelt; *Visuell Kommunikation är information som presenteras eller kommuniceras visuellt genom bokstäver, bilder och deras form.* Kommunikationen kan ske genom mängder av olika kanaler: TV, websidor, tidningar, planscher etc. Vi människor berörs alltså dagligen av detta begrepp genom att själva agera sändare eller mottagare av visuell kommunikation.

Vetenskapligt är termen ett begrepp för hur man på bästa sätt utformar ett visuellt budskap. Ett mycket närliggande begrepp är *informationsdesign*. Genom att vara skicklig inom detta område kan landskapsarkitekten bättre sälja in ett visuellt förslag.

Detta examensarbete har tyngdpunkten inom de delar i visuell kommunikation som landskapsarkitekten kan dra nytta av. Men eftersom alla människor flitigt använder sig av denna kommunikationsform både privat, i skolan och i yrket, kan de flesta säkert lära sig något från denna uppsats. Jag har själv fått kunskaper som jag kan använda mig av både när jag gör ett förföriskt inbjudningskort hemma på köksbordet, eller en säljande plansch på kontoret. Hoppas du känner dig lockad till läsning!

Josefina Grönlundsson

Eslöv 6 december 2012

Sammanfattning

BAKGRUND

Detta är ett examensarbete som behandlar begreppet Visuell Kommunikation. Ämnet har begränsats genom att denna uppsats främst ta upp kommunikationsformen ur en landskapsarkitekts perspektiv. Examensarbetet är uppdelat i två delar; Del I är en litteraturstudie; Del II är en applikation.

Det övergripande syftet med detta arbete är att jag vill lära mig hur jag kan sälja in mina idéer genom att ge dem en intresseväckande, inspirerande och kommunikativ utformning. Jag vill hitta en metod för hur man med ord och bilder framställer information för att den ska nå fram till så många som möjligt.

Mitt mål har varit att få min framtida publik att inte kasta mina alster innan de har studerat dem mer ingående. Istället vill jag få dem att bli nyfikna, att läsa och att slutligen ta till sig budskapet.

DEL I : LITTERATURSTUDIE

Visuell kommunikation är konsten att förmedla ett budskap mellan sändare och mottagare genom bokstäver, bilder och deras form och arrangemang. Ett mycket närliggande begrepp till visuell kommunikation är *informationsdesign*.

Förutsättningen för visuell kommunikation är att någon har något att förmedla. Förmedlaren kan exempelvis vara en enskild person, ett företag eller en förening. Kanalen eller mediet kan till exempel vara en hemsida, en broschyr eller en informationsskylt. Inom detta medium kombineras text och bild så att de får en ordnad form och ett relevant innehåll. Den som förmedlar budskapet vill att det ska väcka uppmärksamhet och intresse, samt att det slutligen ska nå fram.

Formgivningsprocessen bakom visuell kommunikation täcker in tre grundläggande arbetsområden som måste samordnas för att nå önskad effekt:

- 1) *Typografi* är arbetet med textens utformning och arrangemang.
- 2) *Bildhantering* handlar om att välja talande bilder till budskapet.
- 3) *Layout* är arbetet med att skapa ett arrangemang av text och bild så att budskapet blir tydligt och begripligt.

Ett grundläggande kriterie för ett välutformat visuellt budskap är att det måste ha en bärande idé. Det kan handla om att kombinera text och bild på ett humoristiskt och nyskapande sätt. Eller att ha ett genomgående spännande tema eller koncept som omfattar produktionens alla delar. Här följer några utmärkande kriterier för en bra idé:

- den skapar omedelbar uppmärksamhet
- den ger mottagaren en aha-upplevelse
- den skapar känslor som glädje, längtan, lust och sympati
- den är nästan alltid enkel och tydlig
- den går att använda om och om igen

DEL II: APPLIKATION

I denna del testas - eller appliceras - de teorier som just har studerat på ett verkligt fall. Den skapar också en möjlighet att ytterligare ifrågasätta källorna; Är deras råd de enda rätta eller finns det fler möjligheter? Eller har de rent ut av fel på någon punkt?

I applikationsdelen har jag utformat informationsskyltar till en offentlig trädgård i 1700-talsstil som anlagts för att hedra vetenskapsmannen Carl von Linnés 300-årsjubileum - *Linnés Orangeriträdgård*.

Skyltarna kommer att möta en stor och spridd publik med olika bakgrund och i alla åldrar. Definierar man målgruppen blir det enligt litteraturstudien enklare att hålla sig på en lagom nivå så att alla mottagare förstår och får den information de efterfrågar. I detta fall var målgruppen mycket stor och budskapet riskerade därför att bli karaktärslost. Det ställdes alltså stora krav på både tydlighet och originalitet.

En klok strategi för att kontrollera att man verkligen förmedlar det man vill säga är att definiera kärnbudskapet i en enda mening. Mitt kärnbudskap löd: *Linné var en oerhört fascinerande människa och en enastående vetenskapsman*. För att skapa ett karaktärsfullt innehåll valde jag ut information genom att utgå ifrån vad jag personligen tyckte var spännande och intressant.

Ordet *kongenialitet* var något jag tog fasta på från litteraturstudien.

Detta innebär att något passar in i sitt sammanhang – con genius – ett med anden. För att uppfylla kongenialitet krävs det en noggrann analys av budskapet samt att tolka vad läsaren förväntar sig. Fenomenet kan användas på två sätt inom visuell kommunikation; 1) Vid uppfylld kongenialitet får man oftast ett respektingivande och trovärdigt resultat. 2) Att medvetet inte uppfylla kongenialitet kan vara en oerhört effektiv metod för att skapa uppmärksamhet och provokation.

Under arbetet förstod jag verkligen vikten av att använda sig av ett fungerande helhetskoncept. Jag ville skapa skyltar som kändes kongeniala och lättlästa. De är utformade med en lågmäld och elegant design för att passa in i trädgårdens karaktär. Skyltställningarna ser ut som riktigt gamla böcker i brunt skinn och med guldkantade sidor. Även layouten är upplagd för att efterlikna utseendet från en gammal bok.

Jag trodde från början att jag skulle komma fram till ett mer originellt resultat. För att locka publiken trodde jag att skyltarna var tvungna att sticka ut. Men i detta fall är det inte nödvändigt eftersom skyltarna inte konkurrerar med någon annan information. Genom detta uppdrag förstod jag verkligen att det ofta är det enkla som fungerar bäst.

RESULTAT

I stora drag har jag fått svar på min övergripande frågeställning: *Hur framställer man visuell information för att den ska nå fram till så många som möjligt?* Jag har allra främst förstått att det inte finns någon universallösning som går att använda om och om igen. Istället krävs det ett kreativt arbete anpassat till varje unikt projekt. Jag har inte fått bara ett utan flera samlade svar som, applicerade och kombinerade på rätt sätt, kan vara till stor hjälp i mitt kommande yrkesutövande. Jag har helt klart förbättrat oddsen för att mina framtida idéer ska bli presenterade på ett intresseväckande, inspirerande och kommunikativt sätt.

Summary

BACKGROUND

This degree thesis handles the subject Visual Communication. The subject is large and has therefore been restricted. The essay only deals with chosen parts of the communication form, which could be useful for me as a landscape architect. The essay is divided into two parts; Part I is a literature study; Part II is an application.

The main goal of this study is to learn how to sell my ideas. How can I give them a design that attracts attention and is both inspiring and communicative? The direct purpose is to find a method for making visual information reach as many people as possible. My final goal is to prevent my future clients from ignoring my presentation products. Instead I want them to get curious, read it, and to fully take the message in.

PART I : LITERATURE STUDY

Visuell communication is a term for mediating a message between sender and receiver through letters, pictures and their form and arrangement. A very close term to visual communication is *information design*.

A basic condition for visual communication to take place is that someone has something to mediate. The messenger can for example be a private person, a company or an association. The communication method, or the channel/medium, can for example be a poster, a commercial, a home page, a brochure or an information sign. Within this medium, text and pictures are combined to create an arranged form and a relevant content. The person who sends the message wants it to attract attention and to finally reach through.

The design process behind visual communication covers three fundamental parts, which all must be co-ordinated to obtain a desirable effect:

- 1) Typography is the handling of the text's form and arrangement.
- 2) Picture management is about choosing pictures that are relevant and interesting.

- 3) Layout is how to create a functional arrangement of text and pictures. Functional in a way that the message becomes attractive, distinct and understandable.

A fundamental criteria for a well shaped visual message is that it has to have a main idea. It might be about combining text and pictures with a humorous and dawning method. Or it can be about having an exciting theme or concept throughout the whole production. Here follows some characteristic criteria for a good idea:

- it creates immediate attention
- it gives the receiver an aha moment
- it creates feelings like joy, longing, lust and sympathy
- it's almost always simple and distinct
- it can be used over and over again

PART II : APPLICATION

The well known expression “practice makes perfect” is very well suited to describe the reason for this application. In this part the theories from the literature study are tested - or applied - in a real scenario. It also creates an opportunity to question the sources: Is their advice the only one functioning, or are there any other options? Or are they even wrong in some aspects?

The application consists of designing information signs for a public garden in 18th century style that has been built for the 300 years celebration of the Swedish scientist Carl Linnaeus— *Linnaeus Orangeri Garden*.

The signs in the garden will meet a big and spread audience, coming from totally different backgrounds and all age groups. According to the literature study it's very good to define a target group. That makes it so much easier to stay on a good level, so that every receiver can understand and get the information they want and need. When the target group is very big, like in this case, the message can easily become weak. There for there is a big demand for both clarity and originality.

There is a very wise strategy to control that you really mediate what you want to say. This is to in just one sentence define the essence of the message. My main message was: *Linnaeus was a very fascinating man and a phenomenal scientist*. When I decided what information to use, I

simply picked out parts that I myself found exiting and interesting. I believe the use of this method created a content full of character.

The word *congeniality* was something I brought with me from the literature study. This means that something is suitable in its context – congenial – with the soul. To fulfil congeniality a careful analysis of the message is demanded, and also a prediction of what the receiver is expecting. When it comes to visual communication the phenomenon can be used in two different ways; When congeniality is fulfilled the result will inspire respect and become very believable. But if you instead consciously chose not to fulfil congeniality, you have a very effective method to create attention and provocation.

During my work I really understood the importance of a complete main concept. My work with the entrance sign was done too fast and led to an unfinished result. But as always you can learn much from a mistake. The signs inside the garden became much more congenial and interesting. By giving the finished signs a quiet and elegant design, I think they will fit in the character of the garden. The signs are supposed to look like really old books, with brown leather cover and pages with golden edges. The layout is also designed to imitate the look of a very old book.

From the beginning I thought I would end up with a more original result. I thought the signs had to stand out to attract the readers. But in this case that is not necessary, because the signs are not competing with any other information. By taking on this assignment I have absolutely understood that it's often the simple things that work the best.

CONCLUSION

Chiefly I have succeeded in finding answers to the main question I had in the beginning of this essay: How do you visually present information to make it reach as many people as possible?

The most important thing I have learned is that there is no universal solution that can be used over and over again. Instead it demands a creative process adapted to every unique project. I have found not one but many answers that, applied and combined in a creative way, can be very useful in my profession to come. I believe I have improved the odds for my future ideas to be well presented. From now on they will hopefully have a design that attracts attention, and a content that is both inspiring and communicative.

Innehåll

Inledning 14

DEL I : LITTERATURSTUDIE

Introduktion - Vad är Visuell kommunikation?

Kommunikationens grunder - 18

Visuell Kommunikation - begreppsförklaring - 19

Effektiv visuell kommunikation - 20

Reflektion - 21

Kapitel 1 - Att välja ut Information

Informationens målsättning - 22

Målgrupp och medium - 22

Mängd information - 23

Reflektion - 24

Kapitel 2 – Konsten att skriva

Skrivandets grunder - 25

Reflektion - 36

Kapitel 3 - Typografi

Vad är typografi? - 37

Typografins beståndsdelar - 38

Stark typografi - 45

Typografisk helhet - 47

Reflektion - 48

Kapitel 4 - Bilden

Bildens betydelse- 49

Hur och varför bilder blir intressanta - 50

Hur väljer man bild? - 52

Val av bildteknik - 54

Reflektion - 55

Kapitel 5 - Text & Bild i samspel

Två kombinationer - 56

Reflektion - 58

Kapitel 6 - Färgen

Färg är upplevelse - 59

Färg är information - 60

Färg är funktion - 60

Färgkombinationer - 61

Omgivande miljö - 63

Val av färg - 63

Reflektion - 65

Kapitel 7 - Layouten

Vad är layout? - 66

Layoutens byggelement - 67

Kompositionsprinciper - 71

När är layouten färdig? - 80

Reflektion - 82

Avslutande reflektion 83

DEL II : APPLIKATION

Introduktion

Applikationens uppkomst och syfte - 86

Trädgårdens bakgrund - 87

Trädgårdens utformning - 88

Entréskylten 90

Kvartersskyltarna

Förutsättningar - 92

Skyltarnas yttre form - 92

Presentation av slutresultatet - 98

Innehåll och Form - 103

RESULTATDISKUSSION 115

Slutord 119

Slutnoter 120

Källförteckning 122

Bildförteckning 123

Bilagor 125

Inledning

BAKGRUND

Vid sidan av studierna har jag ritat och planerat en orangeriträdgård i 1700-talsstil. Trädgården finns i Möckelsnäs (Älmhult, Småland) och är uppförd till minne av Carl von Linnés 300-års jubileum. Anläggningen kommer vara offentlig och verka både som turistmål och som en plats för studier av Linnés botaniska gärningar.

Jag fick tidigt idén att jag ville utforma trädgårdens informationsskyltar. Jag har också länge burit en tanke om att skriva ett examensarbete som tar upp hur man utformar visuell information så att den blir lättillgänglig och kommunikativ. Dessa två uppslag kändes väldigt lämpliga att kombinera i ett fördjupande examensarbete.

Uttalandet kan kanske tyckas väl skarpt, men jag anser att den undervisning vi landskapsarkitekter har fått i visuell presentationsteknik har varit under all kritik. Det har känts som att man förutsätts ha en naturlig talang.

Under studietiden i Alnarp har jag och mina medstudenter ofta arbetat med posters/planscher och andra visuella presentationsmetoder. Vi har under presentationerna fått många allmänna utlåtanden om plansherna utan någon djupare förklaring till varför de ser bra ut, eller för den delen hur en dålig presentation kunde ha gjorts bättre. Tyngdpunkten av kritiken har istället handlat om innehållet.

Men jag minns också ett särskilt kritiktillfälle där våra planschers layout skulle bedömas av en konstnär. Det vi fick höra var att det vi presenterat var en katastrof! Uppenbarligen går det inte att förlita sig på någon naturlig talang utan det krävs undervisning i ämnet.

Jag känner alltså att det finns en uppenbarlig lucka i de färdigheter jag förväntas ha efter fem års utbildning. Men eftersom jag verkligen tror på kraften i ett välutformat budskap ville jag att fördjupa mig i ämnet.

MÅL OCH SYFTE

Som landskapsarkitekt arbetar vi med planer, bilder och skisser. Dessa delar redovisar vi ofta på en poster eller i ett informationshäfte med tillhörande beskrivande text. Jag vill genom mitt examensarbete lära mig hur jag kan sälja in mina idéer genom en intresseväckande, inspirerande och kommunikativ utformning. Jag tror att jag kommer få stor nytta av dessa förstärkta kunskaper i min framtida yrkesroll.

Syftet med arbetet har varit att jag vill få förståelse för hur man med ord och bilder framställer information för att den ska nå fram till så många som möjligt. Jag har sökt svar på hur man designar en poster, skylt eller ett informationshäfte som verkligen lockar till läsning.

Målet med arbetet är även att lyckas presentera orangeritädgårdens olika delar för en stor och spridd besöksskara. Jag vill att besökarna ska få en lättsam och informativ lektion i Linnés liv och botaniska verk.

I uppgiften ligger också att utforma de skyltställningar som är nödvändiga vid upphängningen av informationstavlorna. Målsättningen med detta har varit att ge skyltarna en yttre form som överrensstämmer med trädgårdens övriga karaktär.

MATERIAL OCH METOD

Jag har delat upp mitt examensarbete i två huvuddelar. Jag har gjort en omfattande litteraturstudie i ämnet visuell kommunikation. I studien har jag sökt svar på hur man ger visuell information en intresseväckande, inspirerande och kommunikativ utformning.

Parallellt med mitt uppsatsskrivande har jag även haft tre studieobjekt; Alnarpsparken, Fredriksdals trädgårdar samt Tycho Brahes Uranienborg. Där har jag inspirerats och tagit lärdom av hur man har jobbat med trädgårdarnas informationsskyltar. Dessa besök har inte redovisats specifikt i arbetet utan de har istället fått fungera som tankeväckare.

När jag läst och tagit till mig av mitt insamlade material har det

funnits ett flertal frågor som jag sökt svar på. Dessa har varit inriktade på mitt applikationsobjekt – informationsskyltarna – men kan även gälla för andra liknande arbeten:

- Vilken sorts information ska de innehålla?
- Vilken mängd information ska de innehålla?
- Hur framför man informationen på ett intresseväckande sätt?
- Hur ska skyltarna se ut? Färg? Form? Storlek? Material?

I den andra delen har jag applicerat mina kunskaper från litteraturstudien på uppgiften att utforma skyltarna till trädgården. I applikationsdelen kan man följa min process genom de diskussioner jag för kring slutresultatet av skyltarna.

Mitt arbete med skyltarna har även innefattat en omfattande läsning av litteratur om Carl von Linnés liv och om trädgårdshistoria från 1700-talet. Därifrån har jag valt ut den information som jag har funnit intressant och relevant.

Under arbetets gång har jag haft kontinuerlig kontakt med min handledare. Vi har främst haft diskussioner kring litteraturstudien. Vid utformningen av skyltarna har jag haft friare tyglar men jag har självklart fått kommentarer på mitt arbete.

AVGRÄNSNINGAR

”Visuell Kommunikation” är ett brett ämne. Jag har försökt avgränsa arbetet så att det behandlar sådant som jag som landskapsarkitekt kan få användning för i min framtida yrkesroll. Men arbetet berör trots detta viktiga huvudelement för all sorts effektiv visuell kommunikation.

Som ämne tar ”visuell kommunikation” sällan upp hur man bör formulera sig i skrift för att bäst föra fram sitt budskap. Detta har under arbetets gång förvånat mig. Denna viktiga funktion, som jag menar att de skrivna orden har för visuell kommunikation, får inte underskattas eller glömmas bort. Jag har därför valt att gå in lite närmare på skrivandets grunder. Jag har genom detta utvidgat ämnet visuell kommunikation och har på mitt sätt utvecklat det till en ensamt fungerande helhet.

En ytterligare avgränsning ligger i att jag inte kommer att läsa av resultatet från applikationsmomentet. Genom att studera eller intervjuar besökarna hade det framkommit om jag uppnått mitt mål att presentera Linné och trädgården på ett lättamt och informativt sätt. Självklart beror avgränsningen på tidsbegränsningen med 20 veckors arbete.

DEL I : LITTERATURSTUDIE

introduktion - Vad är Visuell Kommunikation?

KOMMUNIKATIONENS GRUNDER

Grunden till ordet kommunikation kommer från latinets *communicare* som betyder ”meddela, göra gemensamt”. Slår man upp ordet i Svenska Akademiens Ordlista hittar man att betydelsen för kommunikation är ”kontakt mellan människor; överföring av information”.

Kommunikation är alltså ett samspel mellan oss människor där någon sänder ut ett budskap som någon annan tar emot. Denna samverkan är en process där människan både kan påverka andra och påverkas själv. När vi människor kommunicerar delar vi med oss av våra upplevelser, åsikter, känslor och minnen. Vi talar om vilka vi är och vad vi står för.

Personlighet avspeglas alltså i sättet vi uttrycker oss på, men också i hur vi tar till oss och tolkar ett budskap; Är du misstänksam av dig ser du ofta dolda motiv, är du trygg ser du möjligheter istället för hinder, och råkar du vara argsint uppfattar du fientlighet även om den inte finns.

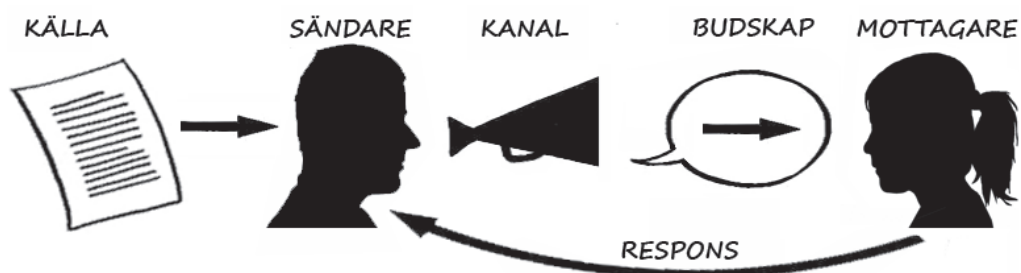
Vi förväntas alla att följa de regler, både skrivna och oskrivna, som finns när det gäller att förmedla och ta emot budskap. Hur vi gör detta på bästa sätt är alltså något vi lär oss i samspelet med andra människor – en livslång utbildning som börjar redan innan vi kan tala.

Kommunikation kan ske på en mängd olika sätt. Skratt och gråt är signaler som fungerar mellan alla människor, medan andra situationer kräver en gemensam grupptillhörighet för lyckad kommunikationen.

Anledningarna till att vi behöver kommunicera med varandra kan vara väldigt många. Ibland är syftet att informera eller att påverka, och ibland vill vi underhålla genom att berätta om något roligt. Oavsett syftet är innehållet i det vi förmedlar alltid viktigt. Budskapet måste nå fram till mottagaren för att vårt syfte ska bli uppnått.

Ibland är det väldigt svårt att formulera sitt budskap klart och tydligt. Tanken kan kännas klar i huvudet men är svår att klä i ord. Det kan då bli en informationsförlust i det formulerade budskapet. En förlust sker också i princip alltid när budskapet tas emot. Mottagaren har andra förutsättningar, förväntningar och fördomar än sändaren. Risken är då väldigt stor att budskapet förvanskas och till och med missförstås.

På grund av den uppenbara risken för informationsförlust är det extra viktigt för den som vill förmedla något att kontrollera att det man vill säga verkligen når fram. När man förmedlar något verbalt sker kontrollen automatiskt genom att talaren kan läsa av kroppsspråk eller får motfrågor. Men den som förmedlar sitt budskap visuellt har inte denna möjlighet - det blir en envägskommunikation. Då måste det till en bedömning av mottagarens förväntningar och förutsättningar. Sändaren får i detta fall kallt räkna med att kommunikationen inte kan bli helt effektiv.¹

Kommunikationsmodell: Modellen går att tillämpa på all slags kommunikation (Bild 1)

VISUELL KOMMUNIKATION - BEGREPPSFÖRKLARING

Visuell kommunikation är konsten att förmedla ett budskap mellan sändare och mottagare genom *bokstäver, bilder* och deras *form*. Ett mycket närliggande begrepp till visuell kommunikation är *informationsdesign*.

Förutsättningen för visuell kommunikation är att någon har något att förmedla och vill ge detta budskap till många samtidigt. Förmedlaren, som kan vara en enskild person, ett företag, en förening eller myndighet, måste noga formulera sitt budskap. Hur budskapet framförs beror på syftet och utifrån det väljer man kanal eller media.

Kommunikationsmedlet kan till exempel vara en affisch, en

reklamfilm, en hemsida, en broschyr eller en informationsskylt. Inom detta medium kombineras text och bild så att de får en ordnad form och ett relevant innehåll. Den som förmedlar budskapet vill att det ska väcka uppmärksamhet och intresse och att det slutligen ska nå fram.

Formgivningsprocessen bakom visuell kommunikation täcker in tre arbetsområden som måste samordnas för att nå önskad effekt:

- 1) *Typografering* är arbetet med textens utformning och arrangemang.
- 2) *Bildhantering* handlar om att välja talande bilder till budskapet.
- 3) *Layout* är arbetet med att skapa ett tydligt arrangemang av text och bild så att budskapet blir tydligt och begripligt.²

EFFEKTIV VISUELL KOMMUNIKATION

Ett visuellt budskap måste ha en bärande idé. Kanske kan det handla om att kombinera text och bild på ett humoristiskt och nyskapande sätt. Eller så kan det vara att ha ett genomgående spännande tema eller koncept som omfattar produktionens alla delar. Hur vet man då att en idé är bra? Här följer några utmärkande kriterier:

- den skapar omedelbar uppmärksamhet
- den ger mottagaren en aha-upplevelse
- den skapar känslor som glädje, längtan, lust och sympati
- den är nästan alltid enkel och tydlig
- den går att använda om och om igen

En kreativ arbetsmetod är väldigt viktigt då man ska kombinera text och bild. Man brukar tala om *frame-creativity* då man är kreativ inom vissa ramar. Det fungerar inte att bara sväva ut och leva ut sin konstnärlighet utan man måste hela tiden i första hand tänka på det kommunikativa.

Uppmärksamhet är en grundläggande förutsättning för att ett budskap ska nå fram. Den kan påkallas genom kontrastrika färger och former, dramatiska perspektiv eller en ovanlig illustrationsteknik. Det vi ser måste på något sätt verka spännande och stimulerande.

När man väl har fångat uppmärksamheten gäller det att inte släppa taget om mottagaren och skapa intresse för själva budskapet. Det sker ett lån av mottagarens energi, som man sedan måste ge tillbaka, gärna med ränta, genom ett relevant och intressant innehåll.³

Kan det bli mycket tydligare? (Bild 2)

REFLEKTION

När jag satte igång mitt examensarbete hade jag en ganska klar bild om vad det var jag ville skriva om. Jag ville jag lära mig hur man på bästa sätt når fram med information genom bilder och text. Men jag hade ändå väldigt svårt att formulera en lämplig arbetstitel till examensarbetet;

"Informationsmaterial till orangeriträdgården uppförd till Carl von Linnés 300-års jubileum i Möckelsnäs – en studie över förmedlingsteknik av information till pedagogiska trädgårdar."

Men när jag började söka litteratur dök begreppet Visuell Kommunikation snabbt upp. Detta var början till en ny värld som öppnade sig. Jag upptäckte snart att det jag läste om i böckerna fanns tillämpat överallt när jag tittade mig omkring; i tidningar, på internet, på baksidan av mjölkpaketet, på mina kläders tvättlappar – ja verkligen överallt!

Det faktum att jag har valt att göra ett examensarbete om något som berörde mig vart jag än befann mig, kändes otroligt inspirerande. Om visuell kommunikation berör andra människor lika mycket, kan jag vinna otroligt mycket på att utveckla min färdighet inom området. Det finns ett uttryck som heter "pennans makt". Uttrycket syftar kanske främst på styrkan i att kunna uttrycka sig litterärt – men man kan ju förmedla så mycket mer med en penna – och denna mäktiga penna vill jag nu göra till mitt verktyg!

kapitel 1

- Att välja ut rätt information

INFORMATIONENS MÅLSÄTTNING

Den allra första frågan man bör ställa sig vid sällning av information är vad som är syftet och målet med att sända den vidare? Det är väldigt viktigt att formulera ett konkret mål eftersom det blir en ledstjärna när man väljer lämplig information. Syftet måste vara så konkret och uppenbart att missförstånd aldrig kan uppstå kring vad det är sändaren försöker säga till mottagaren.

Reklambyråer eller designbyråer kan behöva formulera ganska komplicerade målsättningar som att ”öka kunskapen om företagets produkter” eller ”öka försäljningen hos en viss målgrupp”. När ett syfte har formulerats går det mycket lättare att arbeta vidare med utformningen och att lyckas med förmedlingen av det visuella budskapet.

Vid utformning av visuella budskap med reklamsyften gäller det att formulera vad man vill att målgruppen SKA *veta, tycka och göra*. När det gäller mer informativa syften bör man istället utgå från vad besökaren VILL veta och inte enbart utifrån vad ”berättaren” vill förmedla.⁴

MÅLGRUPP OCH MEDIUM

Målgruppen definieras som den grupp människor som du främst vill nå

med ditt budskap. En anpassning av budskapet måste därför göras utifrån kön, ålder, utbildning, fritidssysselsättning med mera. Dessa så kallade *demografiska variabler* skapar en ganska grov bild av målgruppen. För att utkristallisera gruppen tydligare, bör man lägga till ytterligare variabler såsom politisk ståndpunkt eller miljömedvetenhet.

En definition av målgruppen ökar chanserna att välja rätt information. När du vet vem du riktar dig till är det lättare att undvika att berätta sådant som mottagaren redan vet. Dessutom blir det enklare att hålla sig på en lagom nivå så att alla förstår och får den information de efterfrågar. Textens innehåll och nivå bör alltså styras av målgruppens kunskapsnivå och läsförmåga, men även motivationen och intresset hos mottagaren är viktiga komponenter att ta hänsyn till.

Ju större målgrupp man har valt att sikta på desto mer karaktärslost brukar budskapet bli. När man står inför en större målgrupp ställs det därför extra stora krav på tydlighet och originalitet.

Målgruppen hänger också tätt samman med den kanal budskapet förmedlas genom. Självklart har även kanalen stor påverkan på urvalet av information. En entréskylt kräver kankse en orienteringskarta, i en reklambroschyr måste budskapet vara lockande och koncist, i en instruktionsmanual bör informationen vara tydlig och ingående.

De flesta tycks vara överens om vikten av att bestämma målgrupp men det finns de som hävdar att nödvändigheten är överdriven. Risken finns att metoden skapar schablonmässiga bilder; alla pensionärer är istofiler och det finns faktiskt ungdomar som är rädda för nytänkande.⁵

MÄNGD INFORMATION

Det är alltid viktigt att informationsmängden inte blir för mäktig. Ofta måste man sortera sitt material och välja bort sådant som är mindre väsentligt. Gör man inte detta finns risken att läsaren drunknar i en massa ovidkommande detaljer istället för att uppmärksamma det viktigaste.

Har man varit noga med att definiera syftet brukar det inte vara så svårt att gallra ut det viktigaste i innehållet. Genom att bestämma sig för var tyngdpunkten ska ligga blir det lättare att krympa mängden. En klok strategi är att i en enda mening försöka definiera kärnbudskapet. Denna mening blir en fast punkt som man kan gå tillbaka till för att kontrollera att man inte kommit vid sidan av det man egentligen vill framföra. Arbetar man med en större mängd information kan man formulera en mer specifik mening till varje kapitel.

När informationen är omfattande är det oftast en fördel att dela upp den på flera delar. Vissa detaljer passar kanske bättre att redovisa i

en allmän information, medan andra kan vara bättre att förmedla i en specialinformation för den som vill veta mer.

När man talar om skyltning så tänker man ofta att ju mer svåröverskådlig ett område är desto större motivering är det att förlägga informationen på flera platser. Då man delar upp skyltningen kan man även utforma en individuellt anpassad information till det specifika området/objektet. När man genomför en skyltning på detta sätt kan den även bli ett utmärkt styrintstrument. Besökarna kan till exempel ledas bort ifrån känsliga områden i ett naturreservat.⁶

REFLEKTION

Om jag inte minns helt fel var det Platon som brukade säga att parterna i en tvist bör hitta en gemensam definition av problemet innan de försöker ta i tu med det. Gör man det undviker man risken att man faktiskt pratar om helt skilda saker. Diskuterar man samma sak går det ju så mycket lättare att hitta en lösning. Tänk vad många gräl och missförstånd som skulle kunna undanröjas om man alltid tänkte som Platon?

Samma princip gäller förstås när det gäller att definiera syfte, budskap och målgrupp. Det leder till att kan man gå direkt på pudelns kärna. Varför slösa energi på att förmedla ett budskap till en redan övertygad? Eller varför sälja en produkt till någon som inte behöver använda den?

Allt det som jag tagit upp i kapitlet ovan är egentligen väldigt självklara saker. Men det känns ändå som att det är ganska lätt att glömma bort dessa givna tips på vägen. Jag gillade verkligen tanken på att försöka formulera kärnbudskapet i en enda mening. Det blir väldigt enkelt att få svar på frågan om man fortfarande är inne på rätt spår.

För att ändå vara lite kritisk tror jag att det ibland kan vara omöjligt att formulera sig helt koncist från allra första början. Till en början kan budskapet vara osynligt även för sändaren. Det är ju inte helt ovanligt att deckarförfattare erkänner att de ibland inte själva vet vem mördaren är när de först fattar pennan - men inte blir deras historier sämre för det?

Men jag tror däremot att det kan vara till stor nytta att formulera ett konkret budskap innan man för informationen vidare. Detta gör att man kan slutsålla i materialet enligt en metod som får budskapet att bli extra klart och tydligt. Men jag tycker absolut inte att man måste ha en helt färdig formulering i början av sållningsprocessen. Risken finns ju faktiskt att man ratar intressant information eftersom den inte passar in i den exakt formulerade meningen. Det kan hända mycket i en arbetsprocess som faktiskt kan få budskapet att förändras.

kapitel 2 **- Konsten att skriva**

SKRIVANDETS GRUNDER

Varför ska det vara så petigt att skriva? Måste man överhuvudtaget tänka igenom sina formuleringar? Som du säkert fått uppleva kan skrivandets regler ofta skapa ångestfyllda känslor och till och med döda skrivglädjen. Men förstår du vikten av alla regler bli det kanske lite lättare.

Genom de skrivna orden överförs ett budskap till en eller flera människor. När inte detta budskap fram är skrivandet meningslöst. Det är väldigt sällan som en läsare slösar tid på att ta sig igenom en dålig text. Dessutom kan en knagglig text påverka trovärdigheten i budskapet. Men är texten däremot välskriven blir den både läst, uppskattad och förstådd av fler läsare.

Läsaren tar inte enbart in budskapet, hon får också en uppfattning om författaren. Vare sig man vill eller inte berättar man alltid något om sig själv när man skriver; man berättar om sin kunnighet i ämnet, sin förmåga att tänka och skriva strukturerat, men också om sin inställning till läsaren. En dåligt skriven text kan alltså i värsta fall göra att författaren själv tar skada av de intryck som läsarna får av denne som person.

Det är viktigt för läsaren att känna sig respekterad. Denna respekt skapar författaren på enklast sätt genom att ge henne njutning. Naturligtvis är detta extra viktigt för den som skriver skönlitterärt men är egentligen viktigt för alla som respekterar sina läsare.

Det är dock viktigt att påpeka att skrivandet främst är en konstart utan absoluta rätt och fel. Men lika viktigt är förståelsen för att de regler som finns kan hjälpa dig som författare att nå fram till läsaren. När man väl behärskar regelverket kan det vara tillåtet att bryta mot det. Vet man i vilket syfte man gör det, och vilka konsekvenserna blir, kan resultatet bli enastående!

Följande skrivarskola i miniformat tar upp de viktigaste tipsen för den som vill skapa en välformulerad, snyggt förpackad (väldisponerad) och lockande text. Tipsen ger dock ingen fördjupad kunskap i grammatik. Det känns överflödigt att gå in på det i detta övergripande sammanhang. Därmed inte sagt att grammatisk korrekthet är oviktigt - tvärtom!⁷

Gör läsaren till kung

Genom att låta läsarens informationsbehov och kunskapsnivå styra skrivande gör man läsaren till kung. Anpassa både innehållets nivå och skrivsättet till den tänkte mottagaren. Det är viktigt att akta sig för att skriva om det man är bra på istället för det man borde skriva om. Dessa ord av en okänd grubblare är mycket tänkvärda:

(Bild 2:1)

"Det är läsarens behov av kunskap som ska tillgodoses, inte skribentens förråd av kunskap som ska tömmas."

Ser man sig själv som en betjänt som ska underlätta på alla sätt för den läsande kungen kommer man långt. Lägg till rätta, planera, förhindra missförstånd, snygga till och polera. Allt ska fixas in i minsta detalj för kungen.

Ha alltså alltid läsaren i tankarna när du formulerar dig. Det är för läsarens skull som du ska uttrycka dig klart och tydlig, det är för läsarens skull du ska följa skrivandets regler. Försök leva dig in i läsarens situation; Förstår läsaren det här? När jag fram till läsaren genom att skriva så här?⁸

Rikta dig inte till kollektivet

Ett vanligt skrivarråd för den som skriver till en stor läsargrupp är att göra texten personlig och levande genom att välja ut en representant i

målgruppen. Även om en text oftast har flera läsare är själva läsandet alltid en individuell handling och därför är det olämpligt att formulera sig till ett kollektiv.

Att bli tilltalad i plural kan kännas ganska märkligt när man läser texten ensam, ibland kan det till och med kännas nedsättande. Men genom att vända sig direkt till en läsare undviker man enkelt detta problem. Jämför gärna de tre följande alternativen, vilket känns trevligast tycker ni/du?:

1) *Innan ni ringer ska ni vara väl förberedda. Det är viktigt att ni bearbetar varje kund med de argument som tilltalar just honom.*

2) *Innan du ringer upp ska du vara väl förberedd. Det är viktigt att du bearbetar varje kund med de argument som tilltalar just honom.*

Men ofta passar det inte alls med en personlig ton och då är det enklast att helt enkelt undvika tilltalsordet:

3) *Det är viktigt att vara väl förberedd före ett telefonsamtal. Varje kund måste bearbetas med de argument som tilltalar just honom.*

Det är en allmän uppfattning att ordet *jag* bör undvikas i så stor utsträckning som möjligt, särskilt när man skriver en text tänkt för en större läsekrets. Det är också viktigt att vara försiktig med orden *du* och *ni* eftersom det skapar en vikänsla. Läsare som inte tycker sig tillhöra denna utvalda grupp kan lätt känna sig utestängda från sammanhanget. Ibland är det förstås positivt att vara lite extra personlig, men ofta kan det personliga tilltalet få texten att fjärma sig från läsaren istället för att närma sig henne.

Det finns också en annan ganska självklar anledning till att undvika alla dessa *jag*, *du* och *ni* – det blir tjatigt! Det handlar alltså om en avvägning där du måste känna av hur du tror att läsaren kommer att uppfatta tilltalsformen. Ett tips är också att låta någon annan läsa det du skrivit och låta denna person ge sin kommentar.⁹

Skriv personligt och varierat

Allra bäst blir en text när den är personligt skriven. När texten speglar sin författares sätt att uttrycka sig kan man nästan höra hans eller hennes röst. Personlighet är även viktig när det handlar om formella texter. Även om det finns bestämda textmönster och stilnivå för sådana texter, har författaren alltid rätt att uttrycka sig personligt inom de givna ramarna.

Det bör kanske påpekas att vara personlig inte är det samma som att

vara subjektiv. Därför mår även en vetenskaplig uppsats bäst när den bär spår av människan bakom.

En riktigt bra text utnyttjar också språkets variationsmöjligheter. Var därför noga med att använda exempelvis olika längd på meningar och stycken. Den välskrivna texten ska helt enkelt vara oförutsägbar. Skribentens personlighet ska komma fram både i formuleringarna och i textstrukturen.¹⁰

Skriv självbärande

En *självbärande* text uppfyller kraven att den ska kunna läsas när som helst, var som helst och av vem som helst (inom målgruppen). En annan benämning på en sådan text är *egentext* som står i motsats till begreppet *sattelittext* – en text som lever i ett beroendeförhållande till själva kommunikationssituationen.

När texten är klar och tydlig blir den självbärande. Ta aldrig för givet att läsaren är insatt i ämnet; texten får aldrig underförstå eller syfta på någon annan information än den som är allmänt känd - som att bollen är rund eller att hästar kan gnägga.¹¹

Följ skrivreglerna

Det enklaste sättet att undvika oklarheter i en text är att följa skrivreglerna. Dessa regler har kommit till för att underlätta kommunikationen både för författaren och läsaren.

En vanlig myt är att det inte går att skriva personligt och varierat om man måste följa skrivreglerna. Men en gång för alla - detta motsatsförhållande existerar inte! Se istället alla regler som verktyg för att göra texten så begriplig – och personlig – som möjligt.

Det enklaste slarvfel kan faktiskt bli ett hinder för kommunikationen. Visserligen kan normalläsaren antagligen tyda vad du menar när du stavat fel, men risken finns ju att läsaren blir så irriterad över slarvfelen att hon inte kan ta till sig innehållet.

Tänk aldrig ens tanken att ”läsaren förstår ändå vad jag menar”. Tänk om en fotograf skulle visa upp bilder med oskärpa med inställningen att ”folk fattar ju ändå vad jag menar” – det är ohållbart!

Alla läsare är inte lika känsliga men faktum kvarstår att normbrott lyser väldigt många i ögonen. Självklart kan en text knappast bli helt felfri, men varför ta risken att budskapet går förlorat bara för att det slarvats lite för mycket?¹²

Låt texten göra reklam för sig själv

En text utsätts för stenhård konkurrens från den störtflod av skrifter som finns i vårt informationssamhälle. Det finns flera undersökningar som redovisar att en läsare inte offrar många minuter på en dagstidningssida. Oftast ögnar vi igenom den i en läsordning enligt en 1-2-3-modell:

- 1) Rubrik
- 2) Bildtext
- 3) Ingress

Rubriker och bildtexter är det som först fångar läsarens blick. Är dessa tillräckligt spännande börjar läsaren kanske även läsa ingressen och textens fortsättning. Dessa tre element kan ses som reklampelare för texten, eller som metkrokar som fångar in läsaren in i texten.

Att inte utnyttja dessa tre så kallade *fästpunkter* är att göra sig själv som författare, tidningen och läsaren en rejäl otjänst. Fångar artikeln inte läsarens uppmärksamhet blir den antagligen inte läst och därmed meningslös. När texten medvetet utformas för att locka till läsning klarar den sig bäst.

Denna metod är såklart även tillämpbar när man vill föra fram budskap i andra medium. Arbeta därför alltid med konceptet att det som är mest spännande, intressant eller annorlunda ska lyftas fram.¹³

Berätta det intressanta först

Även om det känns väldigt logiskt är det inte alltid bäst att inleda texten med den historiska eller teoretiska bakgrunden till ett ämne. Väldigt ofta är det mer slagkraftigt att göra som journalisten: *börja med det viktigaste*, det vill säga resultatet och slutsatsen.

Att utforma en text enligt denna metod kallas för den *emfatiska dispositionsprincipen*. Emfas betyder *eftertryck* eller *betoning*. Principen används ofta i tidningstexter som tar upp nyheter. Nyhetstexterna börjar följaktligen med det som har nyhetsvärde – det som har störst chans att locka läsaren in i texten. Tillåter texttypen att du använder den emfatiska dispositionsprincipen är det alltså den du ska välja.¹⁴

Servera läsaren ett smörgåsbord

Det finns ett starkt inbyggt motstånd för läsaren att börja läsa en lång text. Läsaren tänker ”*det där ser ju intressant ut, men jag har inte riktigt tid just nu*”. Och när lär läsaren ta sig den tiden? En lång, sammanhängande textmassa kan lätt skrämja bort även den mest intresserade läsaren.

Men serverar man istället läsaren en text som består av flera tydligt avgränsade småtexter, kommer den att se mer lättsmält ut.

Varför inte se texten som ett smarrigt smörgåsbord! Låt läsaren smaka på en bildtext här, en faktaruta där, en sidoartikel här. Är portionerna små orkar läsaren provsmaka mer. Snart blir hon förhoppningsvis även sugen på huvudtexten, som i sin tur också bör delas in i flera delar.

Sådant som kan vara lämpligt att bryta ut från huvudtexten är exempelvis bakgrundsfakta, kommentarer och framtidsförväntningar. Det passar också ofta att nämna kärnbudskapet två gånger. Ta upp det först i huvudtexten och sedan ännu en gång i kortform i en faktaruta.¹⁵

-
- **15 snabba skrivtips!!**
 - 1 Gör läsaren till kung
 - 2 Rikta dig inte till kollektivet
 - 3 Skriv personligt och varierat
 - 4 Skriv självbärande
 - 5 Följ skrivreglerna
 - 6 Låt texten göra reklam för sig själv
 - 7 Berätta det intressanta först
 - 8. Servera läsaren ett smörgåsbord
 - 9 Krångla inte till det
 - 10 Undvik långa meningar
 - 11 Var övertydlig
 - 12 Ge läsaren exempel
 - 13 Synliggör en välformad struktur
 - 14 Dela in texten i stycken
 - 15 Bearbeta texten noggrannt

Krångla inte till det

Enkelhet och tydlighet är viktigare än elegans. Många tror att ett invecklat språk tyder på hög kompetens, men det är faktiskt snarare tvärtom. Det finns ingen som helst anledning att kalla en pennvässare för ”pennformeringsapparat” eller sömn för ”dygnsvila”.

Trots råden om att skriva enkelt och undvika svåra ord måste man akta sig för att skriva för enkelt. Det vore en katastrof om författarens strävan efter enkelhet leder till att alla texter skrivs som om de vore riktade till barn.

Självklart berikas en läsupplevelse av nyanser, synonymer, skiftande meningsbyggnad och variation i största allmänhet. Men ord och uttryck

som är föråldrade, utländska, extremt ovanliga eller onödigt långa och tillkrånglade, ska alltid undvikas när det finns bättre alternativ.¹⁶

Har alltid funnit formuleringen onödigt krånglig. (Bild 2:2)

Undvik långa meningar

Skulden till att många texter blir olästa kan ofta läggas på alltför långa meningar. Det gäller inte allra minst när texten är informationstät. Kortare meningar tillåter läsaren att ta in en informationsbit i taget, innan hon försöker smälta nästa.

I långa meningar där det viktigaste kommer i slutet blir ofta svårlästa. När läsaren måste ta sig igenom ett antal detaljer innan hon vet vad det handlar om tröttnar hon lätt - hon har ju ingenting att referera till. Det viktiga bör därför alltid placeras tidigt i meningen, annars kan det lätt bli så här komplicerat:

"Delvis skymd av maktspelet och alla larmsignaler om galopperande kriminalitet och rövarkapitalism, liksom av den ryska federationens ekologiska, sociala och politiska sammanbrott, tar marknaden form."

Men använd inte enbart korta meningar. Språket känns sönderklippt. Flytet i läsningen störs. Det blir irriterande att läsa. Som i detta fall. Läsaren behandlas som lite dum? Eller hur? Flytet blir istället allra bäst när korta meningar blandas med medellånga – det ger ett levande och varierat språk.

Det finns en enkel huvudregel när det gäller meningsbyggnad: "en tanke – en mening". Ha gärna detta i bakhuvudet och "tvätta" meningarna med hjälp av denna regel!¹⁷

Var övertydlig

Ofta tror skribenten att läsaren känner till ämnet lika bra som han själv,

men även om texten riktar sig till fackmän är det sällan så. Dessutom är chansen stor att texten får en bredare läsekrets än skribenten tänkt sig.

Med enkla medel kan man skriva texten så att målgruppen breddas. Detta utan att texten förlorar i djup för de mer insatta läsarna. Erbjud läsaren ett komplett och logiskt resonemang med fullständiga och klara formuleringar. Ge också alltid en närmare förklaring till facktermer och förkortningar. Ha i bakhuvudet att det alltid är bättre att vara övertydlig än oklar. Svåra begrepp kan enkelt förklaras utan att störa flytet i texten och det kan göras på flera sätt:¹⁸

- i anslutning till att begreppet dyker upp (som här i en parentes)
- i en fotnot längst ner på sidan
- sist i varje kapitel
- i en särskild ordlista

Ge läsarna exempel

Alla läsare älskar exempel! Hur bra en abstrakt beskrivning än må vara, är ett talande exempel alltid en mycket bättre förklaring. Växlingen mellan exempel och mer teoretiska resonemang skapar en intressant och stimulerande text.

En ofta uppskattad exempelmetod är att servera läsaren en liknelse. Svåra abstrakta ämnen kan på detta sätt förklaras genom att en parallell dras till något som är enklare att förstå. Ibland kan till och med liknelserna göra underverk genom att snabbt skapa en förståelse som inte ens den längsta och omständligaste beskrivningen i världen hade kunnat uppnå.¹⁹

Synliggör en välformad struktur

Tänk noga igenom i vilken ordning innehållet ska träda fram för läsaren. Att samla ihop information som är besläktad kallas för att strukturera texten. En text med dålig struktur eller disposition blir svårläst och rörig, och budskapet kan i värsta fall försvinna i mängden.

Både helheten och detaljerna måste ha en genomtänkt struktur och det ska vara enkelt att följa textens huvuddelar i en logisk ordning. När detaljnivån är strukturerad grenar resonemanget ut sig i en tankeriktig följd.

Tyvärr räcker det inte bara med att ha en god struktur – den bör synas också. Detta kan man kalla för att ”låta textens skelett skymta fram”. När läsaren kan se strukturen känner hon sig förberedd på vad som kommer och texten blir mera lättläst.

På den övergripande nivån synliggör man strukturen med en organiserad innehållsförteckning samt med talande rubriker och underrubriker.

På detaljnivå blir det inte lika självklart hur man ska gå till väga, men finns det några användbara knep som också kan hjälpa till med att förtydliga strukturen: ²⁰

- punktning (som dessa tre punkter)
- användandet av *kursivering* och **fetstil**
- förtydliganden med hjälp av layouten

Dela in texten i stycken

Det finns i huvudsak två syften med att dela in texten i stycken:

- Att dela in texten logiskt för att underlätta för läsaren att följa med i resonemanget.
- Att erbjuda ögat vilopunkter så att intrycket inte blir kompakt.

Alla meningar i ett stycke ska ha ett gemensamt tema, som har ett logiskt förhållande till både förra och nästa styckes tema. En styckemarkering anger att texten kommer in på något nytt, markera därför alltid med ett nytt stycke när du byter: *tema, tid, rum, person, händelse, aspekt, perspektiv* eller *argument*. Utveckla gärna tumregeln för meningsbyggnad att också gälla för styckeindelning: ”en tankegrupp – ett stycke”.

Finns det ingen styckeindelning kommer texten att kännas tung. Det känns motigt att börja läsa eftersom man känner sig tvungen att läsa allt i ett svep. Läsaren behöver möjligheten att kunna stanna upp för att låta textens innebörd sjunka in. Dessutom kommer ögat få svårt att orientera sig i den stora, jämngrå textmassan.

När läsaren erbjuds möjligheten att ”ta ett smakprov” kan hon avgöra om hon vill läsa vidare. Den ofta höga starttröskeln sänks och bjuder på så vis lättare in läsaren. Korta stycken är till stor hjälp, och sällan är det motiverat att använda mer än fyra meningar i ett och samma stycke. Men variation är också viktigt, så eftersträva inte heller att alla stycken ska vara lika långa.

Ett riktigt kort stycke kan ibland vara till stor hjälp när man vill understryka och ge eftertryck åt det som nämnts i tidigare stycke.

När stycket är kort kan det också fungera som en förbindelselänk mellan två olika delar i texten.

När man lyckas riktigt bra med konsten att styckeindela texten har man antagligen också gett den ett riktigt skönt flyt. Detta händer eftersom

styckena då följer logiskt på varandra och hänger ihop på ett naturligt sätt. Om textens stycken blir som isolerade öar utan förbindelse med styckena runtomkring blir det snart tröttsamt att läsa.²¹

Bearbeta texten noggrant

Bearbetningen är inget fristående moment i skrivprocessen – den sker oavbrutet i skrivandets stund. Ord och fraser flyttas, meningar skrivs om och ibland stryks sådant som inte passar in. Men det finns en typ av bearbetning som kan urskiljas och begränsas till en viss period i skrivandet – granskningen som sker när texten är så färdigformulerad att den ska skrivas ut. För även om texten känns färdig bör den kontrolleras och putsas till innan den faktiska slutversionen är färdigställd.

Det finns många frågor som kan ställas: Finns det några skrivfel? Sitter alla skiljetecken på rätt plats? Är alla textens stycken markerade? Du måste även försöka avgöra om de mål du satte upp innan du började skrivandet är uppnådda; Är ditt syfte uppenbart? Kan hela målgruppen ta till sig innehållet? Har du följt ditt förutbestämda textmönster?

Korrekthet tillsammans med *konsekvens* bör vara ledstjärnor för din sista genomgång av texten. En snygg och felfri text ökar alltid förutsättningar för en lyckad kommunikation. Vare sig du putsar på ytan eller ändrar på djupet gör du det för läsarens skull - ingreppen ska ju öka textens läsbarhet. Läsaren ska alltså stå i centrum för alla bearbetningsinsatser. Här följer några lämpliga bearbetningsstrategier:

- *Läs högt för dig själv* – pauserna talar om var det ska finnas skiljetecken, och alltför tillkrånglade meningar blir svåra att läsa.
- *Gör en checklista* – utgå från en förteckning över sådant som är viktigt att kontrollera (se bild 2:3).
- *Bortse från innehållet* – fungerar när man är ute efter rena skrivfel. Ett bra knep är att läsa meningarna baklänges för att systematiskt titta på ord efter ord, tecken efter tecken.
- *Låt texten mogna* – genom att låta texten vila ett tag får du distans till texten, du kan med nya friska ögon göra ännu en granskning.
- *Kamratbearbetning* – någon som inte läst din text vet inte hur du tänkt och hittar därför lättare regelbrott, tankeskutt och syftningsfel. En kamrat kan också ge dig en allmän kommentar till om texten känns begriplig, lättläst och är intressant.²²

Checklista för bearbetning

Textens funktion

Är texten anpassad till skrivsituationen – till mottagare, syfte och kanal?

Textens helhetsstruktur och layout

Är framställningen logisk och klar?

Hur ser styckeövergångarna ut?

Bildar texten en sammanhängande enhet?

Är textens olika avsnitt tydliga? Bör de markeras?

Kontrollera layout – hur ser texten i sin helhet respektive de enskilda sidorna ut?

Stycke

Är nya stycken markerade?

Används samma stycketecken i hela texten?

Gå igenom stycke för stycke. Innehåller varje stycke en huvudtanke?

Är något stycke för långt, alternativt för kort? Hur fungerar avslutande stycke? Behövs det? Känns det som ett påhäng? Hör det till saken, eller för det in något nytt?

Mening

Kontrollera stavningen! Slå upp i tveksamma fall!

Är främmande ord rätt använda?

Förekommer onödiga och störande upprepningar?

Förekommer stilbrott? Har du använt ord som inte passar in i textens stil?

Kontrollera eventuell avstavning!

Se till att sammansatta ord inte är särskrivna!

Tecken

Kontrollera kommatecken,

Kolon, semikolon,

Tankestreck, parenteser,

Citattecken, Apostrofer,

Understrykningar och andra typografiska knep.

(Bild 2:3)

REFLEKTION

Jag älskar verkligen att skriva. Antagligen beror det på den lilla perfektionisten som bor i mig. När man skriver hinner man verkligen tänka igenom vad det egentligen är man vill förmedla. Det finns sedan gott om tid för att lyckas formulera detta på ett tydligt sätt. När man skrivit sin text granskar man innehållet och ändrar där det behövs. Budskapet är alltså bearbetat och finjusterat innan det når fram till mottagaren.

När man istället talar måste man tillförlita sig på sin spontana förmåga att kunna uttrycka sig konkret och tydligt. Muntligen blir meningarna lätt omständliga, ett och samma budskap kräver ofta flera förklaringar medan det i skrift oftast räcker med en enda.

Men det finns förstås en uppenbar fördel med att kommunicera muntligt. Det finns möjlighet att få en direkt respons från mottagaren. Förstår inte mottagaren vad man säger är det bara att ta det en gång till. I skrift finns förstås inte denna möjlighet och därför krävs det mycket mer av sändaren.

Eftersom jag är förtjust i att skriva var detta ett mycket intressant kapitel att ta sig igenom. Genom att just skriva om hur man bör skriva fick jag genast chansen att ifrågasätta min egen förmåga att uttrycka mig i skrift. Jag upptäckte till exempel att jag nästan aldrig använder kommatecken, som enligt rekommendationerna är nödvändiga för att skapa en varierad och levande text. Genom att granska mig själv på denna . har jag insett att jag måste förändra min skrivteknik. Mönstret är svårt att bryta och därför fattas det antagligen ganska många kommatecken i mitt examensarbete.

Skrivandet av examensarbetet har varit komplicerat på flera andra punkter. Det allra svåraste har varit att sammaföra olika språk och flyt hos mina källor till ett enhetligt tonläge. Det är väldigt lätt att författarnas uttrycksmetod smittar av sig när jag själv ska formulera mig.

En annan sak som ställt till med problem är hur nära man ska ligga läsaren. Hur ofta kan man skriva du utan att bli för närgången? Eller ska man undvika duandet helt? Jag har försökt att använda ett personligt tilltal när jag vill trycka på någonting lite extra. Jag tror också att jag kan få Dig som läsare att vakna till från slentrianläsandet om jag skriver till just Dig. När du som läsare känner dig närvarande och delaktig i resonemanget blir det dessutom antagligen mer spännande att läsa vidare, eller tycker Du att jag har fel?

Det är helt enkelt upp till dig att avgöra om jag lyckas med att få denna sammansatta text att kännas enhetlig och lagom personlig. Själva ska jag nu lyda det passande rådet om att låta texten vila ett tag.

kapitel 3 - Typografi

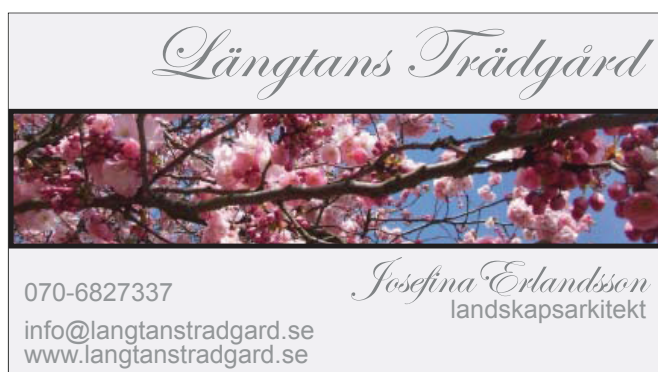
VAD ÄR TYPOGRAFI?

Typografi är läran om bokstavsformerna, deras användning och de arrangemang de uppträder i. Typografin är tillsammans med bilden det viktigaste elementet i visuell kommunikation. Dess uppgift är att få all text läsbar utan ansträngning för att inte maximera kommunikationen.

Genom att ge en lång text en genomtänkt och tydlig grafisk form, kan den kännas mer lättillgänglig och läsvärd än en betydligt kortare text. En grafiker måste alltså alltid underordna sig typografins funktion, men kan däremot experimentera med typsnittens färg och karaktär.

Man brukar tala om synlig och osynlig typografi. I den synliga typografin tar bokstäverna egen plats i ett typografiskt arrangemang. En osynlig typografi innehåller text där bokstäverna är traditionella och lätta att känna igen och som inte stör läsaren.

I all grafisk kommunikation bör man välja den typografi som är mest kommunikativ i sitt sammanhang. Den synliga typografin passar bäst i ett mer fritt och uttrycksfullt sammanhang. Den osynliga typografin används i sammanhang som ska vara seriösa, informativa och pedagogiska. Självklart är en blandning av de båda ibland möjlig och ibland att föredra; omslaget på en dagstidning bör vara uttrycksfull och locka till läsning medan tidningens artiklar ska vara informativa och lättlästa.²³

Visitkort med synlig typografi. (Bild 3:1)

TYPOGRAFINS BESTÅNDSDELAR

Den kände författaren Olof Lagerkrantz har funderat kring vad det egentligen är som sker när vi läser: ²⁴

”Ögat följer bokstavstecken på det vita pappret från vänster till höger, åter och åter. Och varelser, natur eller tankar som en annan tänkt, nyss eller för tusen år sen, stiger fram i vår inbillning. Det är ett underverk...”

Ögat läser faktiskt inte bokstäver utan ordbilder. Vi ser bokstäverna men hjärnan gör orden till bilder. Ögonen rör sig i *saccadiska* rörelser genom raderna i en text; vi stannar till ibland och fixerar ett ord och ser samtidigt några ytterligare ord runtomkring. Vi ser egentligen bara när ögonen stannar till. För en skicklig läsare kan detta gå väldigt snabbt. Ju lättare typografen gör det för läsaren att flyta fram i texten desto bättre läsbarhet uppnås.

Läsbarhet innebär möjligheten att läsa. Bokstäver ska vara lätta att känna igen, utsirade eller på annat sätt avvikande bokstäver än det normala är svåra att läsa. Detsamma gäller för typsnitt som i löpande text är satt i **fet**, s p ä r r a d eller *kursiverad* stil. Nedan följer fler typografiska uttrycksmedel och betingelser som starkt påverkar läsbarheten: ²⁵

- Teckensnitt
- Typsort
- Versaler eller gemener
- Teckengrad
- Läsavstånd

- Radavstånd
- Radlängd
- Ord mellanrum
- Tecken mellanrum
- Negativ eller positiv text
- Spaltarrangemang
- Färg och papper
- Sammanhanget, språket, innehållet och läsaren

Teckensnitt

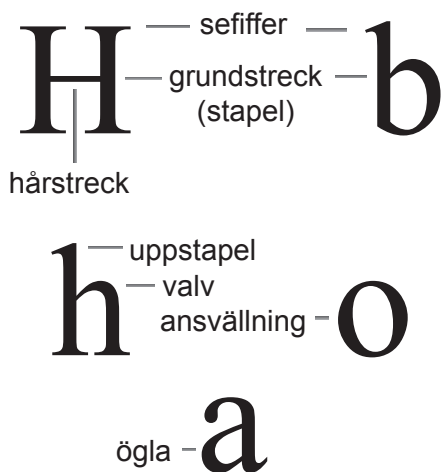
Det finns mängder med olika stilar (typsnitt/teckensnitt) att välja emellan. Man kan huvudsakligen dela in dem i två stora grupper vilka benämns som *Antikva* och *Sanserif* eller *Grotesk*. Tre övriga teckensnittsfamiljer som används i mindre utsträckning är *Mekaner*, *Skriptor* och *Fantasisilar*.

De antikva bokstäverna har uttalade skillnader i grovlek mellan hårstreck och grundstreck. Det finns en växlande rytm demellan men även mellan staplars, öglors och ansvällningars olika rörelser.

Staplarna tvärstreck upptill och nedtill kallas för *seriffer*. De bildar en räls för ögonen som binder ihop bokstäverna till lättlästa ordbilder. Antikvastilar lämpar sig oftast väl i partier med längre löpande text. Times New Roman och Garamond är några av de vanligaste av antikvastilarna.

Groteskstilarna saknar seriffer (sanserif = utan serif) och har oftast mer jämntjocka streck. Grotesk passar utmärkt i korta texter på skyltar som ska läsas på avstånd, i bildtexter, diagram och tabeller men kan bli monotona i längre löpande text. Exempel på vanliga grotesker är Arial och Verdana.

Hur väljer man då ett lämpligt teckensnitt? Det finns för det första två ganska givna krav:

- Teckensnittet ska passa in i sammanhanget (kongenialitet)
- Teckensnittet ska vara lättläst

Dagsfärska
Ägg!!

För att uppfylla kongenialitet gäller det att sätta sig in i läsarens situation och tolka vad den förväntar sig att läsa.

En bonde kanske inte ska välja teckensnittet Times när han vill sälja ägg utan lockar nog in fler kunder i gårdsbutiken med ett handskrivet plakat. Detta kan benämnas som ett "färskt teckensnitt", vilket i egentlig mening inte räknas som ett teckensnitt.

Nedan följer några ytterligare exempel på både bra och dålig kongenialitet.²⁶

HIMMELSÄNG

Teckensnittet får den skira himmelsängen att kännas hård

Himmelsäng

Ett teckensnitt bland skripterna får sängen att kännas betydligt mer inbjudande

Stridsvagn

Finns det verkligen romantiska stridsvagnar?

STRIDSVAGN

Ett markant teckensnitt bland groteskerna är nog ett bättre psykologiskt val

Typsort

Typsnitten har oftast flera typsorter det vill säga alternativa utformningar av bokstäverna. Det handlar då om variationer som mager/normal, halvfet/demibold, **fet/Bold**, samt rak och *kursiv/Italic*. Det kan även förekomma flera olika smala eller breda varianter av utgångsformen. Men som tidigare nämndes bör man undvika sådant som avviker från det normala i en löpande text, såvida det inte finns särskilda skäl.²⁷

Versaler eller gemener

TEXTER MED ENBART VERSALER (STORA BOKSTÄVER) SKA UNDVIKAS EFTERSOM ORD MED BARA VERSALER BLIR STAKETARTAT LIKA. MENINGARNA BLIR TILL MONOTONA OCH SVÅRTYDDA BOKSTAVSSAMLINGAR. VERSALER LÄSES FAKTISKT BOKSTAV FÖR BOKSTAV VILKET UPPENBARLIGEN FÖRSVÅRAR LÄSBARHETEN. ANVÄNDNINGEN AV VERSALER ÄR NÅGOT SOM TYVÄRR OFTA MISSBRUKAS PÅ SKYLTA.

I meningar som skrivs med gemener (små bokstäver) får varje ord sin karaktäristiska lättolkade bild. Denna variation stimulerar läsningen men textens innehåll blir också mer lättillgängligt.²⁸

Teckengrad

Teckengrad eller typgrad är benämningen på bokstävernas och tecknens höjd. Det som avgör val av teckengrad är i första hand läsavståndet. En affisch kräver större bokstäver än en artikel i en tidning. Det gäller även att hitta en lämplig hierarki eller passande nivåförhållande mellan rubrik, mellanrubrik och brödtext.

Det klassiska *Gyllene snittet* kan vara vägledande i valet av teckengrad och utifrån dessa gyllene proportioner kan en bok få följande typografering: bildtext 8 p, brödtext 13 p, mellanrubrik 21 p och kapitelrubrik 34 p. Du kan läsa mer om Gyllene Snittet i kapitel 7.²⁹

Läsavstånd

Läsavståndet är självklart det som avgör storleken på bokstäverna och därmed även radavståndet. Det innebär att en skylts storlek till stor del avgörs utifrån vilket avstånd den ska kunna läsas klart och tydligt.

Det finns ett riktvärde för personer med normalsyn som säger att bästa resultat nås då teckenstorleken är 0,5 % av läsavståndet. En meter anses vara det ideala läsavståndet. När skylten läses från i meter innebär detta alltså att teckenstorleken bör vara minst 5 mm eller cirka 13 punkter. Synsvaga, vilket även inbegriper barn, kräver såklart större bokstäver.³⁰

Radavstånd

Radavståndet har stor betydelse för läsbarheten. Texter med små bokstäver eller liten typgrad kan bli svårlästa därför att raderna smälter samman, men ökar man radavståndet blir texten betydligt mer lättläst.

Men ett för stort radavstånd kan också försvåra läsandet eftersom ögonen får svårt att hålla ihop texten.

Radavståndet anges med ett mått som kallas *kägel*. Kägeln är avståndet mellan radernas baslinjer och anges i punkter. Måttangivelsen 11/14 anger att teckengraden är 11 punkter och kägeln 14 punkter. Det innebär alltså att det finns 3 punkters fritt utrymme mellan raderna.

De flesta formgivare menar att man kan optimera läsbarheten genom att låta kägeln vara två eller tre punkter större än teckengraden. Viktigt är också att radavståndet är större än teckenmellanrummet.³¹

Radlängd

Radlängden bör inte överstiga 60-75 typrum. Med typrum menas det utrymme, eller alla de nedslag, som krävs för textens tecken och mellanrum. Radlängden kan också benämnas som spaltbredd eller satsbredd. Finns det särskilda estetiska skäl kan man öka radlängden något; förutsatt att teckensnittet är lättläst och att raderna är ytterst få.

Om man tar dessa rader som exempel känner man direkt att raderna är för korta. De ger ett ojämnt och sönderhackat intryck och det bildas gluggar i texten.

Följer man däremot rekommendationen på 60 nedslag så känns det genast mycket bättre. Radlängden känns behaglig för ögat och man hittar lätt tillbaka till början av nästa rad.³²

Ordmellanrum

Avståndet mellan orden måste vara lagom stora för att ordens karaktär och därmed ordbilden ska bli så tydlig som möjligt. Är mellanrummen för små flyter orden samman och är de för stora blir det svårt att läsa

ihop meningarna. Ord mellanrummet får heller aldrig vara större än radavståndet eftersom ögat då hellre hoppar mellan raderna istället för att läsa rad för rad.³³

Teckenmellanrum

Avståndet mellan bokstäverna får varken vara så litet att bokstäverna överlappar varandra eller så stort att ordbilden sönderdelas.³⁴

Positiv eller negativ text

Att kontrasten eller ljusskillnaden mellan text och bakgrund är noga avvägd är av mycket stor betydelse för läsbarheten. Det kallas för positiv text när mörk text skrivs på en ljus bakgrund. Detta ljusförhållande ger den bästa kontrastverkan och är därför mest lättläst. Det är alltid de mörka fälten som breder ut sig över de ljusa.

En ljus text skriven mot en mörk bakgrund benämns som negativ text. Detta mycket på grund av att tunna delar av bokstäverna eller alltför feta typsorter tenderar att flyta ut i bakgrunden.

En halvfet sanserif kan därför vara lämplig att använda för att undkomma problemet.³⁵

Spaltarrangemang

Valet av spaltarrangemang beror på sammanhanget men man måste alltid vara medveten om att det har stor påverkan på läsbarheten. Det finns ett flertal alternativ att välja mellan:

Vänsterställd text

Denna text har en jämn vänsterkant och en ojämn högerkant vilket innebär att ordmellanrummet blir konstant och antalet avstavningar blir minimalt. Vänsterställd text är det mest frekventa sättet att anordna ett spaltarrangemang på. Det ger den absolut bästa läsbarheten.

Högerställd text

I detta fall blir den vänstra kanten ojämn och den högra kanten jämn.

Detta gör att ögat får svårt att hitta tillbaka till nästa rad som har en helt oregelbunden början. Det är ganska ovanligt med högerställning men det kan till exempel förekomma när man vill ha texten på vänstersidan om en bild.

Centrerad text

Här placeras texten axialt på en mittaxel vilket skapar en symmetri i arrangemanget. Texten arrangeras främst på detta sätt när det handlar om titlar eller korta texter på bokomslag eller menyer. I flytande text upplever ögat texten som rörig och orolig. Läsbarheten försämras rejält och därför bör metoden undvikas.

Marginaljusterad text

Arrangerar man texten på detta sätt blir samtliga rader lika långa. Alltså blir både högerkanten och vänsterkanten lika jämna. För att detta ska bli möjligt så varieras avstånden mellan orden. Troligtvis är detta det allra mest förekommande sättet att arrangera brödtext i böcker, tidningar, broschyrer och kataloger.³⁶

Färg och papper

Färg- och papperskvaliteten har kanske större betydelse för läsbarheten än vad man kan tro. Den angivna färgmängden måste kontrolleras under hela tryckningen för att man inte ska få gråaktiga eller suddiga bokstäver i slutresultatet. På ett sämre papper med en ojämn yta kan faktiskt ett teckensnitts tunnare partier helt försvinna. Till ett glatt eller blankt papper av hög kvalitet kan man välja vilket teckensnitt man vill. Men ha i åtanke att ett alltför blankt papper kan ge ljusreflexer som blir ett irritationsmoment för läsaren.³⁷

Sammanhanget, språket, innehållet och läsaren

Det bör förtydligas att det inte enbart är typografiska faktorer som påverkar läsbarheten. Det är viktigt att vara medveten om hur texten ska läsas, av vem och i vilket sammanhang. Språket i form av ordval och meningsbyggnader, innehållet i form av ämnesval och bearbetning samt läsarens intresse och möjlighet att förstå informationen har stor betydelse för att budskapet ska nå fram.³⁸

STARK TYPOGRAFI

Ibland vill man förstärka eller betona ett avsnitt eller ett ord för att öka chansen att budskapet ska nå fram. Detta kan man göra med stark typografi. Det är dock viktigt att ha i åtanke att alltför många förstärkningar tar ut varandra och till slut blir ingenting betydelsefullt.³⁹

Rubriker

Rubriken är den typografiska startpunkten och oftast det allra första av den grafiska kommunikationen som möter läsaren. Rubriken talar helt enkelt om vad texten ska handla om, men den ska även verka som budskapets spjutspets och locka läsaren. Välformulerade och logiskt placerade rubriker stärker därför alltid textens läsbarhet. Här är några regler för utformningen av rubriken:⁴⁰

- Rubrikens teckengrad ska tydligt avskilja sig från annan text.
- Undvik att avstava rubriken
- Använd helst lika stora ordmellanrum
- Anpassa inte delar av en rubrik till en given bredd

Mellanrubriker

Mellanrubriken delar in texten i en slags punktform där läsaren lätt kan bilda sig en uppfattning av innehållet och därmed bli lockad till läsning. Mellanrubriken kan också innebära en paus i läsningen i en längre text. På dessa sätt skapar man vanligen en tydlig kontrast mellan mellanrubrik och brödtext:

- En halvfet mellanrubrik mot en mager brödtext
- En kursiv mellanrubrik mot en rak brödtext
- En mellanrubrik i 4-6 punkter större grad än brödtexten
- Placera aldrig en mellanrubrik obestämt mellan två textstycken
- Det ska vara mindre luft under mellanrubriken än över den (eftersom den innehållsmässigt tillhör den efterföljande texten)

En text som innehåller flera rubriksnivåer bör ha så stor kontrast som möjligt mellan dem. En lämplig utgångspunkt kan vara att sätta den lägsta rubriksnivån i kursiv stil med samma teckengrad som brödtexten.⁴¹

Nytt stycke

För att underlätta för läsaren i sin orientering i texten bör man tydligt visa att ett nytt stycke tar vid och var detta har sin början.

Det gör man enklast genom ett *indrag* där man låter det nya styckets första rad börja en bit in på sidan. Storleken på indraget bör vara en *fyrkant* som har lika stor bredd som den använda teckengradens höjd.

I vissa komplicerade fall kan man markera ett nytt stycke med en *blankrad* för att göra indelningen tydligare. Men den riskerar att förlora sin roll som styckesmarkör när föregående stycke slutar längst ned på en sida.

Blankraden ska inte överanvändas eftersom den lätt kan stycka sönder texten och störa läsarens flyt.⁴²

Enskilda ord

Ibland vill man ge ett ord eller ett tecken i en text extra uppmärksamhet. Detta kan göras på flera sätt genom:

- Anfang
- Kursiv stil
- Halvfet stil
- Kapitäl
- Understrykning
- Avvikande färg

Anfangen är en effektivt metod att markera början på en text. *Kursiv stil* är ett enkelt sätt att utmärka ett ord i en text. En **halvfet** markering kan i vissa sammanhang bli lite väl kraftfullt men kan i till exempel en faktabok vara effektiv. **KAPITÄLER** (versala bokstäver på samma höjd som de gemena i samma teckensnitt) är ett bra sätt att utmärka ett ord om man vill uttrycka elegans och lågmäldhet.

Länkar är en ganska nytt begrepp inom visuell kommunikation. Vill man ange en länk ska man vara väldigt försiktig för det är lätt att det kan bli för mycket. [Starka färger som avviker från den andra texten stör läsrytmen. Understrykningar blir som extra seriffer som försvårar för hjärnan att läsa samman bokstäverna till ordbilder.](#)⁴³

TYPOGRAFISK HELHET

Ett fungerande typografisk arrangemang i sin helhet säger ofta mer än delarna. Helhetens budskap är det första som möter läsaren och som ska locka denne till läsning. Man kan ge läsaren ett helhetsintryck som är elegant, aktivt eller kontrastrikt. Det finns främst tre principer att utgå ifrån när man ska forma en typografisk helhet: ⁴⁴

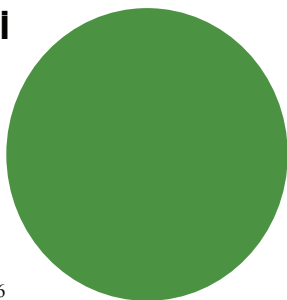
- Symmetri
- Asymmetri
- Kontrastriktedom

Symmetri

Det symmetriska arrangemanget är den vanligaste varianten som man kan hitta nästan överallt. Genom att låta rubriker och andra texter formas kring en vertikal axel skapar man elegans och en harmonisk balans. ⁴⁵

Asymmetri

Det asymmetriska arrangemanget är väldigt dynamiskt i sitt formspråk eftersom det inte finns någon vertikal axel. ⁴⁶

Kontrastriktedom

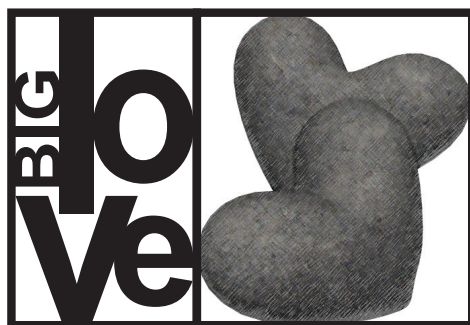
Det kontrastrika arrangemanget är den främsta metoden att skapa direkt uppmärksamhet och kan åstadkommas på flera sätt:

Storlekskontrast är en mycket enkel metod där man ställer det lilla mot det stora.

Styrkekontrast skapar en intressant kontrast och skapas exempelvis med en fet bokstav bredvid en tunn.

Formkontrast kan handla om att blanda raka former med kursiva former eller antikvor med sanseriffer.

Färgkontrast skapar man genom att spela färger mot varandra.

Storlekskontrast (Bild 3:2)

Färgade bokstäver i en text kan vara ett utmärkt sätt att påpeka att en viss information är **extra viktig!** Man måste dock tänka på kontrastverkan mellan bokstäver och bakgrund då detta starkt påverkar läsbarheten. Läs mer om detta i kapitel 7 i avsnittet *gränstydlighet och läsbarhet*.

När man använder text och färg måste man återigen tänka på kongenialiteten. Att skriva ordet **BETONG** i rosa kan både provocera och glädja beroende på sammanhang.⁴⁷

färgkontrast (Bild 3:3)

REFLEKTION

Genom mitt examensarbete har jag för första gången fått tillfälle att studera detta mycket intressanta ämne. Jag hade inte en aning om att det antagligen ligger ett mycket komplext tankearbete bakom de välutformade texter man kan stöta på i olika medier. Jag har heller aldrig själv arbetat särskilt medvetet med typografi i mina egna texter.

Men nu har jag fått en enorm förståelse för vikten av ett välarbetat typografiskt koncept. Tidigare har jag inte tänkt på att typografi kan underlätta själva läsandet, utan jag har snarare sett det som ett förskönande verktyg. Förut valde jag alltid teckensnitt enbart utifrån att det skulle sticka ut och kännas annorlunda. Men i typografiska sammanhang förstår jag nu att ordet *annorlunda* inte är särskilt välklingande.

Enkelhet och tydlighet kommer hädanefter vara mina ledord när jag ska ”typografera” mina framtida texter. Detta gäller i första hand brödtexten - som i denna uppsats där jag har valt att skriva med standardteckensnittet Times New Roman. I detaljerna däremot, såsom rubriker och disposition, går det alldeles utmärkt att använda sig av djärvare former och metoder för att texten ska få en estetisk personlighet.

Som du kanske har lagt märke till har jag valt att lägga upp detta examensarbete med raka och enkla linjer. Arbetet är ganska omfattande och jag tror att det kan vara farligt om det blir för rörigt. Varje uppslag är därför utformat så att det snabbt och enkelt går att överblicka.

Efter att jag har insett att enkelheten oftast är det enda rätta för att nå fram till mottagaren, ser jag skräckexempel överallt. Jag har tidigare också trillat i fällan och konstlat till dispositionen i tron om att det ska se snyggare och mer spännande ut. Men jag har upptäckt att det är just dessa överbearbetade kompositioner, med text överallt i alla möjliga färger och former, som man aldrig orkar att läsa. Och då kvittar det ju hur ”spännande” dispositionen än må se ut vid första anblicken!

kapitel 4

- Bilden

BILDENS BETYDELSE

En bild behöver sällan förklaras utan den talar direkt till våra känslor. Vi förstår, vi känner och vi påverkas. Vi kittlas och lockas av hemligheter och det är kanske därför vi älskar bilder.

En bild är ett mycket effektivt och unikt verktyg för påverkan av våra känslor. Bilder kan ibland till och med vara så starka att de skrämmer oss. Det är ofta omöjligt att freda sig, bilderna gör intrång, de förvränger och exploaterar våra känslor vare sig vi vill eller inte.

Bilden brukar ofta användas som en ”eyecatcher” som genast fångar din uppmärksamhet och som exempelvis får dig att vilja läsa hela artikeln. Bilden kan också fungera som en förstärkare av ett budskap. En artikel om en villabrand väcker förmodligen starkare känslor om den illustreras med en bild på en gråtande familj, än med en bild på en brandbil.

Man brukar också säga att en bild säger mer än 1000 ord och kanske kan man gå så långt som att säga att bilder är mer värda? Det fick man i alla fall uppleva på Vägverket i Kalmar: Det är ju allmänt känt att varningsskyltar med älgmotiv ständigt stjäls, vilket är ett problem ur såväl ekonomisk som trafiksäkerhetsmässig synpunkt. Men genom att sätta upp en skylt med texten ÄLG blev den ratad av tjuvarna. En uttrycksfull bild är kanske därmed den viktigaste komponenten i visuell kommunikation.

*Trist? Javisst! Men helt obegriplig
för utländska bilister. (Bild 4:1)*

Bildens allra vanligaste uppdrag är att verka som informationsbärare. En bild visar konkret hur något ser ut eller illustrerar innehållet i en text, men bakom användandet av en bild kan det självklart finnas flera motiv. En metod att strukturera och kategorisera bilder är dela in dem i dessa tre grupper:

- Fakta – bilder som registrerar verkligheten rätt upp och ner
- Prosa – berättande bilder med viss personlig touch
- Poesi – subjektiva bilder, ofta starkt associativa och ibland icke-föreställande

En fotograf kan alltså sägas ha flera roller såsom vittne, reporter, profet och dramaturg. Innan man sammanställer en visuell produktion är det viktigt att bestämma vilka slags bilder man tänker använda. Det som avgör bildvalet är det mål man satt upp med budskapet.⁴⁸

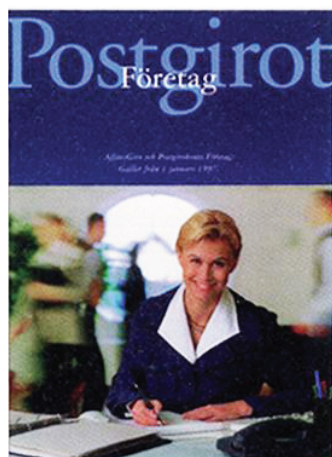
HUR OCH VARFÖR BILDER BLIR INTRESSANTA

En del bilder ger oss ingenting och lämnar betraktaren helt oberörd. Dessa triviala och banala bilder har ett maximalt mått av *redundans*. Redundans är ett begrepp för det alltför vanliga och vardagliga, det vill säga sådant som vi knappt längre lägger märke till.

Motsatsen till redundans är *entropi*. Entropi är en term för information som är helt ny för oss. En bild uppnår maximal entropi när den är så okänd och obegriplig att den lyckas skrämma eller äckla oss. Denna princip gäller för alla sinnesintryck vi utsetts för; ju starkare och ovanligare ett intryck är desto större påverkan.

Men alltför stark påverkan är ofta negativ i kommunikativa sammanhang. Därför brukar de bilder som man kan kategorisera någonstans

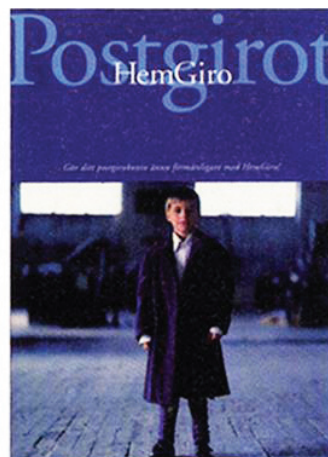
mittemellan dessa poler vara sådana motiv som fascinerar och lockar oss allra mest.⁴⁹

Alldagligt och förutsägbart
(Bild 4:2)

Inbjudande och intressant
(Bild 4:3)

Svårtolkat och skrämmande
(Bild 4:4)

Kontext

Bildens *kontext* är ett annat viktigt begrepp för användandet av bilder inom visuell kommunikation. Ordet kontext betyder sammanhang och kan vara av både inre och yttre art. Att tolka en bild är inte alltid lätt och ibland ligger inte förståelsen inuti bilden utan utanför.

Bildens *inre kontext* avser hur bildens olika element står i förhållande till varandra. Starkast blir ofta de bilder vars delar innehåller konflikter och motsatser till varandra. Detta innebär att vi upplever någonting nytt och spännande. Bildkollage har en tydlig inre kontext genom att de olika bilderna smittar varandra med sitt innehåll. Sammanfogade kan bilderna faktiskt få helt nya innebörder.

En bilds *yttre kontext* syftar på den miljö eller det sammanhang den placeras i. Här är också motsatser, konflikter och kontraster viktiga för att skapa en spännande bild. En bild som starkt kontrasterar mot sin bakgrund är lättare att uppfatta och lockas av. Omgivningen kan faktiskt helt förändra innebörden hos en bild. Samma bild säger säkert någonting helt annat i ett galleri än vad den gör i ett polisregister.⁵⁰

Formatet

Även formatet kan påverka intresset för en bild. Varje format har sin egen energi och den skapas av spänningen som uppstår mellan längd och bredd. Ju större skillnad desto mer energi och visuell rörelse får bilden.

Ett avlångt format skapar alltså mest energi och störst intresse för ögat.

Det *liggande formatet* är vanligast eftersom ögonrörelser i sidled känns mest naturligt. Bilden öppnar också upp sig på ett inbjudande sätt som när man står uppe på en klippa och blickar ut över landskapet.

Det *stående formatet* är också vanligt men innehåller en mer dynamisk rörelse i höjdlid än den lugna rörelsen i sidled. En sådan bild granskar vi upp och ner i zick-zackande ögonrörelser. Formatet kan ibland uppfattas som trångt och snålt, som ett smalt fönster döljande ett lockande landskap.

Det *kvadratiske formatet* är ganska ovanligt. Antagligen är det därför att formatet ofta uppfattas som statiskt och ospännande. Men med lite ansträngning så går svårigheterna oftast att övervinna.

Det *sköna formatet* är någonting som människan länge har eftersträvat att finna. Efter matematiska beräkningar så konstruerades det Gyllene snittet. Det innebär kortfattat att en längd delas så att den kortare delen förhåller sig till den längre delen som den större förhåller sig till hela längden. Det mänskliga ögat tycks alltid ha haft en förkärlek till symmetri, balans och ordning (*läs mer om Gyllene Snittet i kapitel 7*).⁵¹

Öppna, vi ser inte hela grävmaskinen!
(Bild 4:5)

HUR VÄLJER MAN BILD?

Hur omöjligt det än låter så ska man eftersträva en bild som både är enkel, tydlig, lockande och fascinerande samtidigt! Man kan alltid börja med att utgå från sig själv och känna efter vad bilden säger och vilka känslor den framkallar. Självklart bör man också testa bilden på andra, men berör bilden dig själv djupt så gör den troligtvis detsamma för andra.

Vill man fånga uppmärksamhet med en bild finns det en ganska enkel metod; att jobba med överraskande perspektiv. Det är särskilt vanligt att utnyttja detta knep för att väcka intresse i filmens värld. Där har man länge arbetat med och utvecklat tekniker som close-up, long-shot, fågelperspektiv och grodperspektiv.

Det är också alltid spännande att se saker i lilleputtformat eller i jätteformat. Storlek är relativ, vi avgör sakers storlek genom att jämföra det med annat i omgivningen. Genom att arbeta med storlekskontraster blir en bild automatiskt mer dynamisk och spännande.

Hur hittar man då en bild som för fram rätt budskap? Det säger ju sig själv att man måste hitta en stark relevans mellan bilden och budskapet så att den framkallar rätt associationer.

Det finns tre olika tillvägagångssätt för ett lyckat genomförande. Det är ganska flytande gränser mellan metoderna men generellt går det ut på att hitta bildrelationer som är:

- Illustrativa
- Metonymiska
- Metaforiska

Illustrativa bilder som exemplifierar en text eller en produkt är kanske de allra mest förekommande. Dessa bilder används helt enkelt för att visa hur någonting ser ut och kan vara mer eller mindre originella.

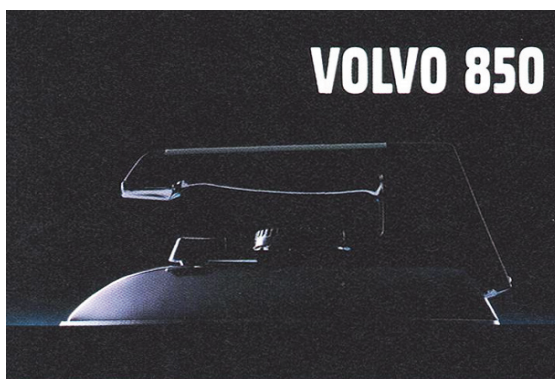
Metonymisk relation betyder att man strävar efter *närhet* mellan bilden och budskapet. En passande bild förstärker också budskapet. Ett charmigt och skinande vackert kök står i tydlig förening med ett rengöringsmedel på köksbänken och ger samtidigt medlet högre status.

Metaforiska bilder redovisar en metafor eller liknelse som ska efterlikna budskapet. Bilden påminner om en varas eller tjänsts egenskaper. Det kan handla om en bank som använder liknelsen av en ekorre som strävsamt samlar och sparar inför vintern.

Vissa bilder går dock inte att kategorisera in i dessa relationer utan har någonting annat som för fram budskapet

Ett fyndigt exempel på lek med storleksförhållanden. (Bild 4:6)

Metaforisk bild: "Volvo ligger stadigt som ett strykjärn på vägen" (Bild 4:7)

på ett fascinerande sätt.

Det finns också helt bokstavliga budskap där ordet säger tillräckligt. Det kan handla om korta och enkla budskap som KRIG! eller REA!⁵²

VAL AV BILDTÉKNIK

Vikten av att alltid vara konsekvent när det handlar om visuell kommunikation blir kanske extra tydlig vid valet av bildteknik. Det gäller att hitta samma tonläge i budskapets alla delar från typografi till bilder. Man måste arbeta fram ett bildmanér som känns fungerande tillsammans med budskapet.

Valet man gör är mellan *fotografiska bilder* och *illustrationer*. Alternativen har olika styrkor och ibland ser man dem uppträda i lyckade kombinationer. Vidare måste man välja om bilderna ska vara i svartvitt eller färg, dramatiska eller humoristiska, dokumentära eller visionära? När du har bestämt dig måste du vara konsekvent.

Ett fotografis starkt skiftande nyanser från mörkt till ljust ger ett verklighetstroget intryck. Trots vetskapen om alla möjligheter att manipulera en fotografisk bild så tror vi på den. Men du kan också med datorns hjälp manipulera en bild att se medvetet överklig ut. Det går såklart leka med olika former men ibland kan det räcka med att framställa bilden i en enda färg för att skapa en annorlunda upplevelse.

En illustration som kan vara både handgjord och datorskapad har en annan stor styrka. Med stor tydlighet kan man visa samtliga beståndsdelar i till exempel en Harley Davidsson motorcykel. Att få samma skärpa på bensintank och minsta lilla mutter är fotografiskt omöjligt. En illustration kan också göras väldigt personlig och känns ofta varm och roande.

En handgjord illustration har också den fördelen att den kan tecknas med friare former. Ett fotografi är oftast strikt fyrkantig medan en teckning kan skapas direkt med former anpassade till den tänkta kompositionen.

Den skicklige visuella kommunikátören Sven Lidman har sagt följande kloka ord: ⁵³

”Genom bilderna ser jag verkligheten.

Genom orden förstår jag den.

Genom fotot tror jag på teckningen.

Genom teckningen förstår jag fotot.”

REFLEKTION

Bilder är fantastiska och ibland känns det nästan som om de besitter magiska krafter. En bild talar till oss ögonblickligen och är den tillräckligt stark kan den få oss att börja skratta eller gråta inom loppet av ett par sekunder.

Bildens budskap är i princip evigt, förutsatt att inte bilden blir förstörd. Jag skulle förmodligen inte förstå särskilt mycket av texten i en bok från medeltiden. Men däremot kan jag tolka och förstå grottmålningar från stenåldern utan några större svårigheter. Dessutom kan jag förstå en bild oavsett från vilket land den kommer ifrån. En bild behöver ingen tolk, den talar sitt eget språk. En bild kan utan tvekan säga mer än tusen ord – och det är magi!

Förstår man detta inser man också vilken oerhört viktig roll bilden har som kommunikationsmedel i ett visuellt budskap. Väljer man en talande bild behöver man inte fylla ut med en lång förklarande text. Bilden kan på egen hand förklara en stor del av sammanhanget.

Bilden är dessutom det som först fångar mottagarens intresse och därför avgörande för om budskapet ska ha en chans att nå fram överhuvudtaget. Finns det inget som lockar mottagaren så går ju denne bara förbi.

Men det finns få fall där enbart en bild kan förmedla ett precist budskap. Det finns en uppenbar problematik i att helt förlita sig på en bild. Det faktum att vi människor har skilda bakgrunder gör att vi även utvecklar olika tolkningsförmågor. En och samma bild kan därför tolkas på mängder av olika sätt.

Vill man enbart förmedla känslor och få omedelbar respons är bilden det självklara valet. Men vill man förmedla ett budskap kan bilden ha svårt att lyckas på egen hand – det krävs ett större sammanhang. Så trots att bilden kan säga tusen ord så förstår jag nu att de övriga delarna inom visuell kommunikation är minst lika viktiga.

kapitel 5 -Text & Bild i samspel

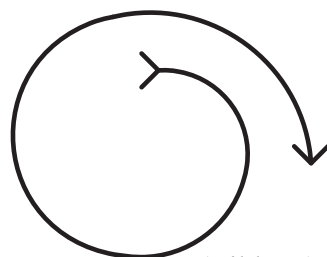
TVÅ KOMBINATIONER

En bild talar direkt till vår inre värld och våra känslor och fantasi berörs. Men en bild har svårt att klara sig på egen hand och likaså kan det vara med texten. Både bilden och texten blir viktiga metkrokar för att fånga läsaren. En insiktsfull kombination av de båda har förmågan att vida överträffa det budskap som de två framställningssätten skulle kunna förmedla på egen hand. Det två främsta metoderna att skapa samspel mellan text och bild bygger på:⁵⁴

- Harmoni
- Disharmoni

Harmoni

Harmoni mellan text och bild uppstår då de kompletterar och samspelar med varandra. Detta sker exempelvis i kokböcker där recepten ofta kombineras med en smakfull bild på maten. Men ibland kan koppling mellan text och bild bli så tydlig och förutsägbar att budskapet uppfattas som tråkigt. Denna *överkommunikation* kan illustreras med cirkeln härintill.

(Bild 5:1)

överkommunikation

Ett skolexempel på hur man inte bör göra är att använda formuleringen "Kalle metar" till fotot i familjealbumet där Kalle just metar. Skriv aldrig det uppenbara! Skriv något som tillför och stärker bilden som exempelvis: "Den dagen Kalle fick sin allra första fisk". När ett budskap blir allför övertydligt skapas en passiv mottagare.

Att säga samma sak två gånger är alltså inte detsamma som att understryka något. Det blir istället en irriterande upprepning som försvagar budskapet. Mottagaren kan också uppfatta det som att förmedlaren på ett respektlöst sätt nedvärderar ens förmåga att förstå.

Harmoni används däremot med fördel när budskapet ska överföras till en *motiverad* mottagare. Manualer och läromedel kräver därför en tydlig överensstämmelse mellan text och bild.⁵⁵

(Bild 5:2)

Ja, vad skulle det annars föreställa!?

Disharmoni

Det går aldrig att tvinga på mottagaren ett budskap utan sändaren måste vädja om medverkan. Disharmoni kan vara ett bra verktyg att använda när man vill skapa uppmärksamhet hos en *omotiverad* mottagare.

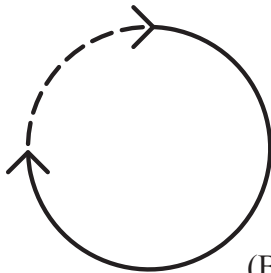
Disharmoni är fortfarande ett samspel mellan text och bild men det sker på ett motsägelsefullt sätt. Det är onödigt att slösa med uttrycksmedlen genom att låta text och bild säga samma sak. Komponenterna ska istället komplettera varandra genom att säga olika saker.

Man brukar säga att det mest spännande innehållet inte är det som står skrivet utan det som man läser mellan raderna. Berätta alltså inte så mycket som möjligt, utan så lite som möjligt!

I effektiv visuell kommunikation bör man inte ge allt utan bara delar av helheten. Men man måste göra det i trygg förvisning av att mottagarens fantasi gör resten. När mottagaren på ett aktivt sätt fyller i det som fattas uppstår *underkommunikation*. Detta illustreras med den ofullständiga cirkeln (se bild 5:3).

Man kan enkelt testa samspelet genom att växelvis hålla för handen på text och bild (se bild 5:2). Säger informationen samma sak är samspelet dåligt, förstår man inte text och bild var för sig är samspelet bra.

Kontrasten som uppstår mellan det vanliga och ovanliga är kanske det mest spännande samspelet text och bild kan åstadkomma. Detta inträffar när man placerar en självklar text bredvid en oväntad bild. En anpassad disharmoni på detta sätt skapar uppmärksamhet och intresse i broschyrer, foldrar och på hemsidor.⁵⁶

(Bild 5:3)

underkommunikation

Kontrastrik disharmoni
(Bild 5:4)

REFLEKTION

Jag tänker inte sticka under stolen med att även jag har skrivit fullständig meningslösa kommentarer i mina fotoalbum. Men efter insikten om hur man egentligen bör behandla kombinationen text och bild kommer det förhoppningsvis aldrig att hända igen.

Tidigare har jag aldrig reflekterat över hur jag kommenterar bilder i arbeten liknande detta. Ofta har de varit så intetsägande att de inte ens har rättfärdigat sin egen existens. Men nu är det tydligt att det går att vinna mycket på att ge både texten och bilden ett eget syfte.

Jag har själv funnit att bildtexter är ett ypperligt tillfälle för att stoppa in små personliga reflektioner. Reflektionerna kan då vara i form av exempelvis korta påståenden eller en retorisk frågeställning. Bilden tar sedan vid och får förklara tankegången närmare. Detta gör betraktaren aktiv genom att denne måste göra ett val – håller jag med om detta eller inte?

Jag har egentligen inte så mycket mer att tillägga utöver det som framgår i kapitlet. Bilden har sin styrka och texten sin - och kombinerade på rätt sätt får budskapet en oerhörd genomslagskraft!

kapitel 6

- Färgen

FÄRG ÄR UPPLEVELSE

Att färg påverkar oss är helt klart men hur den påverkar oss vet vi faktiskt inte så mycket om. Däremot är det många som intresserar sig för just denna fråga.

Visst hade det varit enkelt om man kunde säga att en viss färg gör människor glada, en annan färg ökar arbetslusten och en tredje gör människor friska? Men tyvärr är vekligheten inte så enkel. Hur vi förhåller oss till färger är i stor grad högst personlig. En viss färg kan ge en människa obehag medan någon annan upplever harmoni.

Men trots individuella skillnader finns det ändå vissa bestämda färgassociationer. Det är exempelvis allmänt vedertaget att blått symboliserar kyla och att rött och gult får oss att uppleva värme.

Färg har även en stor symbolisk betydelse även kring känslor och tillstånd. Den röda färgen symboliserar kärlek, hetta och revolution. Grönt är livets och ungdomens färg. Svart är sorgens färg men utstrålar även elegans och formalitet. Vitt är renhetens och oskuldens färg.

Det bör dock påpekas att färgerna symboliserar olika saker i olika delar av världen. Men trots kulturskillnader har det från flera studier fastlagts att människor på många plan är tämligen samstämda kring färgers betydelse. Vi tycks vara helt eniga kring vad som uppfattas som manliga och kvinnliga, skrikiga och diskreta, upphetsande och lugnande

färger. Det har också konstaterats är att det är nyansvariationer som främst påverkar människors associationer. Ifall färgen är röd, grön eller blå hade inte lika stor betydelse.⁵⁷

FÄRG ÄR INFORMATION

Färg förmedlar information i en mängd olika sammanhang. Färgen hjälper oss att identifiera föremål, den kan tala om ifall en viss växt är giftig eller om en frukt är mogen, den hjälper oss att hitta vatten och att bedöma avstånd. På sjukhuset upplyser gult om infektion och smitta, rött betyder smutsigt, blått rent och grönt att något är sterilt.

Människa har en enorm förmåga att göra åtskillnad mellan färger. Man brukar ange att vi kan visuellt uppfatta och särskilja 10 miljoner färger. Antalet olika och karakteristiskt identifierbara färger (färgrecept) är dock betydligt mindre och anses vara omkring 20 000.⁵⁸

Utan färg skulle en stor mängd information gå förlorad. (Bild 6:1)

FÄRG ÄR FUNKTION

En funktionell färg kan förbättra en produkts fysiska och kommunikativa funktioner. Inom visuell kommunikation används färg främst för att:

- Attrahera
- Skapa stämning
- Strukturera
- Pedagogisera

Färgkod (Bild 6:2)

Färg *attraherar* och griper tag i mottagaren. Ytor och element i starka avvikande färger drar till sig blickarna i ett grafiskt arrangemang.

Den *stämningsskapande* kraft som färger kan framkalla kan knappast överskattas. En förförisk bild med blå himmel, vitgnistrande snö och brunbrända skrattande ansikten får väl vem som helst att fundera på att nappa på resekatalogens erbjudande.

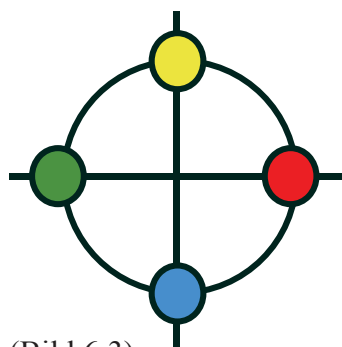
Färger *strukturera* ofta ett material genom att man färgkodar olika avsnitt. Färgstruktur är viktigt för att skapa översiktighet och enhetlighet. Telefonkatalogen är ett tydligt exempel på detta.

På samma sätt kan färg *pedagogisera* för mottagaren. Möjligheten att effektivt lära ut hänger starkt ihop med färgtillgången. Intressanta färgbilder används för att inbjuda till läsning och därmed ökad kunskap. Tonplattor i färg, likt den som omgärdar detta stycke, framhäver och tydliggör utvalda delar av innehållet.⁵⁹

FÄRGKOMBINATIONER

Rent allmänt när man talar om färgers betydelse är det enskilda färger man syftar på. Men när vi ser ett objekt eller en yta finns det ju alltid en bakgrund som också har färg. Alltså är det i princip alltid färgkombinationer vi ser och upplever. Men av naturliga skäl är det svårt att kartlägga betydelsen av alla oändliga kombinationsmöjligheter.

På ett förenklat sätt kan man ändå med hjälp av färgcirkeln sammanställa färger på tre sätt:

- Viskande färger
- Talande färger
- Skrikande färger

(Bild 6:3)

Viskande färger. Väljer man att ställa ihop två färger från samma kvadrant märker man att de automatiskt passar bra ihop. Genom att färgerna viskar till varandra skapar de en harmonisk enhet. Detta fenomen kallas att färgerna går ton i ton.

Talande färger. Kombinerar man istället två färger från intilliggande kvadranter får man färger som står i livlig kontrast till varandra. Färgerna ger ett omväxlande intryck och sägs tala till varandra.

Skrikande färger. Två färger från kvadranter mittemot varandra skapar en mycket stark färgkontrast. Ofta säger man att de skriker till varandra. Den starkaste kontrasten uppstår mellan rött och grönt. Genom att välja en djärv färgkontrast kan man tillföra budskapet mycket, men väljer man fel färger kan layouten få ett alltför skrikigt intryck.⁶⁰

Gränstydlighet och läsbarhet

Det man kallar för färgers gränstydlighet kan ses som ett relevant mått på läsbarhet.

Gränstydligheten GT och läsbarheten LB kan bestämmas enligt en ekvation utifrån provernas NCS-värden. NCS står för Natural Colour System och är ett internationellt färgsystem. Läsbarheten uttrycks som ett procenttal utifrån största tänkbara gränstydlighet.

Genom denna metod framgår det att svart på gult ger den allra bästa läsbarheten. Den vanligaste kombinationen med svart på vitt kommer strax därefter. LB-värden under 67 %, som exempelvis svart mot rött, innebär ganska dålig läsbarhet.

Även ljusheten har stor betydelse för läsbarheten. De sista värdena i tabellen intill påvisar dålig läsbarhet när grå/vit text ställs mot en bakgrund med starka färger av ungefär samma ljushet (se bild 6:5).⁶¹

(Bild 6:4)

Färgpar	NCS färgprov	LB %
svart mot gult	9000 / 0080-Y	94,2
vitt mot rödaktigt blått	0500 / 3070-R10B	93,1
svart mot vitt	9000 / 0500	88,6
blått mot gult	1070-B / 0080-Y	83,2
rött mot gult	1090-R / 0080-Y	79,5
rött mot grönt	1070-R / 2070-G	66,0
blått mot rött	1070-B / 1090-R	65,8
blått mot grönt	1070-B / 1070-G	55,4
svart mot rött	9000 / 1090-R	49,9
mörkgrått mot rött	7500 / 1090-R	48,1
vitt mot gult	0500 / 0080-Y	46,8
grått mot grönt	4000 / 1070-G	44,0
grått mot blått	6500 / 2070-B	43,2
ljusgrått mot gult	2000 / 1070-Y	42,5

Läsbarhetsvärden LB för några färgkombinationer beräknade ur nominalvärdena för NCS färgprovssamlingar (Bild 6:5)

OMGIVANDE MILJÖ

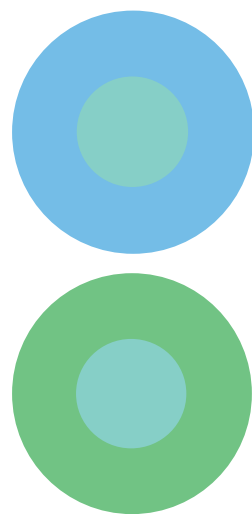
Ett föremåls färg är inte konstant. Den upplevda färgen påverkas av yttre faktorer som omgivande färger, betraktningsavstånd, belysning mm. Ett vardagsexempel på detta är hur det lilla färgprovet på en liten provyta ofta känns väldigt annorlunda när en hel vägg målas i samma färg.

De förändringar man ser hos ett föremåls färg kallas ibland för synvillor. Detta är felaktigt eftersom färg är det vi ser och aldrig kan vara en synvilla. För att undvika missförstånd kan man skilja på egenfärg och uppfattad färg.

Begreppet egenfärg, även kallad lokalfärg eller materialfärg, används för den färg man föreställer sig att objekt har oavsett belysning eller betraktelseförhållande. Uppfattad färg är istället den färg som objektet ser ut att ha i en konkret belysning och betraktningssituation.

För att försäkra sig om att färg och ljus samverkar som man föreställt sig, bör man välja färgprover och material i den ljuskälla som det är tänkt att slutobjektet ska betraktas i.

Fenomenet *induktion* eller *simultankontrast* beskrivs i nästan alla böcker om färglära och kan vara bra att känna till. Det innebär att ögat överdriver kontraster, vilket också gör att det ibland kallas för *kontrastförstärkning*. Ibland kan det kännas som att färgseendet luras. Denna företeelse kan illustreras med två likadana blågröna cirklar som placeras mot två bakgrunder i olika färger. Visst ser färgproverna tydligt olika ut? ⁶²

(Bild 6:6)

VAL AV FÄRG

Färg kan ha en stor påverkan på hur det man vill kommunicera når fram. För att välja rätt färg krävs en noggrann analys av det budskap man vill förmedla. Det gäller således att sätta sig in i mottagarens situation och tolka vilken färgskala som denne förväntar sig; Vad säger egentligen färgen? Vad får mottagaren för uppfattning av denna färg? Bör färgvalet vara blått till etiketten på mineralvattnet? Eller blir det för konventionellt och förutsägbart? Traditionellt och tråkigt? Kan färgen istället vara gul? Hur reagerar mottagaren då?

Färger är en perfekt ingång till att skapa stämning. Genom att välja subtila och lugna färger kommunicerar man kanske bättre trovärdighet

och kvalitet än med starka och vilda färger. Romantik är en känsla som påverkar många människor positivt och framkallas enkelt med mjuka pastellfärger. Vill man få människor att associera en färgskala med en viss tidsperiod kan man låta sig inspireras av designprodukter från denna tid.

Färg skapar liv till en komposition och är det bästa verktyget för att skapa uppmärksamhet. Men det är inte antalet färger, utan vilka färger det är och hur de relaterar till varandra, som är det viktiga. En komposition med 15 färger är nödvändigtvis inte mer uttrycksfull än en annan som bara består av tre eller fyra färger.

Faktum är att om man använder för många färger blir den allmänna effekten en förvirrande komposition. Att använda ett fåtal färger bör designern istället se som en utmaning och inte som ett hinder för att skapa en intresseväckande komposition.⁶³

Välkänt exempel på god och genomtänkt färgdesign (Bild 6:7)

Preferensundersökningar

I England 1972 sammanställde Hans J Eysenck 21 000 olika undersökningar kring färgpreferenser. Den viktigaste slutsatsen han kunde dra från sin sammanställning var att det faktiskt är möjligt att få fram en rangordning som är statistiskt säkerställd. Han kom fram till följande resultat:

1. Blått	4. Violett
2. Rött	5. Orange
3. Grönt	6. Gult

(Bild 6:8)

I studier på barn har det framkommit att de har rött som favorit. De föredrar också starkare färger jämfört med vuxna. En vanlig förklaring till detta är att barn reagerar mer impulsivt än äldre. Åttaåringar rangordnar dock färger precis som vuxna, vilket kan tyda på att de fått en ökad emotionell kontroll.⁶⁴

REFLEKTION

Färg är kanske en av de saker jag uppskattar allra mest här i livet. Men det finns också få saker som kan störa min sinnestämning som när en detalj inte passar in i den övriga färgskalan. Det är detta som gör färg så fantastisk. Färg omger oss människor ständigt och kan påverka större delen av vårt känsloregister.

De möjligheter som uppstår genom att enbart lyckas välja rätt färg måste utnyttjas till max. En färg kan dra till sig uppmärksamheten på långt håll. Den kan påverka och locka oss innan vi ens har hunnit avgöra i vilket sammanhang den existerar. Är färgen oväntad drar den till sig extra mycket uppmärksamhet.

Färgen kan få människor att hamna i rätt sinnestämning och på så sätt bli extra mottaglig för det specifika budskapet. Detta kräver att man är extra noggrann med kongenialiteten. En resebyrå bör kanske använda nästan överkligt klara färger för att få människor att bli sugna på solsemester. En begravningsbyrå bör i samma kundsökande syfte istället använda en dovare färgskala. Detta för att företaget ska uppfattas som ansvarstagande och vördnadsfullt.

Jag har fått en oerhörd förståelse för att färg måste användas med stor noggrannhet och överrensstämma med det man som sändare vill uppnå. Vill jag provocera kan jag använda färger på ett okonventionellt sätt. Vill jag få mottagarens respekt bör jag antagligen använda mig av färger på ett mer traditionellt sätt. Det vill säga att jag använder mig av en färgskala som känns naturlig i sammanhanget.

Sedan tycker jag att man faktiskt kan använda en färg just för att den är vacker. Men det är som tidigare nämnts omöjligt att få alla människors konsensus. Att tycka att en färg är vacker är ju en ytterst personlig åsikt - en färg jag älskar kan någon annan hata.

Det faktum att vi människor har så olika åsikter kring färg gör färgvalet så mycket svårare. Men jag tror att de angreppssätt som presenterats i kapitlet ovan, kan vara vägledande när jag i framtiden stöter på denna problematik.

kapitel 7 - Layouten

VAD ÄR LAYOUT?

Layout är namnet på arbetsprocessen där man ”lägger ut” *punkter* och *linjer* på en given *yta*. Innehållet skapar en form när grafiska element placeras genom att avväga ytans, punktens och linjens förhållande till varandra. Detta avvägande kan ha många lösningar och kanske flera som är riktigt bra.

I layouten presenterar formen den visuella kommunikationens syfte, mål, struktur och budskap. Det första intrycket är centralt och oftast får man bara ett försök. Formens ”kroppsspråk” kan vara insmickrande eller kyligt, öppet eller slutet, ordningsamt eller kaotiskt och det blir avgörande för hur budskapet uppfattas.

Enkelhet har störst chans att nå fram inom all visuell kommunikation och därför bör man eftersträva en ren och okomplicerad form med tydligt innehåll. Till detta sätter man en krydda i form av en spännande idé, dramatik, värme och ibland humor.

Formen presenterar budskapet och underlättar för ögat att hitta rätt, medan innehållet får mottagaren att förstå budskapet. Det är detta samband mellan form och innehåll som får budskapet att nå fram.

Det är dock viktigt att poängtera att det är innehållet som styr formen och inte tvärtom. Budskapet är viktigast och formen ska därför alltid underordnas. En god form kan faktiskt aldrig dölja ett dåligt innehåll!⁶⁵

LAYOUTENS BYGGELEMENT

Ett visuellt budskap byggs kortfattat upp av *yta*, *punkter* och *linjer* det vill säga fria ytor, bilder och text. Men det finns ytterligare byggelement som kan utkristalliseras ur dessa grundstenar:⁶⁶

- ytan
 - *formatet*
 - *satsytan*
- punkten
- linjen

Ytan

Ytan i ett grafiskt sammanhang är det begränsade spelrum där formgivaren skapar en konstnärlig och ekonomisk form.

En yta påverkas alltid starkt av det som finns utanför. Ju mer det yttre sammanhanget attraherar och stör ögat desto större yta behöver de grafiska elementen. För att ge plats åt innehållet rättar man antingen ytan efter storleken på de grafiska elementen som ska komponeras in, eller så måste de grafiska elementen rätta sig efter ytan.

Kraften eller spänningen i en yta skapas av dess begränsning (läs mer i kapitel 3 *Hur och varför bilder blir intressanta*). När man har bestämt måtten på höjd och bredd på en yta i layoutarbetet har man också bestämt formatet.⁶⁷

Formatet

Formatet behöver inte vara strikt fyrkantigt, att tänka traditionellt kan ibland hindra kreativiteten. Processen för att hitta ett lämpligt format handlar om att leka med olika former och testa sig fram till något passande. Kanske kommer man slutligen fram till att ett vanligt fyrkantigt format ändå är det bästa - men inga steg i en kreativ process är onödig!

När formatet ska bestämmas kan det vara bra att tänka på följande:

- Funktionen
- Budskapet
- Ekonomin
- Distributionen

Funktionen är kanske det som främst avgör formatet. En bioaffisch har ett stort format och en biobiljett har ett litet.

Budskapet kräver ibland ett annorlunda och spännande format för att väcka uppmärksamhet. Det kan vara ett jättestort vykort eller en

produktkatalog i fickformat.

Ekonomin styr självklart formatvalet - ju större format, desto dyrare!

Distributionen påverkar också lämpligt format. Vikt och storlek kan vara avgörande om produkten exempelvis ska skickas med posten.

För böcker och trycksaker finns det två olika formatmöjligheter:

- Standardformat
- Specialformat

Det vanligaste *standardformatet* är A-serien. Men seriens proportioner ligger långt ifrån Gyllene Snittet och bedöms därför ofta som olämpligt. Spaltbredden blir för bred om man vill utnyttja hela formatet. Däremot passar A-serien till produktioner där man kan dela upp texten i spalter.

Ett *specialformat* kan ibland krävas av idén bakom budskapet. Man behöver alltså inte låsa sig vid standardformaten. Vissa specialformat har dock nästan blivit standard eftersom de används så frekvent. Pocketböcker trycks ofta med måtten 110 x 190 som känns läsvänligt.⁶⁸

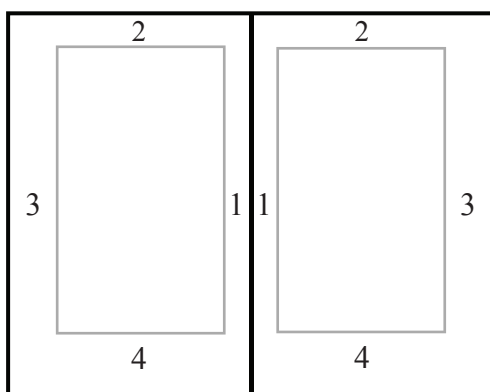
Satsytan

Satsytan är den del av den tillgängliga arbetsytan som fylls med bild och text. I satsytan ingår dock inte marginalerna – de fria ytorna. Satsytan anges med bredd och höjdmått, delar man in satsytan i mindre delar kallas de för spalter.

En grundregel som sägs ge luftiga och lättlästa texter lyder som följer: satsytans höjd ska vara lika med papperets bredd, och satsytans bredd ska förhålla sig till dess höjd som 5 till 8 (*läs om Gyllene Snittet i kapitel 7*). Men det går inte alltid att använda sig av denna tumregel eftersom det är en mängd faktorer som påverkar hur man väljer att placera satsytan på ett format. Hur mycket text ska få plats? Hur många bilder ska in?

Marginalerna är viktiga för ordningen på sidan. Det är marginalerna som för samman bilder och texter till lättolkade enheter. Marginalerna ska vara tydliga i sina mått, men framförallt större än alla andra tomma ytor i layouten. Genom att använda följande klassiska mått uppnår man hög kvalitet på läsbarheten; Marginalernas mått ska vara ökande enligt ordningen på den intilliggande bilden (bild 7:11):

Vissa grafiker specificerar sig och menar att yttermarginalen ska vara dubbelt så bred som innermarginalen. Men dessa marginalregler är främst avsedda för det stående formatet. Om man däremot tänker sig en yta som ett bokuppslag med två sidor så fungerar regeln även på det liggande formatet.⁶⁹

1. Bunt (innermarginal)
2. Huvud (övermarginal)
3. Yttermarginal
4. Fot (undermarginal)

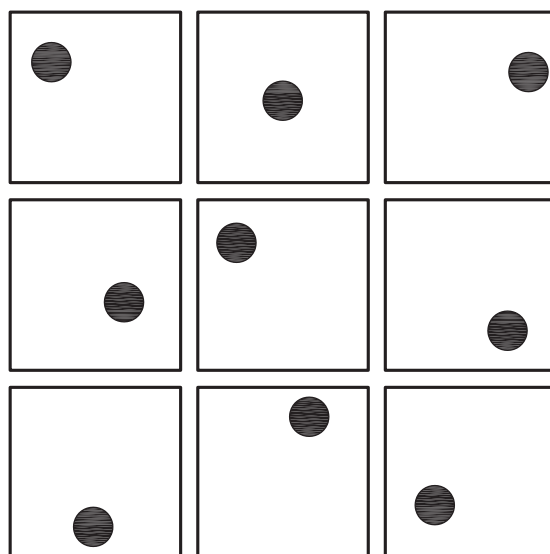
(Bild 7:1)

Punkten

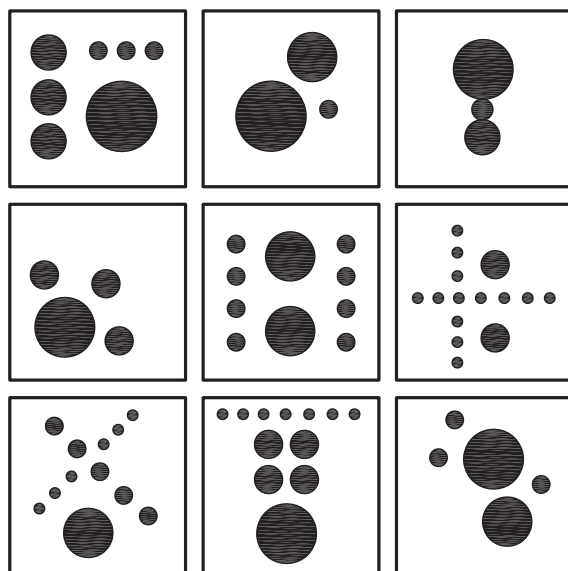
När man har fastställt ytan står man inför nästa beslut: hur stor eller liten får punkten bli? En punkt kan vara vilket grafiskt element som helst på en yta. Det kan röra sig om en skylt på en fasad, en annons på ett tidningsuppslag eller ett namn på en förpackning.

Bilden nedan är ett talande exempel på hur en punkt kan arbeta genom att inta en varierande position (*se bild 7:2*). Mycket förenklat är detta den generella grunden för all grafisk formgivning.

På nästa sida ses ett exempel på hur flera punkter av olika storlek spelar mot varandra (*se bild 7:3*). Man kan se det hela som att punkterna är lika stora men att en ”rörelse” gör skillnaden mellan dem. Det känns som att vissa punkter kommer närmare ögat medan andra försvinner bort. Spänningen på ytan beror alltså på punkternas antal, storlek/tyngd och position.⁷⁰

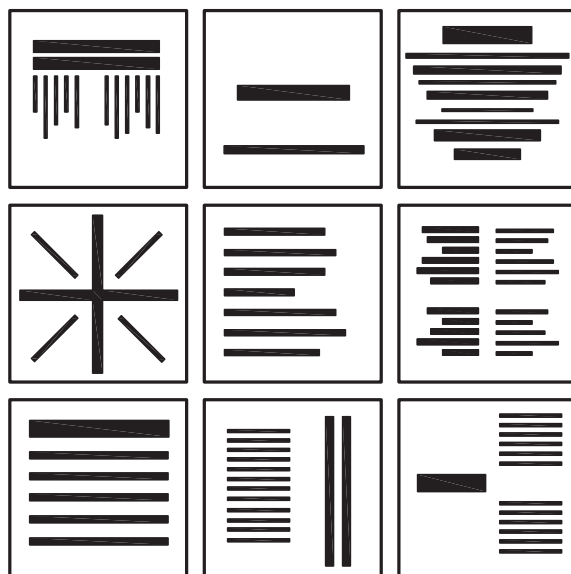
(Bild 7:2)

(Bild 7:3)

Linjen

Linjering innebär bland annat att huvudrubriker och bilder ligger på samma höjd från uppslag till uppslag samt att marginalerna alltid är lika stora. Men linjering kan även skapas av konkreta linjer som placeras på ytan. Med linjer skapar man ordning och reda, och genom konsekvens skapar man trygghet och igenkänning hos läsaren.⁷¹

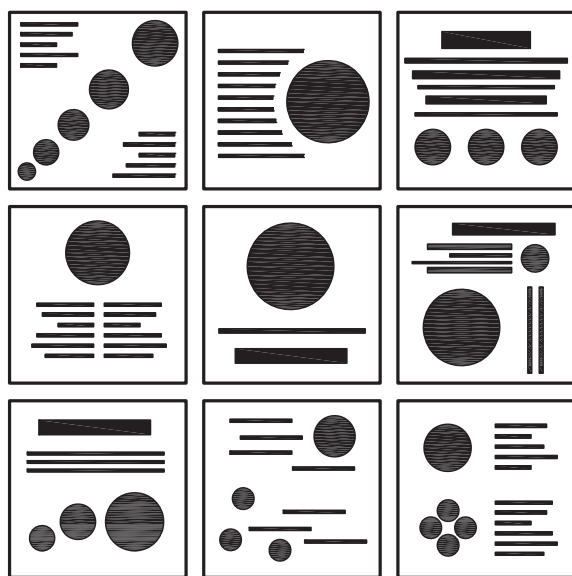
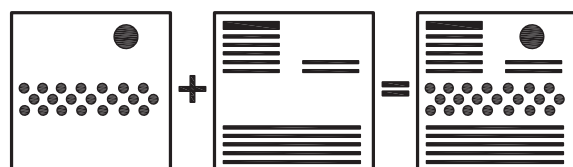

(Bild 7:4)

Linjens storlek, det vill säga längd och bredd, påverkar layouten på liknande sätt som punkten.

Punkter + Linjer = Layout

En layout skapar man alltså genom lek med punkter och linjer på en given yta. Genom att översätta dem till textstycken och bilder kan man enkelt tränga in i den grafiska leken. Sedan är det bara att försöka träffa så rätt som möjligt för att skapa en harmonisk layout (*se bild 7:5*).⁷²

(Bild 7:5)

KOMPOSITIONSPRINCIPER

Under denna rubrik berättas det kortfattat om ett antal kompositionsprinciper som kan vara användbara vid en layoutuppgift. Men det bör understrykas att layoutarbetet är en process utan tydlig början eller slut. Därför är ordningen på följande principer ganska ointressant.⁹⁷

Tankarna i en layoutprocess vandrar alltså alltid fram och tillbaka och är omöjliga att kartlägga. Detta avsnitt inleds därför lämpligt med en *Brainstorm* i form av en lista. En titt på listan kan vara bra både i början av ett projekt eller när du fastnat. Tänk på hur du kan kombinera orden när du läser igenom listan, tillåt dessa ord och idéer att leda till andra, fyll på med ord - eller varför inte göra en helt egen lista?⁷³

Brainstorm

LAYOUT	STIL	FÄRG	STÄMNING
Enbart bilder	Liten	Komplement	Ilska
Enbart text	Stor	Kontrast	Sorgsen
Assymmetri	Suddig	Gammaldags	Skrikande
Bakgrund	Serietidning	Dominant	Viskande
Ramar	Barnsligt	Enfärgad	
Cirkel	Kontrastrik	Psykedelisk	
Färg	Deformerad	Enhetlig	
Beskära	Elegant		
Symboler	Skuggor	<u>TECKEN-</u>	<u>TIDSANDA</u>
Grafik	Spöklig	<u>SNITT</u>	Futuristisk
Teckningar	Lysande	Kalligrafi	Industriell
Linjer	Minimalistisk	Kursiv	Medeltiden
Mönster	Negativ	Utdragen	Modern
Fotografi	Annorlunda	Handstil	Naturalistisk
Rektangel	Perspektiv	Sanserif	Förhistorisk
Symmetri	Vetenskaplig	Serif	Renässans
Fyrkantigt	Siluett	Liten	Revolution

(Bild 7:6)

Layoutmall

När man ska tillverka flera kompositioner till samma objekt kan det vara lämplig att utforma en layoutmall. Fördelen med en mall, förutom att den kan förenkla produktionen, är att den spelar på igenkänningsfaktorns stora kraft. När utformningen har enhetliga huvuddrag så känner läsaren igen sig, layouten får större läsbarhet och det går snabbare att tillgodogöra sig informationens budskap.

Men när man utformar någonting utifrån en mall måste man vara medveten om risken att det kan bli stereotyp och tråkigt. En viss unik prägel är alltid att föredra. Man ska alltså inte eftersträva en exakt upprepad utformning - det bäddar för enformighet.⁷⁴

Gyllene Snittet

Gyllene Snittet är ett proportionsförhållande som sägs vara extra tilltalande för det mänskliga ögat. Det tycks skapa en otrolig harmoni, men varför är det ingen som riktigt vet. Kanske ligger förklaringen i det faktum att Gyllene Snittets proportioner återfinns överallt i naturen? Redan de gamla grekerna trodde att proportionerna borde kunna föra med sig naturens kraft och på så sätt smitta av sig på konstnärliga skapelser.

När en layout utformas enligt denna gyllene formel ska det viktigaste hända i den brännpunkt där Gyllene Snittets linjer korsas. Med denna metod kommer brännpunkten att förskjutas från centrum av bildytan, och blir en aning förskjuten från ytans tredelning. Det skapas harmoni mellan huvudelementen och resten av kompositionen (se bild 11-12).

Harmoni är självklart inte alltid eftersträvänsvärt. Gyllene snittets proportioner kan visserligen ses som vackra, men kompositionen riskerar samtidigt att bli ganska statisk. Ofta kan istället disharmoni vara att föredra. Även där kan Gyllene Snittet vara användbart genom att helt enkelt placera huvudelement utanför dess brännpunkt. Elementen i arrangemanget eller bilden får då en starkare rörelse och det uppstår spänning och energi.⁷⁵

Gyllene Snittet är tillverkat utifrån komplexa matematiska beräkningar, men är nära besläktad med de kända fibonaccitalen: 0, 1, 1, 2, 3, 5, 8, 13, 21, 34, 55, 89, 144, 233, 377, 610, 987, 1597, 2584...

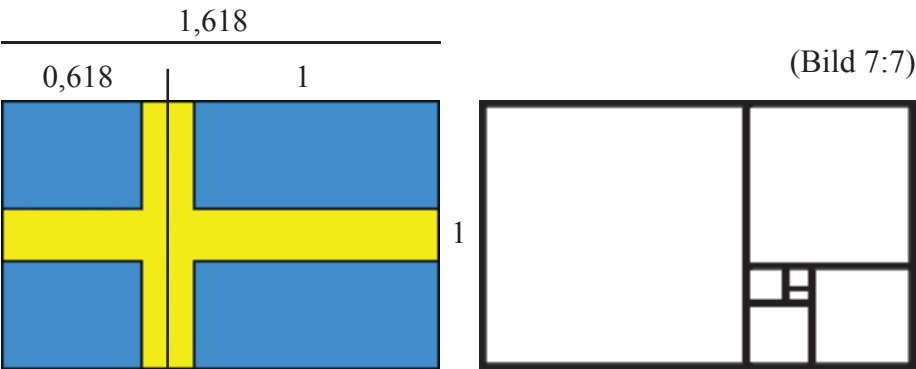
Ett fibonaccital ingår i en sekvens av heltal, där varje tal är summan av de två föregående talen. Det Gyllene Snittet är förhållandet mellan två intilliggande tal i denna serie: $8/5 \approx 13/8 \approx 21/13 \approx 1,618$ (fortsätter med decimaler i oändlighet)

Det Gyllene Snittets proportioner är alltså ungefär 1:1,618.

Det finns två närliggande principer för att hur man delar upp ytor och sträckor enligt Gyllene Snittet:

"Den mindre delen ska förhålla sig till den större delen, som den större delen förhåller sig till hela delen."

*"En rektangulär yta delas in i tredjedelar både horisontalt och vertikalt."*⁷⁵

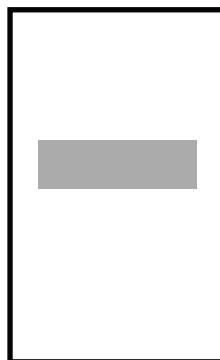
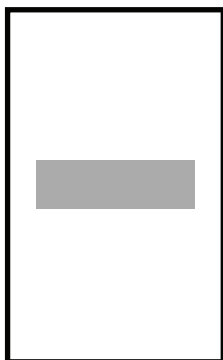
Fotografi enligt gyllene snittet

(Bild 7:8)

Harmoni

Den optiska mittpunkten som ligger precis ovan den exakta. Placerar man text och bild på denna punkt minimerar man risken för att innehållet ska ”trilla ut”. Genom att utnyttja den optiska mittpunkten får man på ett enkelt sätt en klassisk och harmonisk layout. Det som skapar denna harmoni är att man har mer luft under än över arrangemanget.⁷⁶

(Bild 7:9)

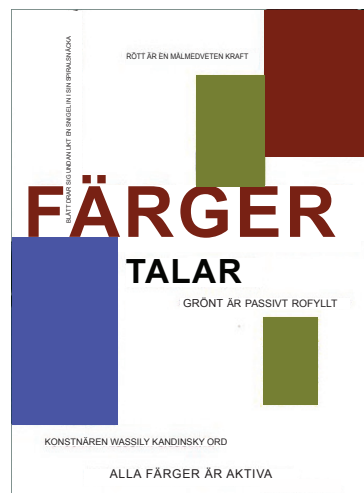
Balans

Det mänskliga ögat föredrar alltid balans framför obalans. När man arbetar med layout måste man alltså alltid sträva efter balans så att inte innehållet tycks kantra åt det ena eller andra hållet. En hel sida skulle kunna kapsejsa om man placerar en stor och färgstark bild på fel ställe.

Det vanligaste sättet att uppnå balans är att arbeta axiellt och

symmetriskt. Om innehållet arrangeras på mitten av formatet skapas ett lugnt och elegant intryck. Detta kan man kalla för *formell balans* vilket alltid är ett säkert kort. Det är alltid dekorativt men det finns tyvärr sällan någon dynamik i en sådan komposition. Mottagaren blir inte motiverad att agera eftersom kompositionen inte själv agerar.

Är man tillräckligt skicklig går det även att skapa balans i det asymmetriska arrangemanget. Det utgår inte ifrån någon axel utan de olika ytorna står i kontrast till varandra. Här kan bakgrundsytan eller luften vara till stor hjälp för att skapa balans. En sådan komposition har en *informell balans*. Det påhittade bokomslaget är intill har ett informellt uttryck, det skapar dynamik och drar därför till sig uppmärksamhet.⁷⁷

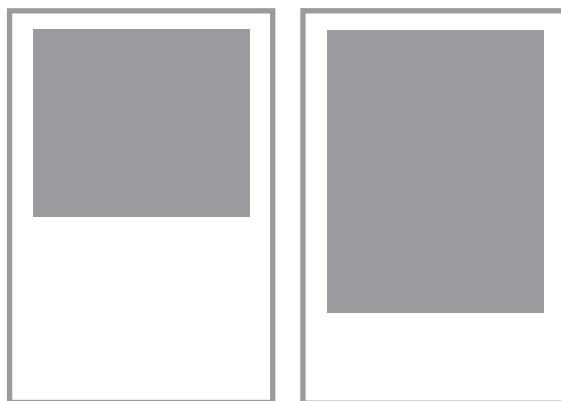
Informell balans (Bild 7:10)

Kontrast

Kontrast är den viktigaste komponenten för att poängtera och framhäva olika saker i en layout. Inom all kommunikation är det mycket viktigt med en kontrastrik konflikt mellan det lilla och det stora, det svarta och det vita, det hårda och mjuka. Det är viktigt att poängtera vissa saker mer än andra för att skapa intresse. Utan kontrast skulle det mesta kännas enformigt, tråkigt och intetsägande. En kontrastrik layout skapar främst två viktiga effekter:

- En dynamisk och spännande form
- En ingång i det grafiska arrangemanget

Tittar man på illustrationen här intill drar den högra bilden till sig blickarna på ett helt annat sätt än den vänstra (se bild 7:11). Den vänstra bilden känns statisk och ointressant, medan den högra bilden känns livlig och spännande. Detta sker genom kontrasten som uppstår mellan det ljusa och det mörka partiet.

(Bild 7:11)

Mottagarens ögon behöver hjälp in i det grafiska arrangemanget. Man kan likna det vid en dörr på ett hus som talar om att här kliver man in. Kontrasten mellan det stora och det lilla talar om för mottagaren att detta dominanta är viktigast, här börjar man titta eller läsa. Alltså måste någonting framhävas klarare och tydligare än det övriga för att en bra ingång ska skapas. Det kan handla om en stor bild, en stor text, en anfang eller någonting i stark färg.

Skapar man inte kontrast riskerar man att den tilltänkta mottagaren går förbi utan att lägga märke till exempelvis affischen. Precis som inom typografin finns det fyra olika typer av kontrast: ⁷⁸

- Storlek - *små former kontra stora former*
- Styrka - *exempelvis mörka former kontra ljusa former*
- Form - *exempelvis runda kontra fyrkantiga former*
- Färg - *möte mellan avvikande färger*

Psykologisk form

Gestaltpsykologer menar att hjärnan har ett starkt ordningssinne och gör allt för att bringa ordning i kaos. Vi strävar efter att föra samman olika delar till en helhet. Är inte helheten självklar skapar vi den ändå med hjälp av fantasin. Det kan vara sju närliggande snäckskal på stranden som liknar en båt, eller några personer på läktaren med röd jacka som bildar en tillfällig grupp i en annars brokig publik.

Det finns ett flertal gestaltlagar inom psykologin, tre av dessa lagar är särskilt användbara som kompositionsprinciper:

- Närhetens lag
- Likhetens lag
- Slutenhetens lag

Närhetens lag säger att former som befinner sig nära varandra upplevs höra ihop. De bildar en enande enhet eller en gestalt. Att placera två sammanhörande bilder tätt ihop i en layout kan därför vara lämpligt. Det bildas en distans till texter och andra bilder som beskriver något annat.

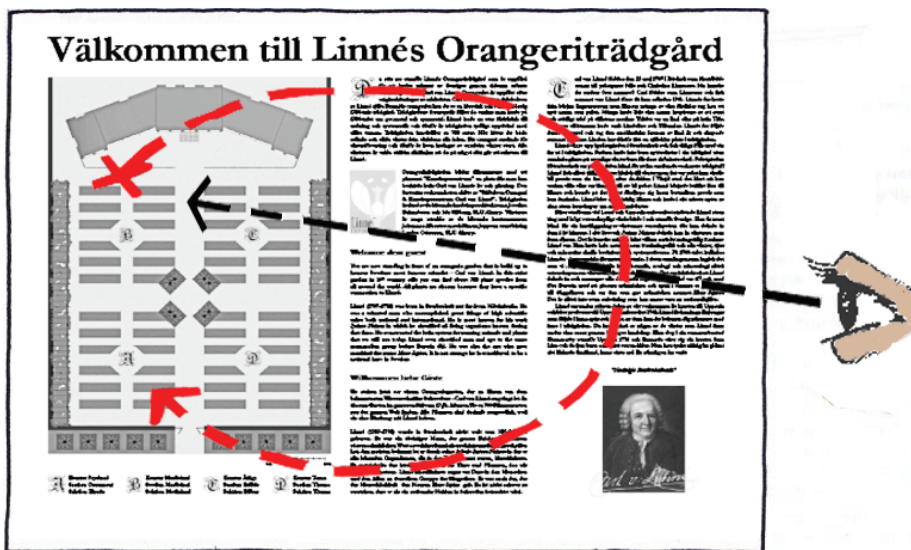
Likhetens lag säger att sådant som liknar varandra uppfattas höra ihop. Detta kan exempelvis användas genom att låta återkommande liknande fakta presenteras på ett enhetligt sätt. Detta kan förtydligas med exempelvis enhetlig typografi, symboler och färg.⁷⁹

Slutenhetens lag säger att om man innesluter viss information avgränsas den från övrigt material. Genom att samla informationen inom en ram får man en tydlig struktur. Det är ganska vanligt att man gör så här med teknisk fakta eller med snabbfakta om en intervjuad person.

Varseblivning

Ett lämpligt sätt att börja ett layoutarbete kan vara att utgå ifrån en observationsmetod. Oftast fäster betraktaren omedvetet blicken allra först snett uppåt åt vänster från centrum, för att sedan blicka vidare medsols. Det är också konstaterat att man dröjer längre tid vid en skylts övre del än vid den nedre, liksom längre tid vid den vänstra delen än vid den högra.

Utgår man från dessa fakta är det alltså taktiskt att placera det som bäst fångar betraktarens intresse och den mest väsentliga informationen, just där ögat tittar först (*se bild 7:12*).⁸⁰

Blicken fastnar längst upp till vänster och fortsätter medsols. (Bild 7:12)

Visuell framåtrörelse

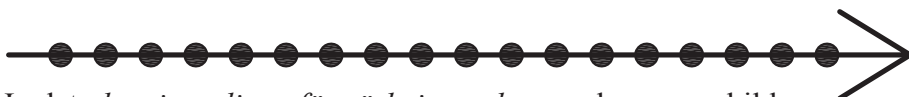
Det behövs en framåtrörelse som leder mottagaren framåt i materialet. Kontrast, balans, rytm och linjering är viktiga formprinciper men även innehållet har en viktig roll för framåtrörelsen.

Inom inlärningspsykologin talar man om förstärkning som någonting mycket väsentligt. Inom visuell kommunikation talar man om visuell

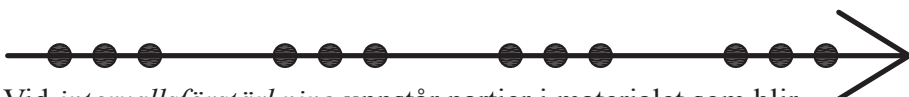
framåtrörelse och då är det ett spännande och lockande innehåll, i form av texter, bilder och grafiska element som skapar förstärkning hos läsaren.

Förstärkning innebär att man blir road, informerad och stimulerad till att veta mer och därmed får betalt för sitt engagemang. Får inte mottagaren hela tiden fler tilltalande förstärkningar så uppstår en utsläckning och intresset avtar.

De mönster som förstärkningarna följer kallas för förstärkningsscheman. De kan se ut på olika sätt men kravet är att de hela tiden ska driva mottagaren framåt och djupare in i materialet.

I det *kontinuerliga förstärkningsschemat* kommer bilder och text regelbundet. Men schemat blir lätt monotont och förutsägbart i sin logiska fortsättning. (Bild 7:13)

Vid *intervallförstärkning* uppstår partier i materialet som blir mer eller mindre utan intressant innehåll. Läsaren uppfattar lätt dessa mellanpartier som tråkiga och tomma. (Bild 7:14)

I ett *variabelt förstärkningsschema* kommer förstärkningarna oregelbundet i både tid, form och styrka. Eftersom mottagaren blir överraskad blir hon också stimulerad och därför är detta schema det mest effektiva. Texter och bilder skapar då en lockande helhet som fortsätter i en spännande framåtrörelse. (Bild 7:15)

En lyckad framåtrörelse handlar självklart även om kvalitet på förstärkaren. Texterna och bilderna måste kännas angelägna och fängslande. Sammanfattningsvis bygger den visuella framåtrörelsen på fyra principer:

- Anslag
- Enhetlighet
- Rytme
- Variation

Ett *anslag* sätter igång berättandet och skapar en stämning. Det antyder vad som kommer senare och måste därför skapa förväntan. Anslaget kan vara kraftfullt med exempelvis provocerande texter eller laddade bilder men även poetiskt, informerande eller pedagogiskt.

Enhetlighet eller en röd tråd i ett arrangemang som innehåller flera delar är mycket viktigt. Mottagaren måste kunna känna igen sig och överblicka materialet så snabbt som möjligt. Tråden kan vara väldigt tunn, och handla om något så enkelt som en diskret färgkod eller återkommande geometriska former. Även texten bör ha ett tonläge som känns enhetligt.

Rytm för lyssnaren framåt genom växling av starkare och svagare partier, som bildar ett mer eller mindre regelbundet mönster. Men energin eller intensiteten får inte vara konstant, utan starka och hetlevrade partier måste kontrastera med svaga och lugna, allt för att undvika att mottagaren tappar intresse - precis som i ett medryckande musikstycke!

Variation i formens och innehållets struktur stimulerar mottagaren att leta efter fler överraskningar. Innehållet och formen omformas på ett spännande sätt som gör mottagaren aktivt engagerad.⁸¹

Eleganta och intresseväckande tempoväxlingar i en enhetlig komposition.(Bild 7:16)

Bildkollage

Bildkollage är en metod för att sätta samman bilder i sekvenser och ett ypperligt exempel på inbyggd visuell framåtrörelse. Kollagen innehåller ofta de viktiga komponenterna *kontrast*, *balans*, *rytm* och *linjering*. Man kan likna upplevelsen man får med rörliga filmbilder. Bilderna berättar ofta en historia och känns därför spännande och medryckande.

Kollagen ställs ofta samman så att avståndsbilder och närbilder kontrasteras. Likaså gör man med starka former och färger som ställs mot sina motsatser. Det är också viktigt att variera formatet på bilderna. Är bilderna lika stora är risken stor att kollaget blir som ett ogenomträngligt schackbräde. En enkel metod för att ge en tydlig ingång till materialet är att ge en bild den dominerande huvudrollen.

Vad ska då bilderna visa? Det viktigaste är att bilderna tillåts visa olika information och känslor. En närbild kan porträttera, en halvbild ge information och en helbild kan ge miljö känsla och visa sammanhanget.⁸²

Bildkollage med kontrast, balans, rytm och linjering. (Bild 7:17)

NÄR ÄR LAYOUTEN FÄRDIG?

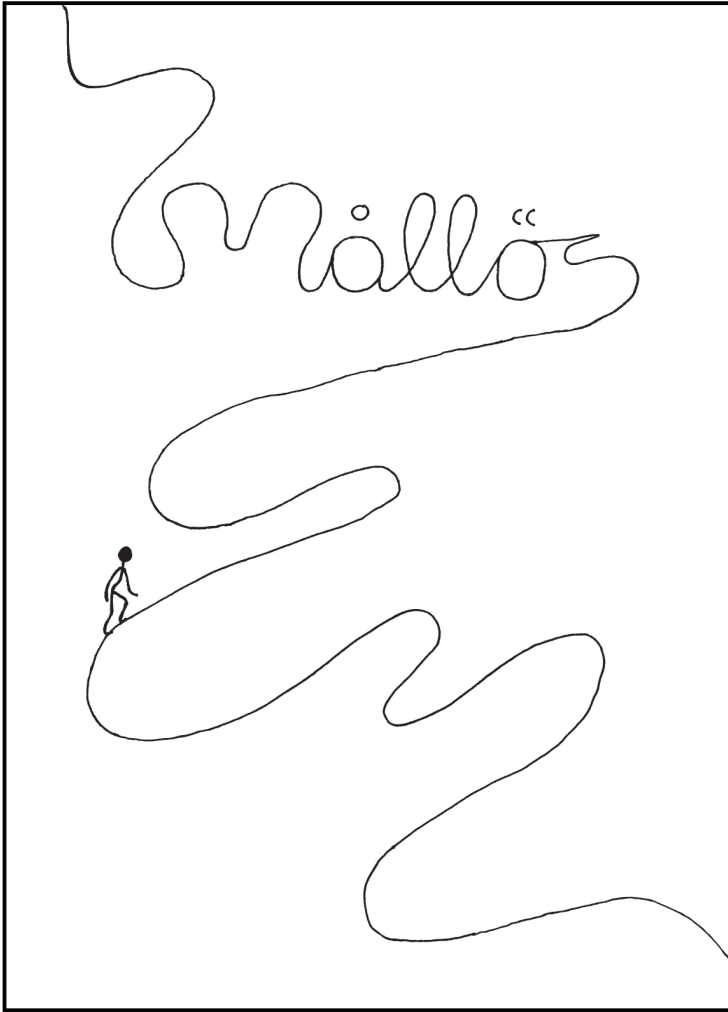
Trots allt som man vill få plats med i en layout är det viktigt att göra den så ren och enkel som möjligt. Känns utformningen rörig och belamrad ger den ett oproffsigt och negativt helhetsintryck. Man måste ständigt fråga sig om elementen är nödvändiga eller överflödiga?

Det händer tyvärr ofta att man i slutskedet lägger till några extra element av rädsla för att budskapet inte är tydligt nog. Eller så kanske man tänker att om en illustration är fantastiskt uttrycksfull borde det bli ännu bättre med tre till.

En god designer måste lyckas motstå frestelsen att överkomplicera kompositionen. För det är nämligen så att det tydliga budskapet försvinner när olika uttrycksmedel tar ut varandra. Det är generellt sett mycket bättre att ha en stor bild i en komposition än flera små som tävlar med varandra om uppmärksamhet.

Oftast kan man ta bort en bild eller en del av en text utan att det stör budskapet. Det går i allmänhet att förenkla mycket mer än man tror och på så sätt förbättra kommunikationen. Arkitekten Mies van der Rohes berömda ord är applicerbara på all visuell kommunikation:

Less is more!

Avskalat, luftigt och balanserat. (Bild 7:18)

Men här måste man förstås ta hänsyn till hur man har definierat målgruppen. Utgår man ifrån att målgruppen är väldigt motiverad och intresserad kan man såklart ha ett mer djupgående innehåll. Mottagaren kanske aldrig kan få nog av budskapet och då stämmer ju absolut inte ”mindre är mer”.

När är då arbetet med en layout färdigt? Jo, när inget går att lägga till och när inget går att ta bort!

Fast kanske ändå inte riktigt... Det finns ytterligare en sak att ta hänsyn till - VERKLIGHETEN

Man måste vara medveten om att layouten kan se perfekt ut på dataskärmen men att den kanske inte fungerar i verkligheten ute på avsedd plats. Man bör alltså även ta hänsyn till sådana faktorer som ljussättningen på platsen för att uppnå önskad läsbarhet. När man med fördel på exakt plats har kontrollerat detta är layouten färdig!⁸³

REFLEKTION

I detta kapitel kopplas alla de viktiga delar som tidigare presenterats ihop till en fungerande helhet. Det är först genom en fungerande layout som budskapet har en chans att nå fram.

Många av de teorier och arbetsmetoder som framkommer i detta kapitel är sen tidigare helt okända för mig. Att det kan vara så känns för mig mycket märkligt. Efter fem års studie på landskapsarkitektprogrammet - med särskild inriktning på design - borde väl kännedom i layout vara en naturlig del av min förvärvade kunskap?

Teorierna som framkommer i detta kapitel är dessutom inte särskilt betungande eller svåra att förstå. Tankegångarna känns istället väldigt självklara när man väl får dem presenterade för sig. Hur kan någonting så enkelt och samtidigt betydelsefullt, fått trilla igenom bordet när landskapsarkitektprogrammet utformades?

Därmed inte sagt att jag nu är en mästare på layout bara för att principerna är lätta att ta till sig. Det kommer antagligen alltid vara en kamp full med konstnärlig ångest och ett evigt pillande och fixande innan man känner sig nöjd. Men lite lättare hoppas jag att det kommer att bli i framtiden nu när jag äntligen kan luta mig mot någonting mer än bara ”den rätta känslan”

Jag har inte särskilt många övriga kommentarer att komma med kring de detaljer som framkommer i kapitlet ovan. Kompositionsprinciperna är för mig nästintill obestridliga. Jag har försökt att ifrågasätta de principer som framkommit i arbetet men jag har istället svårt det mesta med hull och hår.

När jag har läst igenom ett antal böcker i ämnet är dessutom de skilda författarna förvånansvärt överens om vad som fungerar och vad som inte gör det. Jag trodde att jag skulle stöta på fler motstridiga åsikter som jag sedan själv måste ta ställning till. Istället tror jag fullt ut att de flesta av principerna är lämpliga grundvalar att utgå från i början av en layoutprocess.

Avslutande Reflektion

Mina reflektioner efter varje kapitel i litteraturstudien kan tyckas vara väldigt okritiska. Detta beror på syftet med mitt examensarbete: jag har velat få svar på frågan hur jag ger mina idéer en intresseväckande, inspirerande och kommunikativ utformning. Detta har lett till att jag har sållat bort information som inte har kunnat ge svar på frågan.

Denna brist på ifrågasättande kan självklart ses som en svaghet i en uppsats på denna nivå. Men det som rättfärdigar mitt arbetssätt är att jag istället har valt att lägga kraften på att testa de framkomna teorierna på ett verkligt fall – applikationsdelen. Litteraturstudiens svaghet vägs upp av applikationens självklara styrka: att den i sin natur är ett ifrågasättande angreppssätt. Applikationen har på ett naturligt sätt framkallat frågeställningar under arbetets alla faser: idéarbete, genomförande samt resultatdiskussion.

Något som jag inte var medveten om från början var att mitt examensarbete i slutändan skulle komma att omfatta ytterligare en applikation. Att skriva ner och presentera mitt arbete på ett sådant sätt att det representerar mina nyförvärvade kunskaper, har varit en tillämpning i sig på alla nivåer.

Under skrivfasen i litteraturstudien dök det upp mängder med tips som jag genast tillämpade på mitt eget arbete. Jag gjorde på detta sätt många positiva upptäckter och förstod hur man med ganska enkla metoder kan förbättra sina chanser att nå fram till läsaren. Jag har

genomgående försökt att på ett metodiskt och pedagogiskt sätt företräda det som framkommit i studien genom att använda tydliga exempel. Denna ”exempelmetod” har ofta förekommit i den litteratur jag har läst och jag har personligen funnit att metoden har varit oerhört effektiv:

När jag har beskrivit hur en tonplatta i färg kan framhäva och tydliggöra utvalda delar av innehållet har jag använt en tonplatta kring just den informationen.

När jag har beskrivit hur tröttande det kan vara att läsa en text med för liten radlängd har jag kortat ner radlängden under acceptansnivå.

Självklart har jag även tillämpat mina nya kunskaper på mindre uppenbara sätt. Detta märks på allt från utformningen av framsidan till valet av teckensnitt och marginalernas storlek. Sammanställningen av detta arbete har på alla sätt varit en lärorik applikation i sig.

Slutligen menar jag att jag har uppnått mitt syfte med litteraturstudien. Genom studier i ämnet visuell kommunikation har jag fått chansen att bygga upp en bank av fungerande presentationstekniker. Banken ger mig möjligheten till ett lån av andra formgivares idéer. Idéer som jag förhoppningsvis kan förvalta på ett sådant sätt att de så småningom utvecklas till mina egna personliga metoder.

DEL II : APPLIKATION

Introduktion

APPLIKATIONENS UPPKOMST OCH SYFTE

Jag har valt att lägga en applikation till litteraturstudien för att ytterligare bearbeta mina nya kunskaper. Att enbart följa upp studien med en diskussion hade inte känts särskilt utvecklande. Det välanvända ordspråket ”övning ger färdighet” passar väl in på min tanke bakom applikationsdelen. Den ger mig chansen att testa de teorier som jag just har studerat genom att applicera dessa på ett verkligt fall. Den skapar också en möjlighet att ifrågasätta mina källor; Är deras råd de enda rätta eller finns det fler möjligheter? Eller har de rent ut av fel på någon punkt?

Hela sanningen bakom applikationsdelen är att uppslaget faktiskt kom till mig före idén om att göra en litteraturstudie. Som jag nämnde i inledningen har jag under min studietid ritat en offentlig orangeriträdgård till Carl von Linnés 300-årsjubileum. Som jag ser det finns det ett uttalat krav från besökarna till en offentlig trädgård om en presentation av trädgården och dess innehåll. Det kan handla om presentationsformer såsom guidade turer, broschyrer eller informationsskyltar. Och det var här jag fick min idé – jag ville utforma informationsskyltarna till trädgården.

Detta kändes både spännande och utmanande att ta tag i. Trädgården förväntas få ett stort antal besökare i alla åldrar, men det finns även

förhoppningar om att kunna locka dit utländska turister. Detta gör att skyltarna kommer att möta en stor och spridd publik, och därför måste utformas med största noggrannhet. Men hur når man fram till så många olika människor på ett enda kort? Detta är den största utmaningen med min applikation.

Men det fanns ytterligare en stor anledning till att jag ville göra detta. När man har arbetat med ett projekt under en längre tid blir det nästan som ett litet barn. Och vem kan klä mitt eget barn i kläder och accessoarer bättre än jag själv?

Jag kunde ha stannat vid att låta applikationen vara enbart ett layoutarbete, men layouten måste ju placeras i ett yttre sammanhang. En layout behöver ett skal eller en yttre form – eller som i detta fall – en skyltställning. Detta har jag sett så många överdimensionerade och förfulande exempel på att jag inte kunde låta detta ske med ”min” trädgård. Mitt barn ska ha snygga och rena kläder i passande färg, form och storlek

TRÄDGÅRDENS BAKGRUND

Linnés Orangeriträdgård är placerad i småland intill Möckelsnäs Herrgård i Linnés hembygd. Projektet anstiftades av Älmhults kommun för att främja den lokala kulturturismen. Kommunen ville också skapa en plats för utbildning och forskning knuten till vetenskapsmannen Carl von Linnés livsverk.

Jag kom i kontakt med projektet våren 2005 och blev tillfrågad om jag ville rita trädgården. Jag tackade snabbt ja och ritade trädgården tillsammans med min kurskamrat Ida Sjöberg. tackade snabbt ja till att rita trädgården. Vi tog kontakt med Per Gustavsson som blev vår handledare i början av vår designprocess.

Vi förde också diskussioner med hortonomstudenterna Johannes Albertsson, Simon Jeppson samt biologistudenten Louise Ottosson som alla tog fram trädgårdens växter i sina respektive examensarbeten. Det var spännande att samarbeta mellan programmen på SLU. Detta är någonting som sker alltför sällan, vi har ju så mycket kunskap som vi kan komplettera varandra med!²

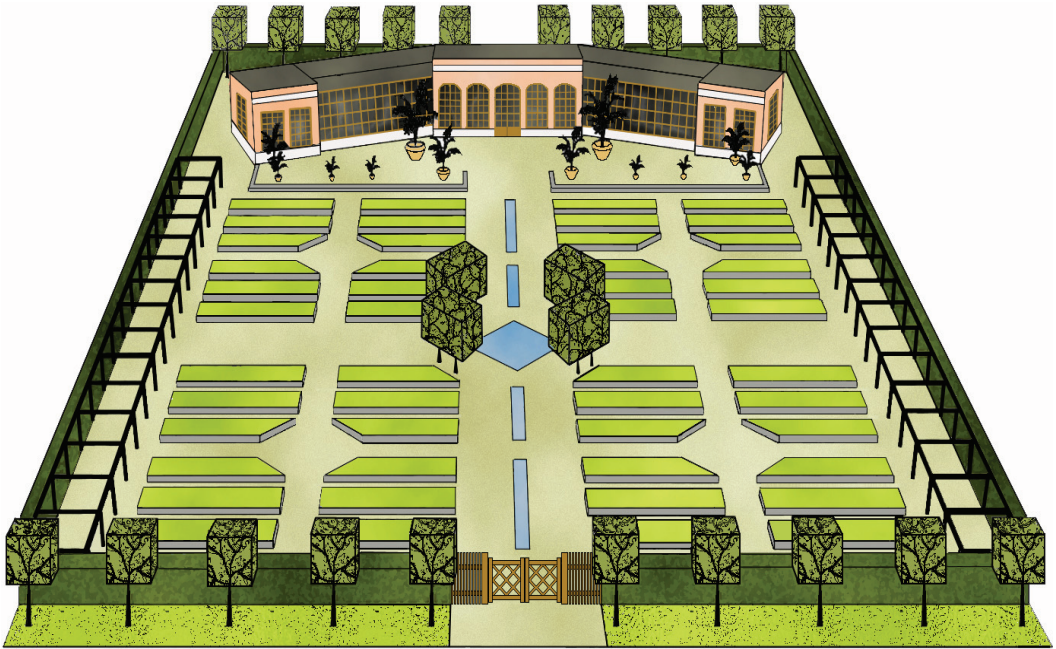
Del av artikel ur tidningen Smålandstidningen, 2005 (Bild A:1)

TRÄDGÅRDENS UTFORMNING

Under arbetet med trädgårdens utformning sökte vi inspiration i litteratur om trädgårdshistoria från 1700-talet. Vi plockade vi ut följande ledord:

- Barock / Rokoko
- Systematik
- Strikt symmetri
- Geometri – cirklar, fyrkanter
- Korsgångar
- Central axel
- Långa perspektiv
- Vattenkonst
- Kineserivurm

Med dessa 1700-talsbegrepp i ryggen ville vi utforma en trädgård som kändes enkel men ändå pampig. Men framförallt satsade vi på att trädgården skulle kännas logisk och systematisk. Linne var ju systematiken personifierad. Han levde systematik och han andades systematik. På följande sida visar perspektivet och bilderna från 2007 upp resultatet:

(Bild)
(A:3-4)

Entréskylten

Innan jag designade kvarterssskyltarna designade jag även trädgårdens entréskylt. Men av utrymmesskäl och det faktum att resultatet blev tämligen undermåligt går jag under denna rubrik inte in på några detaljer. Men jag väljer ändå att presentera skylten rakt upp och ner som ett avskräckande exempel. Jag har dock formulerat en liten diskussion kring varför resultatet blev mindre lyckat:

Jag fick inte styra lika fritt i fallet med entréskylten. Jag hade helst sett att entréskylten hade varit utformad som en bok likt kvarterssskyltarna som jag snart ska presentera. Men stiftelsen kände sig inte nöjd med mitt förslag, utan ville ha en större skylt med en större mängd information. Den har formatet A1: 594 mm × 841 mm. De menade att detta skulle fånga besökarnas uppmärksamhet på ett effektivare sett.

Till problematiken kring skylten hör dessutom att jag väldigt nära inpå invigningsdagen, fick bud om att skylten skulle färdigställas istället för att vara temporär. Det blev alltså alldeles för bråttom att bli färdig.

Det brukar vara av misstagen man lär sig allra mest och arbetet med entréskylten är inte ett undantag i det avseendet. Jag har verkligen insett vikten av att låta en idé mogna färdigt innan den får sin slutgiltiga utformning. I en alltför snabb process är det lätt att missa viktiga detaljer. I fallet med entréskylten ledde tidsbristen till att den nödvändiga

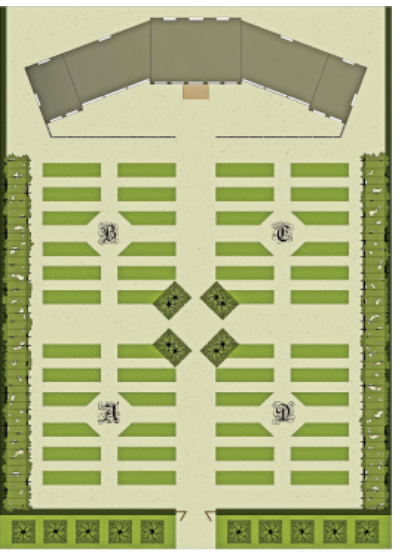
informationssällningen blev bristfällig. Entréskylten innehåller därför information i en överflödig mängd.

Utformningen av entréskyltställningen är också något jag lärt mig mycket av. En fungerande ide kräver en kreativ arbetsmetod. Kreativiteten försvann i hetsen som uppstod när skylten skulle bli färdig inom en mycket begränsad tidsintervall. Resultatet blev också därefter. Skylten som nu finns utanför orangeriträdgården är alldaglig och karaktärlös. Det finns heller ingen naturlig koppling mellan utformningen av skyltarna inne i trädgården och formen på entréskylten.

Litteraturstudien tog fasta på att tiden är viktig i allt kreativt arbete. Här fanns helt enkelt inte tiden till att låta projektet småvila, så att nya ögon kunde komma tillbaka efter en stund. Den skaparlusten och förmågan att sälla effektivt försvinner när deadline kryper allt närmare.

Men insikterna som kom ifrån mina misstag med entréskylten, ledde i slutändan till något positivt. Slutresultatet av kvarterssskyltarna hade antagligen blivit långt ifrån lika bra utan dessa erfarenheter.

Välkommen till Linnés Orangeriträdgård

Kvarter Prydnad
Section Ornament
Sektion Zierde

Kvarter Medicinal
Section Medicinal
Sektion Medicinal

Kvarter Äldrig
Section Eldrige
Sektion Elterbar

Kvarter Tema
Section Thema
Sektion Thema

Det var Linné föddes den 23 maj 1707 i Roshult som förstafödd sonen till prästparet Nils och Christina Linnæus. Nu kanske du undrar över namnet? Carl föddes som Linnæus och fick namnet av Linné först då han adlades 1761. Linné var brite från början (engelsman men blommor många av sina flitfärdigheter tog han ett nytt namn som präst. Många hade blivit hans lärare men ingen av dem var en riktig lärare. Trädet var en lind eller på latin *Tilia*. Trädgårdens skapare hade varit Linné och Trädet. Linné var följande dessa exempel och tog den smidiga formen av lind i och skapade namnet *Linné*. Linné har därför fått en spårlös plats i trädgården. Linné växte upp i prästgården i Roshult och fick tidigt följa med sin far ut i trädgården. Fadern hade inte bara nyttväxter i sin trädgård utan samla gräns på växtgård växt bara för de som skänkte skoll. Prästgården i Roshult var på den tiden känd för att ha smidiga växtgård trädgård. Linné fick ofta tidigt en stor kärlek till växter men det var präst han skulle bli präst som sin far. Men efter skoldagen i Västerås städ där han var en värdig och en värdig till att bli präst. Linné började istället läsa till likare och kunde på det sättet trädgård sig inom botaniken precis som han föddes. Linné blev en skicklig likare och hade i sin arbete nytta av sina stora kunskaper om medicinska växter. Efter studier vid Lund och Uppsala universitet utnämnde Linné stora ting med högt vetenskapligt värde både i och utanför Sverige. Han är mest känd för sin kartläggning av växtens vetenskap som han delade in dem i 12 klasser. I ett brevsk. *Linné* nämnde han in växtens som även djuren. Det är kanske mindre känt vilken omfattning mångsidig forskning Linné var. Han hade hela naturen som forskningsfält och alla växter, djur och mineraler skulle beskrivas och systematiseras. På 1700-talet kallades Linné ofta för en nationalheros. I detta sammanhang tog det som vi idag närmast skulle kalla botanik, zoologi och mineralologi alla vetenskaperna om växter, djur och stenar. Det var faktiskt så att Linné delade in och namngav alla de kända organismerna. Linné var till och med före Darwin med att placera människan och aporna i samma undergrupp till djurlivet och var den som gav människan namnet *Linné*. Det är alltså inte utan anledning som han anses vara en nationalhelt.

Welcome dear guest
You are now standing in front of an orange garden that is built up to honour Sweden's most famous scientist - Carl von Linné. In this ancient garden in 18th century still you can find about 700 plant species from all around the world. All plants are chosen because they have a specific connection to Linné.

Linné (1707-1778) was born in Roshult not far from Mjölby. He was a talented man who accomplished great things of high scientific value both national and international. He is most known for his work *Systema Naturae* in which he classified all living organisms known during that time. He constructed the latin system for naming animals and plants that we still use today. Linné even classified man and ape to the same mammalian group before Darwin did. He was also the one who gave mankind the name *Linné*. It is not strange he is considered to be a national hero in Sweden.

Willkommen liebe Gäste

Sie stehen jetzt vor einem Orangeriegarten, der zu Ehren von dem bekanntesten Wissenschaftler Schwedens - Carl von Linné-angelegt ist. In diesem Garten im grossen Stil vom 17. Jh. können Sie ca 700 Pflanzenarten aus der ganzen Welt finden. Alle Pflanzen sind deshalb ausgewählt, weil sie eine Bindung mit Linné haben.

Linné (1707-1778) wurde in Roshult nicht weit vom Mjölby geboren. Er war ein richtiger Mann, der grosse Erfolge mit hohem wissenschaftlichen Wert sowohl national als auch international geschaffen hat. Am meisten bekannt ist er durch seine Arbeit *Systema Naturae* in der er alle lebenden Organismen, die in der Zeit bekannt waren, klassifizierte. Er entwickelte das lateinische System für Tiere und Pflanzen, das wir heute noch nutzen. Linné klassifizierte sogar vor Darwin den Menschen und den Affen zu derselben Gruppe der Säugetiere. Er war auch der, der der Menschheit den Namen *Linné* gab. Es ist nicht schwer zu verstehen, dass er als eine nationaler Helden in Schweden betrachtet wird.

Det var Linné föddes den 23 maj 1707 i Roshult som förstafödd sonen till prästparet Nils och Christina Linnæus. Nu kanske du undrar över namnet? Carl föddes som Linnæus och fick namnet av Linné först då han adlades 1761. Linné var brite från början (engelsman men blommor många av sina flitfärdigheter tog han ett nytt namn som präst. Många hade blivit hans lärare men ingen av dem var en riktig lärare. Trädet var en lind eller på latin *Tilia*. Trädgårdens skapare hade varit Linné och Trädet. Linné var följande dessa exempel och tog den smidiga formen av lind i och skapade namnet *Linné*. Linné har därför fått en spårlös plats i trädgården. Linné växte upp i prästgården i Roshult och fick tidigt följa med sin far ut i trädgården. Fadern hade inte bara nyttväxter i sin trädgård utan samla gräns på växtgård växt bara för de som skänkte skoll. Prästgården i Roshult var på den tiden känd för att ha smidiga växtgård trädgård. Linné fick ofta tidigt en stor kärlek till växter men det var präst han skulle bli präst som sin far. Men efter skoldagen i Västerås städ där han var en värdig och en värdig till att bli präst. Linné började istället läsa till likare och kunde på det sättet trädgård sig inom botaniken precis som han föddes. Linné blev en skicklig likare och hade i sin arbete nytta av sina stora kunskaper om medicinska växter. Efter studier vid Lund och Uppsala universitet utnämnde Linné stora ting med högt vetenskapligt värde både i och utanför Sverige. Han är mest känd för sin kartläggning av växtens vetenskap som han delade in dem i 12 klasser. I ett brevsk. *Linné* nämnde han in växtens som även djuren. Det är kanske mindre känt vilken omfattning mångsidig forskning Linné var. Han hade hela naturen som forskningsfält och alla växter, djur och mineraler skulle beskrivas och systematiseras. På 1700-talet kallades Linné ofta för en nationalheros. I detta sammanhang tog det som vi idag närmast skulle kalla botanik, zoologi och mineralologi alla vetenskaperna om växter, djur och stenar. Det var faktiskt så att Linné delade in och namngav alla de kända organismerna. Linné var till och med före Darwin med att placera människan och aporna i samma undergrupp till djurlivet och var den som gav människan namnet *Linné*. Det är alltså inte utan anledning som han anses vara en nationalhelt.

Linné (1707-1778) was born in Roshult not far from Mjölby. He was a talented man who accomplished great things of high scientific value both national and international. He is most known for his work *Systema Naturae* in which he classified all living organisms known during that time. He constructed the latin system for naming animals and plants that we still use today. Linné even classified man and ape to the same mammalian group before Darwin did. He was also the one who gave mankind the name *Linné*. It is not strange he is considered to be a national hero in Sweden.

"Vandring i Linnéträdgården"

(Se bilagor för läsbar storlek.)

(Bild A:4)

Kvartersskyltarna

FÖRUTSÄTTNINGAR

Trädgården är indelad i fyra kvarter med olika huvudteman: *Kvarter Prydnad*, *Kvarter Medicinal*, *Kvarter Ätligt* samt *Kvarter Tema* – som i sin tur är uppdelad i fyra teman: *24 Klasser*, *Linnés Lärjungar*, *Resor* samt *Händelser*. Trädgårdens växtbäddar innehåller växter som knyter an till varje kvarter och tema, varje växt har också en direkt koppling till Linné själv. Alla växterna har fått en egen namnskylt med en liten tillhörande beskrivning på svenska. Dessa skyltar är framtagna av orangeriträdgårdens trädgårdsmästare Eva Lennartsson.

Mitt uppdrag var att presentera trädgårdens fyra kvarter med hjälp av informationsskyltar. Jag bestämde tidigt att skapa varsin skylt till *Kvarter Prydnad*, *Medicinal* och *Ätligt*, och fyra skyltar till *Kvarter Tema*. Jag skapade även en skylttavla knuten till orangeribyggnaden.

SKYLTARNAS YTTRE FORM

När jag satte igång med utformningen av skyltarna kändes det givet att börja med helheten. Det är skyltens yttre form som först möter besökaren. Det är också omöjligt att utforma en fungerande layout om den inte först sätts i sitt sammanhang.

Mitt mål från allra första början var att försöka hitta en form som

skulle utgöra minimal påverkan av trädgårdsrummet. Detta innebär rent konkret att skylten bör vara så liten och framförallt låg som möjligt, men självklart även ha en estetisk form som passar in i 1700-talskaraktären.

Jag satte igång min jakt på uppslag genom att studera hur man arbetat med skyltarna i andra offentliga trädgårdar. När jag gjort detta började tankarna snurra på och oerhört tidigt stod det klart för mig att skyltarna skulle se ut som böcker. I flera av mina studieobjekt hade man också valt att få skyltarna att efterlikna böcker. Detta kändes självklart även i mitt fall, särskilt med tanke på vad en bok i främsta hand representerar: *spridandet av kunskap*.

Spridandet av kunskap är exakt vad Linnés Orangeriträdgård står för. Den vill sprida kunskap om Linnés liv och gärningar som en ytterst skicklig vetenskapsman. Linné var även själv en stor förmedlare av kunskap genom ett stort antal egna utgivna böcker.

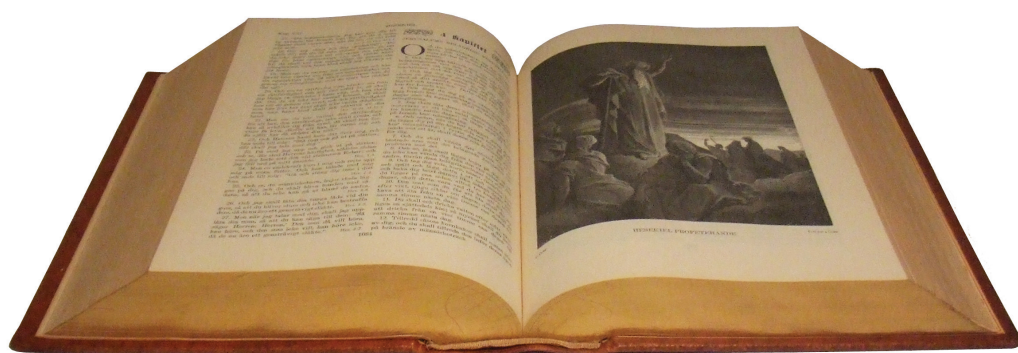
Det är också ganska uppenbart att Linné själv ville förknippas med böcker. Detta eftersom han på sina porträtt nästan alltid avbildas tillsammans med en liten Linnéa och en bok.

Linné med linnéa och bok.
(Bild A:5)

När boktemat fastslagits formades ett mer specifikt koncept:

Skyltställningen ska likna ett bokuppslag i en gammal bok. Uttrycket ”gammal bok” syftar inte på en bok från en specifik tidsepok, utan snarare på *sinnebild*en av en gammal bok. När jag ser en gammal bok framför mig träder det fram en klar bild; Gamla böcker är mycket förnämre än nutida böcker. De är alltid bundna och har ett vackert utsmakat bokomslag i brunt skinn och bladens sidor är guldkantade. Pappret är skört och har fått en härligt brun patina. Jag tror inte att jag inbillar mig när jag utgår ifrån att detta även är din bild av en ”gammal bok”? (se bild A:6)

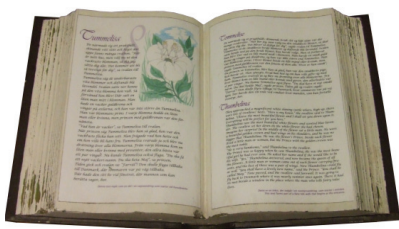
(Bild A:6)

Sedan kom problematiken med hur jag skulle lyckas förverkliga mina idéer. Hur skulle min version av en skyltställning i form av en bok se ut? Jag hade från mina studieobjekt fått med mig två exempel på skyltar som i utseendet för tankarna till en bok.

Det första exemplet kommer från Alnarpsparken utanför Malmö (*se bild A 7-8*). Denna skylt tillverkad i plåt är väldigt förenklad och stiliserad i sina drag men liknar ändå en bok. Skyltens form och storlek gör den dessutom ytterst lämpad på en plats där man inte vill att den ska ta upp plats eller störa sikten. Ställningen bär upp skylttavlan i liggande position vilket gör att skylten bara blir dryga metern hög.

Skyltar i Alnarpsparken. (Bild A 7-8)

Skylttavlor från Fredriksdals trädgårdar. (Bild A:9-10)

Det nämns i litteraturstudien att en meter anses vara ett idealt läsavstånd. I detta fall när skylten är väldigt låg uppnås automatiskt ett lämpligt läsavstånd. Beroende på hur lång man är kan man ställa sig så nära man önskar. Även rullstolsburna och barn får en behaglig läsposition.

Jag anser alltså att en liggande tavla är det optimala och därför ska användas i första hand. Men det fungerar ju självfallet inte alltid. Ibland måste en skylt kunna pocka på uppmärksamhet på långt avstånd, när så är fallet tenderar ju en liggande skylt att försvinna.

Det andra exemplet är en skylt från Fredriksdals trädgårdar i Helsingborg (se bild A 8-9). I detta fall finns det ingen tvekan om att den ska föreställa just en bok. Eftersom skyltmaterialet slutat användas fick jag inte se hur dessa varit förankrade i marken, men lösningen måste ha påmint om den i Alnarpsparken.

Min högsta önskan från början var att kunna göra något liknande skylten i Fredriksdals trädgårdar. När de plockade fram den åt mig under mitt besök så såg den precis ut som den bild jag hade i huvudet.

Men jag förstod ganska snart att det skulle bli omöjligt eftersom den skulle bli alltför dyr att tillverka. Boken är ju i princip en exakt kopia av ett verkligt bokuppslag. Skylten i Fredriksdal trädgårdar var ursågat för hand i ett dyrt plastmaterial som används för att tillverka båtskrov.

Jag började istället fundera på ifall det skulle gå att utveckla idén från Alnarpsparken. Jag funderade på om det inte skulle kunna fungera att stilisera ett bokuppslag men fortfarande få den att kännas tillräckligt nära originalet?

Jag ville pröva och se hur nära man kunde komma om man istället gjorde alla böljande former till raka linjer. Därför valde jag att tillverka den modell som kan ses på bilden här intill. Till min stora förvåning saknar man knappt de böljande formerna. Alla grundläggande linjer som bildar ett bokomslag finns ju med, även om de är modifierade (Se bild A:11-13).

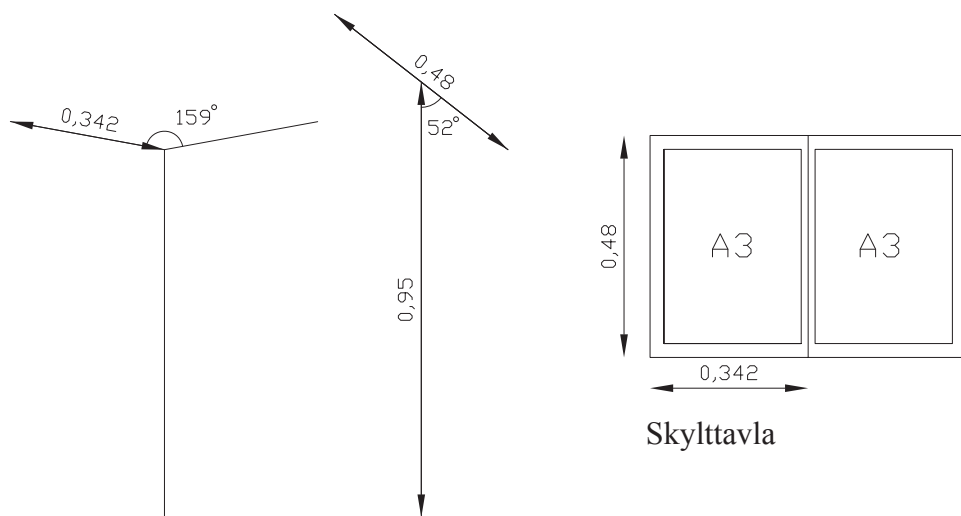
Modellfoton. (Bild A:11-12)

Datorvisualisering. (Bild A:13)

Nöjd med min idé var det sedan dags att gå över till skyltställningen som helhet och fastställa alla mått. Eftersom tiden var knapp mellan examensarbetets start och trädgårdens invigning hade jag en överensstämmelse med stiftelsen om att jag skulle ta fram temporära skyltar till invigningen. Men mina uppdragsgivare ändrade sig väldigt nära invigningsdagen och ville att själva skyltställningen skulle finnas på plats redan då. Detta ledde till att jag alltför snabbt fick framställa ett färdigt resultat.

Utan att ha bestämt vad som exakt skulle stå på skyltarna fick jag alltså skicka dem en ritning. Jag inspirerades starkt av skylten i Alnarp och gjorde en enkel ritning på en skyltställning i plåt. Jag ändrade förstås en del mått och vinklar för att undvika kopiat. Jag ville att det skulle gå att placera in två A3-sidor och det fick därför vara min utgångspunkt när jag bestämde de exakta måtten (*se bild A:14*).

Skyltställning front Skyltställning sida

(Bild A:14)

Jag skickade också med ett foto på en av skyltarna i Alnarpsparken så att smeden skulle få bättre förståelse. Men det fick jag senare ångra. Jag angav nämligen på ritningen att skylten skulle ha endast en stolpe, men smeden gjorde istället som fotot visade och satte dit fyra tunnare stolpar (*se bild A:15*).

Även om skylten inte har exakt samma dimensioner så ser formen i princip ut som en kopia av skyltarna i Alnarp. Jag hoppas att det med hjälp av min vidareutveckling av skylten går att undvika en upphovstvist. När sådant här händer förstår man vikten av att alltid göra oerhört noggranna

och detaljerade ritningar.

Färgsättningen blev tursamt nog mer lyckad. Skyltarna är i sig inte en 1700-tals företeelse - det fanns ju uppenbarligen inga skyltar om 1700-talet i trädgårdarna på 1700-talet. Det fanns därför heller ingen egentlig historisk sed att följa vid färgvalet. Men jag var förstås ute efter en brun kulör för att härma ett brunt skinnomslag.

Under en materialkurs i min utbildning gjorde jag ett projektarbete där jag tillverkade trädgårdens entrégrindar. När jag valde färg till dem ville jag vara noggrann med att den skulle vara tidsenlig. Efter viss efterforskning kom jag fram till att guldockra skulle vara ett lämpligt val. För att stärka harmonin i trädgården valde jag att ge skyltarna samma kulör

Trädgårdens skyltar och entrégrindar. (Bild A:15-16)

PRESENTATION AV SKYLTTAVLORNA

Nedan kan du läsa om mitt koncept kring layouten. På följande uppslag kan du även se de färdiga skylttavlorna. För att ge en klarare helhetsbild av hur slutresultatet kommer se ut, har jag valt att presentera skylttavlorna omgärdad av en konceptuell ram som ska efterliknar skyltställningens bokform

(Bilder A:17-24).

(Se bilagor för läsbar storlek.)

Koncept

Huvudtanken med layouten är att två sidor tillsammans ska se ut som ett bokuppslag i en gammal bok. Enligt min sinnebild har sidorna inuti en gammal bok fått en vacker patina med gulnande blad. Sidornas layout är mycket enkel på grund av den tidens enkla medel. Men däremot har man slösat med utsmyckningar som stilfulla överskrifter, snirkliga anfänger och dekorativa linjeringar. Typografin är ganska enkel och utan någon större variation. Illustrationerna är förstås alltid målningar eller teckningar – fotokonsten var ju ännu inte uppfunnen.

Innehållet ska lyckas fånga en spridd skara människors uppmärksamhet. Informationens mål är att sprida en klar och tydlig bild om både personen och vetenskapsmannen Linné. Läsarna ska bli fascinerade av denna extremt mångbegåvade och fascinerande man.

100

24 Klasser

En av von Linné beskade själv säga "Gud skapade Linné ordna". Han kände nämligen att han var ordnad av Gud för att upprätta naturens ordning. Det är i första hand två idéer som gjorde Linnés världsbildning: klassificering av växter och det linnae nomenklaturen (värdslut namnättning).

I sin levnads (Specie Plantesar (växternas) från 1753 beskriver Linné sin klassificering av växter. Det presenterar han för första gången de linnae linnae namnen som består av tillnamn följt av artnamn. Man kan säga att Linné gav växterna förnamn och efternamn. Detta som vi kan undra väns namn i telefonkatalogen blev det denna metod linnae att sortera växterna.

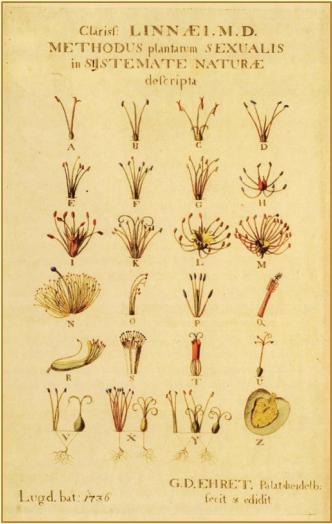
För Linné var det som växter namn på en klump och sågdes inte, vilket ofta kallas till att namnen blev väldigt långa. Exempelvis beskrivs groblad som *Plantago folio ovato-lanceolato pinnatifido, pilae cylindricae, capite ovato, pinnis breviter ovatis angustatis glandul. Nix Linné*. För svenska betyder detta ungefär *groblad med spigelformad förmål, runt och av avrundade rund stängel. Nix Linné*. Detta presenterar sin nomenklatur ger han groblad det betydligt enklare namnet *Plantago major*.

Många av de växter som Linné namngav fick namn efter hans vännar och de som hjälpte honom. Exempel på sådana namn är *Brouhaia*, *Torreia* och *Rothobesia*. Men det hände också att Brouhaia och föda växter fick namn efter hans vännar. Linné tog också många namn från den grekiska och romerska gudavärlden.

Linné skilde även in växterna i 24 klasser och kallade det för sexualsystemet - Systema Sexuale. Klasserna bestämde utifrån antalet ståndare och pistiller och deras form. För att bestämma sexualsystemet skilde Linné ståndare till män och pistiller till kvinnor, en blomma som växte ganska stor uppenbarligen på sin tid.

Linné visade att systemet var konstlat, när beskade arter med olika många ståndare kunde nämligen hamna i helt olika klasser. Linné jobbad på ett naturligt system men han lyckades ryta in till förlig. Men Linné skrev var han hade varit väldigt stög på vägen till att kunna hitta ståndare och pistiller alla växter.

På den här bilden på bilden du ser på minna så är de 24 klasserna uppräpade. I världskartan här vill kan du också hitta exempel på växter från varje klass.

Theme 24 Classes

Linnaeus himself expressed "Gud ordna - Linné ordna" - He meant that he was chosen by God to arrange the order of nature. There are two major ideas that made Linnaeus world known: the classification of the plant kingdom and the Linnaean nomenclature.

In 1753 Linnaeus introduced the classification of the plant kingdom in his work "Systema Plantarum". For the first time he presented the binary Linnaean names, which consists of family name followed by the species name.

Before Linnaeus methods the naming of plants was often used in a clumsy and inconsistent way. Plants got often very long names like *Plantago folio ovato-lanceolato pinnatifido, pilae cylindricae, capite ovato, pinnis breviter ovatis angustatis glandul. Nix Linné*. For Swedish this means roughly *plantain with spade-shaped, deeply lobed, cylindrical stem, ovate head, with short, narrow, pointed, glandular leaves*.

Linnaeus divided the plants into 24 classes and called it *Systema Sexuale*. The system is based on the number of stamens and pistils and their shape. Linnaeus described names with genus and species with names. On the famous poster on the next page you can see a drawing of the 24 classes. In the flower body you can also see examples from each class.

Tema 24 Klassen

Linné beskade själv säga "Gud skapade Linné ordna". Han menade att han var ordnad av Gud för att upprätta naturens ordning. Det är i första hand två idéer som gjorde Linnés världsbildning: klassificering av växter och det linnae nomenklaturen (värdslut namnättning).

I sin levnads (Specie Plantesar (växternas) från 1753 beskriver Linné sin klassificering av växter i sin levnads (Specie Plantesar). Det presenterar han för första gången de linnae linnae namnen som består av tillnamn följt av artnamn. Man kan säga att Linné gav växterna förnamn och efternamn. Detta som vi kan undra väns namn i telefonkatalogen blev det denna metod linnae att sortera växterna.

För Linné var det som växter namn på en klump och sågdes inte, vilket ofta kallas till att namnen blev väldigt långa. Exempelvis beskrivs groblad som *Plantago folio ovato-lanceolato pinnatifido, pilae cylindricae, capite ovato, pinnis breviter ovatis angustatis glandul. Nix Linné*. För svenska betyder detta ungefär *groblad med spigelformad förmål, runt och av avrundade rund stängel. Nix Linné*. Detta presenterar sin nomenklatur ger han groblad det betydligt enklare namnet *Plantago major*.

Linné visade att systemet var konstlat, när beskade arter med olika många ståndare kunde nämligen hamna i helt olika klasser. Linné jobbad på ett naturligt system men han lyckades ryta in till förlig. Men Linné skrev var han hade varit väldigt stög på vägen till att kunna hitta ståndare och pistiller alla växter. På den här bilden på bilden du ser på minna så är de 24 klasserna uppräpade. I världskartan här vill kan du också hitta exempel på växter från varje klass.

Linnés Lärjungar

En av von Linné var väldigt omtyckt av sina elever och inspirerade många till att följa i hans spår. Hans följefärdigheter kallades ofta sig själv för lärjungar. De lärjungar som skickades ut över de stora haven för att studera färdan länders natur och kultur kallade Linné i sin tur för sina "apostlar".

De första av apostlarna längs och krossarna rector fördes genom en avtal med Svenska Ostindiska Kompaniet. De fick en flöjten på färderna mot att de jobblade som läkare eller präster. Linné själv hjälpte dem så gott han kunde och i vissa fall hjälpte han även med egen pengar.

När apostlarna nått sina mål skrev Linné ordliga på att de skulle skicka hem växter och djur till honom. De som gjorde Linné riktigt nöjd fick en värdslut uppenbar efter

sig och blev på sin sätt omedelg inom vännenskapen. Apostlarna besökte Amerika, Afrika, Asien, Australien och Oceanien, säger av dem gjorde jorden runt. Linné själv skickade ut över de stora haven för att studera färdan länders natur och kultur kallade Linné i sin tur för sina "apostlar".

I ett brev till apostlarna skrev Linné om hur han kände för sina lärjungar: "Gud ordna - Linné ordna" - He meant that he was chosen by God to arrange the order of nature. There are two major ideas that made Linnaeus world known: the classification of the plant kingdom and the Linnaean nomenclature.

I sin levnads (Specie Plantesar (växternas) från 1753 beskriver Linné sin klassificering av växter i sin levnads (Specie Plantesar). Det presenterar han för första gången de linnae linnae namnen som består av tillnamn följt av artnamn. Man kan säga att Linné gav växterna förnamn och efternamn. Detta som vi kan undra väns namn i telefonkatalogen blev det denna metod linnae att sortera växterna.

För Linné var det som växter namn på en klump och sågdes inte, vilket ofta kallas till att namnen blev väldigt långa. Exempelvis beskrivs groblad som *Plantago folio ovato-lanceolato pinnatifido, pilae cylindricae, capite ovato, pinnis breviter ovatis angustatis glandul. Nix Linné*. För svenska betyder detta ungefär *groblad med spigelformad förmål, runt och av avrundade rund stängel. Nix Linné*. Detta presenterar sin nomenklatur ger han groblad det betydligt enklare namnet *Plantago major*.

Linné visade att systemet var konstlat, när beskade arter med olika många ståndare kunde nämligen hamna i helt olika klasser. Linné jobbad på ett naturligt system men han lyckades ryta in till förlig. Men Linné skrev var han hade varit väldigt stög på vägen till att kunna hitta ståndare och pistiller alla växter. På den här bilden på bilden du ser på minna så är de 24 klasserna uppräpade. I världskartan här vill kan du också hitta exempel på växter från varje klass.

Theme Disciples of Linnaeus

Linnaeus was very liked among his students and inspired many of them to follow in his steps. His followers were often called "disciples of Linnaeus". Those who were sent across the sea to study the nature and culture in the far countries were called "apostles" by Linnaeus.

Most of the expeditions were financed through a deal with the Swedish East India Company. They got a letter of introduction from the company in exchange for a job as a doctor or a priest. When they had reached their goal, Linnaeus expected them to bring back plants, some new plants and animals. Those who made him very happy got a plant named after them and became members of the world's first Linnaean society.

The apostles visited America, Africa, Australia and Oceania, home of the world's first Linnaean society.

Those who were sent across the sea to study the nature and culture in the far countries were called "apostles" by Linnaeus. Those who were sent across the sea to study the nature and culture in the far countries were called "apostles" by Linnaeus.

Tema Jungan von Linné

Carl von Linné var väldigt omtyckt av sina elever och inspirerade många till att följa i hans spår. Hans följefärdigheter kallades ofta sig själv för lärjungar. De lärjungar som skickades ut över de stora haven för att studera färdan länders natur och kultur kallade Linné i sin tur för sina "apostlar".

De första av apostlarna längs och krossarna rector fördes genom en avtal med Svenska Ostindiska Kompaniet. Apostlarna fick en flöjten på färderna mot att de jobblade som läkare eller präster. Linné själv hjälpte dem så gott han kunde och i vissa fall hjälpte han även med egen pengar.

När apostlarna nått sina mål skrev Linné ordliga på att de skulle skicka hem växter och djur till honom. De som gjorde Linné riktigt nöjd fick en värdslut uppenbar efter

sig och blev på sin sätt omedelg inom vännenskapen. Apostlarna besökte Amerika, Afrika, Asien, Australien och Oceanien, säger av dem gjorde jorden runt. Linné själv skickade ut över de stora haven för att studera färdan länders natur och kultur kallade Linné i sin tur för sina "apostlar".

Pehr Kalm 1716-1779

Under studietiden vid Åbo universitet gjorde Kalm föreläsningar i Finland och Sverige. Han skrev senare in vid Uppsala universitet och skickade av Linné ut på resor till Västergöt, Ryssland och Nordamerika.

Västeråsapostlarna ville särskilt att han skulle leta efter det enda målländskapet under Amerikas östra. Trots var vännings samstämma färd i de sällskamerna som man tänkte färd upp för att vara en ny sällskam i Sverige.

Kalm berättade som en av de främsta lärjungarna och Linné gav ett ställe hans namn - *Kalmia*. Han blev senare professor i naturalhistoria och ekonom vid Åbo universitet.

Pehr Osbeck 1732-1805

Osbeck studerade vid Uppsala universitet och antogs till 1750 på ostindiska kompaniet "Prins Carl" som skeppspastor. Han gjorde bland annat en lång resa till Guangzhou i södra Kina och till Java. Vid hemkomsten var han senare skickade han sina 900 nyupptäckta växter från regionen till Linné.

Vid arresen från Kina hade Osbeck också med sig en tebuske, en växt som Linné länge önskat sig. Till Osbeck stora beaktelse föll den överhörd val av artfärdiga kanonisk och kom skick från till Sverige. Linné uppkallade ändå stället *Osbeckia* efter honom. Osbeck verkade under senare delen av sin liv som kyrkoherde i Halland.

Efterlinnad dokumentation: Hans reseskrivningar från 1757. Digitalt efter en utgåva från 1756, 1751, 1752.

Carl Peter Thunberg 1743-1828

Efter sina studier vid Uppsala universitet kom Thunberg till de då giftiga och stängda Japan med Holländska Ostindiska Kompaniet. Men eftersom endast holländarna hade handelsförhållanden med Japan resande Thunberg av flera sig holländska. Han stannade därför tre år i Kappenvägen, där han även studerade södra Afrika naturalhistoria.

Efter nästan i Afrika förmått Thunberg att han namnade i femton månader för att samla in växter. Under återfärdens gjorde han även en halvår uppehåll i Sri Lanka.

Thunberg anses ofta som Linnés främsta lärjunge och många menar att han tog Linnés skatta era med sig i graven. Linné skötte stället Thunberg efter honom.

Efterlinnad dokumentation: (ursål) *Flore Japonicae* och *Flore Capensis*. Digitaliserat: *Rosa arvensis*, *Prunella*, *Alnus*, 1770-1779. En herbatur med 27 500 ark växter och en teckning med 37 000 exemplar.

INNEHÅLL OCH FORM

För att få en logisk koppling till litteraturstudien har jag valt att beskriva kvartersskyltarnas innehåll och form utifrån arbetets 7 kapitel:

1 - Att välja ut rätt information

Tidigt utformade jag en övergripande idé om vad skyltarna skulle förmedla till läsarna. Informationens målsättning är helt enkelt att sprida en klar och tydlig bild om både personen och vetenskapsmannen Linné.

Enligt litteraturstudien är det oerhört viktigt att definiera målgruppen, men i detta fall var detta nästintill omöjligt. Eftersom vem som helst är välkommen innefattar målgruppen, för att hådra det, alla människor i hela världen! Skyltarna kommer att läsas av män, kvinnor och barn i alla åldrar med olika utbildningsnivåer. Den mångfacetterade gruppen kommer dessutom ha blandad kulturell bakgrund och geografisk härkomst.

Definierar man målgruppen blir det enligt litteraturstudien lättare att välja rätt information och att undvika att berätta sådant som mottagaren redan vet. Det blir dessutom betydligt lättare att hålla sig på en lagom nivå rent språkligt. Jag kunde i mitt fall inte dra nytta av några av dessa uppenbara fördelar. Istället hamnade jag i riskzonen för att formulera ett karaktärslost budskap. Det ställdes därför extra stora krav på både tydlighet och originalitet.

Därför dök snabbt den stora frågan upp: Vad för sorts information är intressant både för barnen, tonåringen, den allmänbildade vuxne och den utbildade akademikern på en och samma gång?

Så när jag valde ut informationen försökte jag följa litteraturstudiens strategi om att i en enda mening definiera ett kärnbudskap, vilket löd: *Linné var en oerhört fascinerande människa och en enastående vetenskapsman.*

När jag läste om Linné försökte jag sålla ut information som var detaljerad och intressant. Jag blev själv både imponerad och road av det jag fick läsa, och det var dessa känslor jag ville förmedla till skyltarnas läsare. Jag ville med mina skyltar ge publiken en större inblick i hur intressant Linné var som vetenskapsman men också som person.

Därmed gjorde jag också valet att skyltarna inte skulle berätta särskilt mycket om växterna i kvarteren. Varje växt har ju dessutom redan en kortare beskrivning på sin tillhörande namnskylt. Jag valde istället att innehållet skulle berätta om Linné och livet på 1700-talet, men förstås på ett sätt som anknyter till det specifika kvarterets tema.

På många sätt kan man säga att när jag har valt ut informationen har jag utgått ifrån vad jag själv funnit intressant. Eftersom publiken är så splittrad så fanns det inte mycket annat att göra. Med denna metod tror jag att jag har lyckats undvika att informationen känns karaktärlös.

2 - Konsten att skriva

Som jag nämnde under föregående rubrik ville jag undvika att texten skulle kännas allmän. Istället ville jag att innehållet skulle gå in djupare på personen Linné. Under mina studiebesök upptäckte jag denna brist på djup i många av de texter som fanns på platsernas informationsskyltar. Visst lärde jag mig något av det jag läste, men jag kände mig inte särskilt berörd efteråt.

Jag gjorde därför tidigt valet att i så stor utsträckning som möjligt skriva mina texter i anekdotform. Med detta tillvägagångssätt tror jag att innehållet kommer att kännas mer som en berättelse än som uppräddad fakta. En ganska enkel och självklar metod för att få texten att kännas mer levande och intressant.

Bland de värdefulla skrivtips som kom fram i litteraturstudien har jag kanske allra mest tagit till mig det om att läsarna älskar exempel. I litteraturstudien är det faktiskt de böcker som varit fullspäckade med exempel som har varit de mest givande och de som skapat varaktiga minnen. Detta är också en av anledningarna till att jag har låtit fylla texterna med exempel på vardagshändelser från Linnés liv. Som tur är fanns det mycket att ösa ur, han var ju en person som både upplevde och uttalade en hel del intressanta och roande saker.

Ytterligare saker jag tog fasta på från litteraturstudien var att skriva tydligt och enkelt. Språket är lagd på en enkel nivå utan konstlade och högravande uttryck. Men jag har samtidigt aktat mig för att den ska kännas barnslig. Detta genom att tänka att det inte är en saga utan en historia jag berättar.

Jag har tagit ner språket på en personlig nivå där texten talar direkt till läsaren. Jag har starka förhoppningar om att detta grepp ska göra texten mer medryckande. Tanken är att Du ska känna att det är just Dig skylten talar till.

Jag har också medvetet låtit mig själv skymta fram i texterna. Jag håller till fullo med litteraturstudiens tips om att skriva personligt. Tyvärr läser man ganska ofta texter där det känns som att det är datorn själv som skrivit texten. Dessa texter känns tomma och uttryckslösa. Begreppet *självbärande texter* är något som lyfts fram i litteraturstudien. En *självbärande* text uppfyller kriterierna att den ska kunna läsas *när*

som helst, var som helst och av vem som helst (inom målgruppen). Att texterna ska kunna läsas var som helst är ju per definition omöjligt i detta fall – skyltarna finns ju bara i trädgården. Men i övrigt tror jag att jag har lyckats uppfylla de andra kraven.

Jag har försökt att låta bli att ta läsarnas grundkunskaper för givet, eftersom jag vill att texterna ska kunna läsas av *vem som helst*. Information som jag inte tror är allmänt känd har jag därför förklarat närmare.

Texterna tar inte heller upp särskilt mycket om nutidens förhållande utan de fokuserar på 1700-talet. Att jämföra nu och då hade säkert kunnat vara intressant, men nutiden förändras ju ständigt. Tanken är att skyltarna ska kunna stå i trädgården under ganska lång tid utan att behöva uppdateras. Jag tror därför att mina texter kan läsas *när som helst*.

Eftersom det är tänkt att skyltarna ska läsas av oerhört många människor har jag självfallet bearbetat textens innehåll mycket noggrant. Jag har flyttat textstycken hit och dit för att få ett mer logisk sammanhang. Jag har bytt ut ord och uttryck som jag misstänker är för svåra eller för barnsliga. Men jag har framförallt minskat ner texten efterhand. Ibland måste man ju låta texten vila för att kunna se den med nya ögon. När jag sedan återkommit till texten har jag ofta upptäckt information som egentligen är ganska ointressant och onödig.

Jag har dessutom valt att även förmedla informationen på engelska och tyska. Detta kommer förhoppningsvis att göra att de utländska besökarna kommer att känna sig precis lika välkomna som de svenska gästerna. Engelska är som bekant ett språk som de flesta kan hantera ute i Europa – vilket av naturliga skäl är den del av världen som huvuddelen av de utländska turisterna förväntas komma ifrån. Småland är känd för att under sommaren härbärgera ett stort antal tyskar, vilket gör valet av text även på tyska känns självklart.

Språket i de utländska texterna är skrivna enligt samma koncept som de svenska. För att spara utrymme är de dock mer sammanfattade och något korthugget skrivna, vilket följaktligen leder till att flytet inte är optimalt. Det bästa hade varit om jag hade lyckats hålla mig till enbart två språk, förespråkingsvis svenska och engelska. De båda texterna hade då kunnat få ta upp lika mycket plats. Men eftersom jag vet att tyskarna kommer att utgöra en stor grupp valde jag ändå att ta med en tysk text. (OBS! texten finns ännu inte översatt till tyska)

Ett alternativ hade ju varit att göra skyltarna ännu större, men jag anser att de inte kan vara mycket större än vad de blev. Jag ville inte att skyltarna skulle ta upp för mycket plats, dessutom känns en stor skylt tyngre att läsa

Självklart har den utländska publiken samma krav som den inhemska. Men jag tror att de utländska besökarna har en högre acceptansnivå. Även om texten är något sämre känner de sig förhoppningsvis tillräckligt nöjda med att det faktiskt finns en text för dem överhuvudtaget. Denna lösning är såklart inte att föredra, men jag har gjort det bästa av situationen. Dessutom vet jag att stiftelsen har planer på att ta fram broschyrer om trädgården på flera språk.

3 - Typografi

När jag kom till litteraturstudiens kapitel om typografi uppdagades det mycket nytt för mig att dra lärdom av. Jag hade aldrig tidigare tänkt på att det är så många faktorer som måste samverka för att god läsbarheten ska uppstå (i ärlighetens namn hade jag nog egentligen aldrig ens funderat på vikten av läsbarhet). I mina studier framkom det att det främst är följande typografiska uttrycksmedel och betingelser som starkast påverkar läsbarheten i en text:

• Teckensnitt	• Ordmellanrum
• Typsort	• Teckenmellanrum
• Versaler eller gemener	• Negativ eller positiv text
• Teckengrad	• Spaltarrangemang
• Läsavstånd	• Färg och papper
• Radavstånd	• Sammanhanget, språket,
• Radlängd	innehållet och läsaren

För att fortfölja mitt koncept om att skapa en ålderdomlig karaktär fick jag återgå till min sinnebild av en gammal bok. Hur använde sig egentligen äldre generationers grafiker av ovanstående typografiska uttrycksmedel?

Jag kommer från ett kristligt hem så jag tog tillfället i akt och bläddrade lite i några riktigt stora tjocka familjebiblar. Åldern på dessa böcker var inte mycket mer än 100 år men de stämde ändå överens med min sinnebild. Karakteristiska drag som jag fann var bland annat; teckensnitt av äldre modell; vackert utformade anfangar; spaltarrangemang med två smala spalter; linjer som delar upp de olika styckena. I övrigt var sidorna relativt fullmatade med text utan särskilt många andningspauser. När det väl dök upp bilder fyllde de å andra sidan oftast en hel sida. På nästa sida följer en illustrerande beskrivning med tillhörande motivering av mina typografiska val.

Skyltarnas Typografi

är texten börjar har jag valt att placera in en snirklig och vacker anfang. Den gotiska stilen förekom på 1700-talet och anfangen är därför skriven i ett teckensnitt som heter *Royal Gothic*. Anfangen är oerhört viktig för att karaktären som jag önskar förmedla verkligen ska träda fram. Den skulle se oerhört märklig ut i en nutida bok, men här gör den i allra högsta grad sig själv rättvisa.

Till brödtexten och överskrifterna valde jag att använda samma teckensnitt som finns på de små skyltar som tillhör varje växt. Detta val skapar självklart enhetlighet och besökarna får ett seriöst intryck när delarna hör ihop. Teckensnittet heter *Garamond* och skapades på 1700-talet och har följaktligen en gammaldags karaktär.

Jag tvekade dock länge och väl om jag skulle välja detta teckensnitt framför det mer lättlästa Times New Roman (vilket för övrigt är det teckensnitt jag har valt att använda i denna uppsats). Men jag kom fram till att det är tillräckligt lättläsligt eftersom det inte skiljer sig nämnvärt från de vanligaste teckensnitten som används idag. Nu har jag själv uppenbarligen läst text med detta teckensnitt under en längre tid och har därför hunnit vänja mig vid det. Risken finns alltså att jag kan ha blivit något subjektiv.

I litteraturstudien framhövdes det att i all grafisk kommunikation bör man välja den typografi som är mest

kommunikativ i sitt sammanhang. Har jag valt att följa mitt koncept om ålderdomlighet för slaviskt och fått en undermålig läsbarhet som följd? Det är väl detta som är varje designers ständiga dilemma; *funktionen framför formen* eller *formen framför funktionen*? Har jag lyckats pricka rätt någonstans mittemellan, eller har jag trillat i fallgropen och låtit formen ta över? Vad anser du?

Jag prövade mig fram till att storlek 16 var en lämplig teckengrad till ett beräknat läsavstånd på ca 1 meter. Teckenstorleken är däremot mindre på tyska och engelska av utrymmesskäl. Teckengraden är inte optimal men av samma skäl som jag nämnde i diskussionen tidigare tror jag att de utländska besökarna har en högre acceptansnivå även när det kommer till storleken på bokstäverna.

Utifrån storleken på den tidigare fastställda satsytan valde jag att dela in texten i två spalter som i sin tur delas genom en enkel linje. Tyvärr så uppfyller detta val inte rekommendationerna på lämplig radlängd eftersom nedslagen i skyltarnas spalter understiger 60. En enda spalt hade i stället blivit för bred. Men eftersom texterna inte är särskilt långa så menar jag att det inte hinner bli tröttsamt för ögonen.

Jag har också valt att marginaljustera texten därför att det rent allmänt ger ett proffsig intryck. Det gör att layouten i första anblicken ser mindre rörig ut, vilket är en förutsättning för att skapa 1700-talselegans.

4 - Bilden

Litteraturstudien lyfte fram vikten av att alltid vara konsekvent när det handlar om visuell kommunikation och att detta kanske till och med är extra viktigt när det kommer till valet av bilder. Det gäller att hitta samma tonläge i budskapets alla delar från typografi till bilder.

För att få mina bilder att överrensstämma med konceptet och känslan av en gammal bok gjorde jag ett ganska självklart val: inga fotografier får förekomma på skyltarna. Istället ska bilderna i största möjliga mån vara målade eller tecknade på 1700-talet eller tidigare - allt för att ytterligare förstärka en genuin känsla av den ålderdomliga karaktären.

Självklart var ju bilderna dessutom tvungna att knyta an till innehållet i texten. Jag kan erkänna att bilderna som finns på skyltarna i de flesta av fallen är ganska förutsägbara och inte särskilt originella. De är i första hand illustrativa och exemplifierar någonting som framkommer i texten. Så frågan är hur lockad läsarna egentligen blir av bilderna? Kanske är det till och med så illa att man kommer att uppfatta vissa av bilderna som ren utfyllnad.

Men till mitt försvar vill jag påpeka att det inte finns så väldigt många bilder att välja mellan som är skapade på 1700-talet. Målningar och teckningar från detta århundrade är ju inte kända för att vara överdrivet expressiva. Det som finns är istället i främsta hand porträtterande konst. Trots detta problem tyckte jag att det var viktigast att vara konsekvent och att hålla sig till konceptet.

Även om bilderna kanske inte är några utropstecken som lockar till läsning, menar jag att jag åtminstone har lyckats med att hitta ett bildmanér som känns fungerande och harmoniskt tillsammans med budskapet. Den så omtalade *kongenialiteten* är med andra ord uppfylld!

5 - Text & Bild i samspel

Som jag tidigare var inne på är bilderna som jag har valt att ha med på skyltarna porträtterande och exemplifierar något som nämns i texten. Bilderna talar alltså i stor utsträckning för sig själva om man samtidigt läser texten.

De bilder som ändå har fått en bildtext är utan undantag skrivna på svenska. Det hade blivit för mycket att skriva dem på alla språken - elegansen hade försvunnit. För att undkomma problemet har jag i de fall det känts nödvändigt istället omnämnt bilderna i brödtexten.

För att ytterligare berättiga vissa av bilderna har jag placerat ett passande citat av Linné intill dem. En enkel och läglig metod för att personliggöra Linné.

För att knyta an till litteraturstudien så har jag valt ”kokboksmetoden”;

Brödtexten beskriver bildens innehåll, bilden kompletterar innehållet med ett smakfullt exempel. Jag har valt bilder för att det ska uppstå harmoni där text och bild kompletterar och samspelar med varandra.

I vissa fall känner jag dock att kopplingen mellan text och bild är alldeles för tydlig och förutsägbar. Risken för överkommunikation blir dessvärre överhängande när detta sker - likaså risken för att budskapet ska uppfattas som tråkigt. Jag känner mig alltså inte själv fullständigt nöjd med samspelet mellan text och bild i några av fallen. Men som jag tidigare nämnt var det inte så lätt att välja expressiva bilder från 1700-talet.

6 - Färgen

De färgval jag har stått inför beskrivs i stort sätt i de övriga avsnitten, men jag vill ändå lägga till några ytterligare kommentarer.

I litteraturstudien fick jag en oerhörd förståelse för att färg måste användas med stor noggrannhet och överrensstämma med det man som sändare vill uppnå. Jag hade kanske kunnat locka besökarna till läsning genom att använda starka, avvikande färger på ett okonventionellt sätt. Men eftersom jag tror att det i detta fall är viktigare att få mottagarnas respekt valde jag att använda mig av färger på ett mer traditionellt sätt. Det vill säga att jag använde mig av en dovare färgskala som känns naturlig i sammanhanget.

Att använda sig av färger på ett medvetet sätt är en av de effektivaste sätten att skapa stämning. Med de färgval jag har gjort tror jag helt enkelt att skyltarnas läsare kommer att få en starkare känsla av att de befinner sig i en orangeriträdgård från 1700-talet.

7 - Layouten

Jag har i stora drag redan beskrivit layoutens olika delar under rubrikerna ovan, men här följer en mer ingående beskrivning.

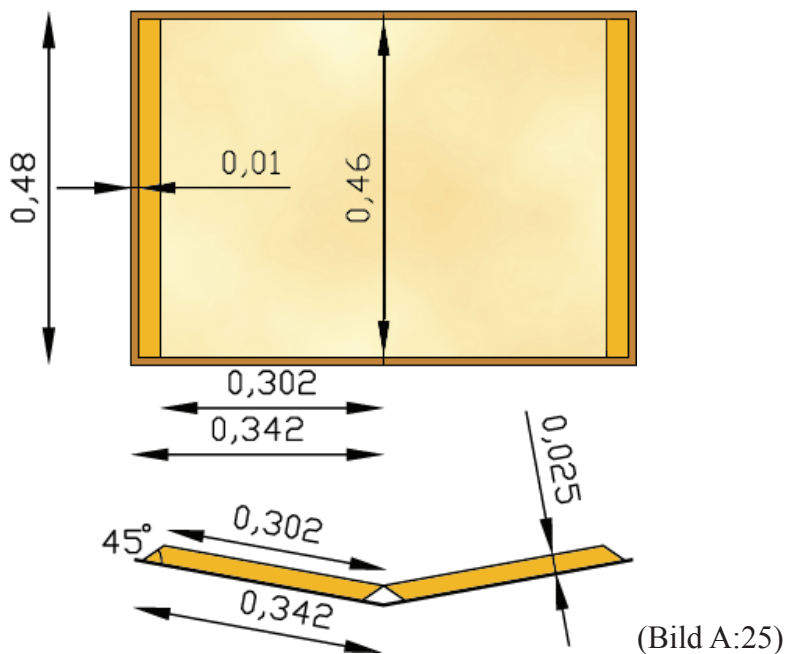
Under min litteraturstudie tog jag allra mest intryck av att det faktiskt är enkelheten som har störst chans att nå fram inom visuell kommunikation. Därför har jag själv eftersträvat en ren och okomplicerad form med ett tydligt innehåll.

Jag tog också åt mig av betraktelsesättet att det är innehållet som styr formen och inte tvärtom. Man får aldrig glömma att när man vill kommunicera är det innehållet och budskapet som är viktigast och att formen därför ska underordnas. Att undvika att stoppa in innehållet i en förutbestämd form är alltså väldigt viktigt. Eftersom jag har haft en väldigt stark formidé från allra första början, har jag tvingats använda

detta synsätt som ett mantra i bakhuvudet.

Det har inte alltid varit lätt att låta budskapet styra över formen under min arbetsprocess. Som jag tidigare berättat om tvingades jag fastställa ett format på skylttavlorna innan jag hade valt ut det slutgiltiga innehållet. Jag hade med andra ord inget vidare utgångsläge eftersom formen lyckades ta kommandot från allra första början.

När jag bestämde skylttavlornas storlek utgick jag från två A3-sidor (297 x 420 mm) som skulle placeras direkt an mot skyltplåten, samt en yttermarginal på 3 cm av synlig plåt. När jag sedan spann vidare under designprocessen modifierades formatet. Jag ville att skylttavlan skulle vara tredimensionell och därför fick den ett tillägg av en upphöjdnad på 2,5 cm - vilken är tänkt att efterlikna resten av bokens sidor. Formatet som då blev disponibelt till layouten fick måtten 46,00 x 30,24 cm (se bild A:25).

När formatet hade fastställts kunde jag sätta igång med att skapa en layoutmall. När ett layoutarbete består av flera objekt finns de enligt litteraturstudien stora fördelar med att utforma en layout med enhetliga drag. När läsaren känner igen sig från skylt till skylt får layouten större läsbarhet och det går snabbare att tillgodogöra sig informationens budskap.

Men en layoutmall får inte bli till en exakt upprepning, då är risken stor att det känns stereotyp och enformigt. Därför har jag samtidigt försökt ge varje skylt en unik prägel. Det som förenar de olika skyltarna och utgör layoutmallen är följande:

- Sidornas innehåll är placerat på samma bakgrund.
- En tydlig linjering.
- Marginalerna är lika stora.
- Spalterna är lika breda.
- Överskrifterna är placerade på samma plats.
- Texten inleds med en anfang
- Teckenstorleken är lika stor.

Sidornas innehåll är placerat på en bakgrund i skiftande brungula toner. Detta är ett försök att efterlikna den patina papper får med tidens tand. Här kan man kanske åter ställa sig frågan om jag har låtit formen styra över funktionen?

Även om vissa läsare är mer toleranta än andra är det alltid viktigt att presentera en tydligt framträdande text. I litteraturstudien framkom det att kombinationen som åstadkommer den bästa läsbarheten är svart text mot gul bakgrund. Så långt har jag åtminstone hållit mitt estetiska sinne i schack. Jag kan hålla med om att skiftningarna i min bakgrund inte är den allra, allra mest optimala när det kommer till läsbarheten. Men jag anser att skiftningarna är så pass mjuka att skillnaden är marginell i jämförelse med läsbarheten på en istället helt gul bakgrund.

I litteraturstudien lyfts betydelsen av en konsekvent hantering av linjer fram. Linjering innebär bland annat att huvudrubriker i en tidning ligger på samma höjd på alla sidor, att bilder linjerar från uppslag till uppslag samt att marginaler alltid är lika stora. Men linjering kan även skapas av konkreta linjer som placeras på ytan. Genom ett principfast användande av linjerna i ett och samma layoutarbete skapas trygghet och igenkänning hos läsaren. Linjering är också en väldigt enkel metod för att skapa elegans.

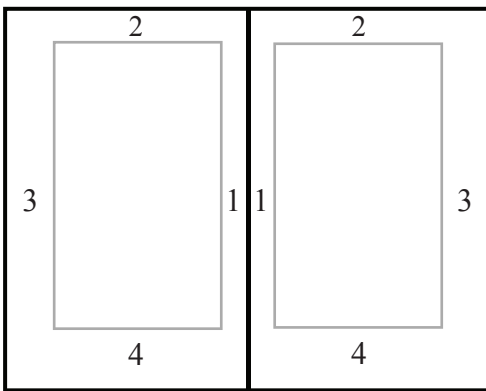
Skyltarnas två sidor har därför fått en tydlig linjering sinsemellan genom att texterna och/eller bilderna börjar och slutar på samma höjd på båda sidor. Den tydliga linjeringen har alltså skapats genom att satsytan är den samma på samtliga skyltar. Marginalerna är lika stora, liksom spalternas bredd och överskrifternas placering. I de fall där texten har varit för kort för att fylla upp hela sidan har jag placerat in en dekorerad

linje. Linjen har jag själv utformat enligt grundtanken om att den ska kännas naturlig genom att ge den ett tydligt släktskap med anfangen.

(Bild A:26)

Hur marginaler marginalerna bör förhålla sig till varandra presenterades i litteraturstudien. Marginalernas mått ska vara ökande enligt följande:

1. Bunt (innermarginal)
2. Huvud (övermarginal)
3. Yttermarginal
4. Fot (undermarginal)

(Bild A:27)

Jag håller absolut med om att dessa förhållanden skapar en harmonisk och lugn layout. Det känns inte heller som att innehållet tycks kantra åt det ena eller andra hållet. Men när jag skulle lägga upp min layout tyckte inte jag att det överrenstämde med mitt objekt.

Som jag tidigare har förklarat var formatet redan fastställt när jag skulle påbörja layoutarbetet. Jag upptäckte snart att formatet hade behövt vara bredare om jag skulle kunna följa de ovan nämnda riktlinjerna. Främst därför att raderna hade fått alldeles för få nedslag ifall jag enligt riktlinjerna hade tagit in marginalerna i sidled.

När jag tittade i flertalet böcker av olika slag upptäckte jag att användandet av marginaler ofta skiljer sig från riktlinjerna. Men trots detta tyckte jag sällan att harmonin gått förlorad. Däremot var marginalerna nästan alltid konsekvent använda i varje enskild bok. Och jag tror att just konsekvens är huvudordet när det handlar om att skapa en fungerande layout när den innefattar flera sidor.

Så istället för att låta formen styra över funktionen fick funktionen äntligen styra över formen. Men utifrån de förutsättningar som fanns arbetade jag givetvis för att hitta ett harmoniskt förhållande mellan marginalerna. Det jag satte i främsta rummet var att få layouten att uppfattas som luftig. Luftighet är viktigt för att layouten inte ska kännas späckad och därför jobbig och mastig att läsa. Är arrangemanget luftigt får läsaren en större chans att överblicka innehållet, och kan på så sätt förbereda sig och göra ansträngningen mindre.

Huvudprincipen för min layout är att den är centrerad och att dess tyngdpunkt ligger på sidornas övre del. På detta sätt störs läsarna inte av att layouten ”rör” sig åt något håll, den känns i stället trygg och självklar.

Kanske för självklar och därmed trist kan någon tycka? Jag medger att dynamiken inte är särskilt stark i den färdiga layouten, men det är inte heller vad jag har eftersträvat. Jag har främst velat uppnå en harmonisk och elegant layout eftersom det är det jag ser framför mig i min sinnebild av en gammal bok.

RESULTATDISKUSSION

Kombinationen med en litteraturstudie och arbetet med orangeri-trädgårdens skyltar har varit mycket givande och har givit mig svar på många av de frågor jag hade vid examensarbetets början.

Trots mitt missnöje med entréskylten var det en erfarenhet att dra stor lärdom av. Tidsbrist är det största hindret för en kreativ arbetsmetod, vilken i sig är nödvändig för att en fungerande idé ska uppstå. Kreativiteten försvann tyvärr helt i pressen som uppstod när skylten skulle bli färdig inom ett mycket begränsat tidsspann. I en alltför snabb process är det dessutom alltför lätt att missa viktiga detaljer. Vikten av att låta en idé mogna färdigt innan den presenteras bör med andra ord aldrig föraktas.

Arbetet med kvartersskyltarna påverkades dock i positiv riktning efter mina dåliga erfarenheter. Jag hade nu förstått vikten av en kreativ arbetsmetod och kunde därför arbeta fram ett fungerande helhetskoncept. Dessa skyltar är utformade för att passa in i trädgårdens karaktär och genom sin lågmälda och eleganta design passar de verkligen in i sitt sammanhang. Jag anser att jag har lyckats med att uppfylla den kongenialitet som i litteraturstudien framstod som något mycket eftersträvänsvärt.

Jag är fullt medveten om att skyltarna inte är några utropstecken. Jag trodde faktiskt från början att jag skulle behöva komma fram till ett mer originellt resultat. För att verka tillräcklig spännande och intressanta och således locka till läsning, trodde jag att skyltarna skulle behöva sticka ut. Men genom detta uppdrag har jag verkligen förstått att det ofta är det enkla som fungerar bäst.

I detta fall konkurrerar inte skyltarna med någonting annat, till skillnad från exempelvis ett reklamblad som måste tävla om uppmärksamheten med alla de andra bladen i brevlådan. I trädgården står skyltarna istället ensamma och behöver inte pocka på uppmärksamhet med någon skrikande färg. Jag tror dessutom att skyltarna känns mer trovärdiga när de smälter in i trädgården än om de sticker ut för mycket.

I stora drag har jag lyckats få svar på den övergripande frågeställning jag hade vid examensarbetets start: *Hur framställer man information med ord och bilder för att den ska nå fram till så många som möjligt?*

Min viktigaste insikt är att det inte finns någon universallösning som går att använda om och om igen, utan det krävs ett ständigt kreativt arbete anpassat till varje unikt projekt.

Jag har inte fått ett svar utan istället flera svar, som applicerade och kombinerade på rätt sätt, kan vara till stor hjälp i mitt kommande yrkesutövande. Jag har utan tvekan förbättrat oddsen för att mina framtida idéer ska bli presenterade på ett intresseväckande, inspirerande och kommunikativt sätt.

Slutord

Jag hoppas att du tycker att visuell kommunikation verkar vara ett oerhört spännande ämne. Det är nämligen det budskap jag har velat förmedla till dig. Är du lika fascinerad som jag över det som framkommit i arbetet, har jag i alla fall lyckats med att framföra budskapet i just detta visuella sammanhang.

Detta arbete har givit mig oerhört mycket, både som privatperson och som yrkesutövare. Jag har fått många nya viktiga kunskaper att luta mig mot. Nu kan jag känna mig ganska trygg i mina framtida beslut eftersom jag vet att de är ordentligt underbyggda.

Tack för din uppmärksamhet!

Jag vill också passa på att rikta ett stort tack till min handledare Allan Gunnarsson för ett mycket gott samarbete. Tack för alla givande diskussioner som hela tiden ledde in på nya intressanta spår!

Slutnoter

- 1 Meurling, 1995, sid. 7-8.
Möller, 2002, sid.9-11.
Strömquist1994, sid. 9.
- 2 Bergström, 1998, sid. 8, 12-13.
Bhaskaran, 2004, sid 19.
- 3 Bergström, 1998, sid. 38-39, 52-53.
Biegelsens, 1945, sid. 92.
- 4 Bergström, 1998, sid. 23-25.
Andersson, 1987, sid. 9.
Möller, 2002, sid.21.
Strömquist 1994, sid. 58.
- 5 Andersson, 1987, sid. 9.
Bergström, 1998, sid. 25.
Bhaskaran, 2004, sid 95.
Meurling, 1995, sid. 35.
Möller, 2002, sid.21, 99.
Strömquist 1994, sid. 60.
- 6 Andersson, 1987, sid. 9.
Strömquist 1994, sid. 70-71.
- 7 Ström och Ström, 1995, sid. 6-7.
Strömquist 1994, sid. 59.
- 8 Ström och Ström, 1995, sid. 10.
Strömquist, 1994, sid. 81-82.
- 9 Amnestål, 1994, sid. 69
Ström och Ström, 1995, sid. 71.
- 10 Strömquist, 1994, sid. 82.
Meurling, 1995, sid. 10.
- 11 Strömquist, 1994, sid. 84.
- 12 Amnestål, 1994, sid. 8.
Strömquist, 1994, sid. 85-86.
- 13 Ström och Ström, 1995, sid. 11.
Amnestål, 1994, sid. 10.
- 14 Strömquist, 1994, sid. 74.
Meurling, 1995, sid. 35, 56.
- 15 Ström och Ström, 1995, sid. 11, 31,32
- 16 Ström och Ström, 1995, sid. 12, 79.
- 17 Meurling, 1995, sid. 32. Ström och Ström, 1995, sid. 12, 51, 54.
- 18 Ström och Ström, 1995, sid. 12, 72,73
- 19 Ström och Ström, 1995, sid. 12, 72.
- 20 Ström och Ström, 1995, sid.11, 32, 34
- 21 Ström och Ström, 1995, sid. 11, 38,39
- Strömquist, 1994, sid. 82, 136-137.
Meurling, 1995, sid. 33.
- 22 Strömquist, 1994, sid. 90-92.
- 23 Andersson, 1987, sid. 17.
Bergström, 1998, sid. 85-87.
Eksell, 1999, sid. 79.
- 24 Bergström, 1998, sid. 99.
- 25 Andersson, 1987, sid. 17.
Bhaskaran, 2004, sid 15.
Bergström, 1998, sid. 97-100.
Eksell, 1999, sid. 79.
- 26 Andersson, 1987, sid. 17.
Bergström,1998, sid 95 -101
Swann, 1990, sid. 50.
- 27 Andersson, 1987, sid. 17.
- 28 Andersson, 1987, sid. 17.
Bergström, 1998, sid. 102.
- 29 Andersson, 1987, sid. 17.
Bergström, 1998, sid. 102.
- 30 Andersson, 1987, sid. 17.
Eksell, 1999, sid. 90.
- 31 Bergström, 1998, sid. 103.
Eksell, 1999, sid. 79.
- 32 Andersson, 1987, sid. 17.
Bergström, 1998, sid. 103.
Eksell, 1999, sid. 79.
- 33 Bergström, 1998, sid. 104-105.
Eksell, 1999, sid. 79.
- 34 Bergström, 1998, sid. 105.
- 35 Andersson, 1987, sid. 17.
Bergström, 1998, sid. 105.
- 36 Bergström, 1998, sid. 103-104.
- 37 Bergström, 1998, sid. 105-106.
- 38 Bergström, 1998, sid. 106.
Bhaskaran, 2004, sid 15.
Eksell, 1999, sid. 79.
- 39 Bergström, 1998, sid. 106.
- 30 Bergström, 1998, sid. 106-107.
Strömquist, 1994, sid. 131.
- 41 Bergström, 1998, sid. 107-108.
Strömquist, 1994, sid. 134.

- 42 Bergström, 1998, sid. 108.
Strömquist, 1994, sid. 138.
- 43 Bergström, 1998, sid. 109.
Bergström, 1998, sid. 109.
- 44 Bergström, 1998, sid. 110.
- 45 Bergström, 1998, sid. 110.
- 46 Bergström, 1998, sid. 110.
- 47 Bergström, 1998, sid. 110-111.
Swann, 1990, sid. 52-54.
- 48 Bergström, 1998, sid. 111, 115-118.
Möller, 2002, sid. 32.
- 49 Bergström, 1998, sid. 49, 119.
- 50 Bergström, 1998, sid. 119-121,
- 51 Bergström, 1998, sid. 134-135.
- 52 Bergström, 1998, sid. 127-132.
Biegelsen, 1945, sid. 92-93.
- 53 Swann, 1990, sid. 86.
Bergström, 1998, sid. 146-149.
- 54 Bergström, 1998, sid. 190-195.
Ström och Ström, 1995, sid. 27.
- 55 Bergström, 1998, sid. 190-195.
Ström och Ström, 1995, sid. 27.
- 56 Bergström, 1998, sid. 190-195, 198,
201.
- 57 Bergström, 1998, sid. 226-227.
Bergström, 1996, sid 3-4, 8-10.
Biegelsen, 1945, sid 22-23.
Bergström, 1998, sid. 226-227.
Bergström, 1996, sid 9-10, 43-45.
Biegelsen, 1945, sid 22-23.
- 58 Bergström, 1998, sid. 228.
Bergström, 1996, sid 8-9.
- 59 Bergström, 1998, sid. 228-229.
- 60 Bergström, 1998, sid. 231-232.
Bergström, 1996, sid. 45.
- 61 Bergström, 1996, sid. 37-38.
Biegelsen, 1945, sid. 23.
- 62 Bergström, 1996, sid. 50.
Bergström, 1996, sid. 50.
Bergström, 1996, sid. 52-53.
- 63 Bergström, 1998, sid. 231-232.
Biegelsen, 1945, sid. 25.
Swann, 1990, sid. 100-101, 104.
- 64 Bergström, 1996, sid. 41-43.
- 65 Bergström, 1998, sid. 153-155, 160-
161.
Eksell, 1999, sid. 36.
Swann, 1990, sid. 11.
- 66 Andersson, 1987, sid. 15.
Eksell, 1999, sid. 36.
- 67 Bergström, 1998, sid. 165-166.
Eksell, 1999, sid. 21.
- 68 Bergström, 1998, sid. 165-167.
Krause, 2001, sid. 14.
Swann, 1990, sid. 12, 66.
- 69 Andersson, 1987, sid. 15.
Bergström, 1998, sid. 167-168.
- 70 Eksell, 1999, sid. 23-29.
Swann, 1990, sid. 14.
- 71 Bergström, 1998, sid. 178.
Eksell, 1999, sid. 31-35.
- 72 Eksell, 1999, sid. 36-43.
- 73 Krause, 2001, sid. 44-45.
- 74 Andersson, 1987, sid. 13.
- 75 Swann, 1990, sid. 65.
Sjöstedt, 2002, sid 96-102
- Zarah P, 2006, Scrappiz
> http://www.scrappiz.se/index.php?option=com_content&task=view&id=293&Itemid=6 < (2008-01-29)
- 2007, Bottenhavet
> <http://www.bottenhavet.com/hur-du-anvander-gyllene-snittet-vid-formgivning/> < (2008-01-29)
- 76 Bergström, 1998, sid. 168-169.
- 77 Bergström, 1998, sid. 175-176.
Biegelsen, 1945, sid. 91.
- 78 Bergström, 1998, sid. 171- 174.
- 79 Bergström, 1998, sid. 169-171.
- 80 Andersson, 1987, sid. 15
Biegelsen, 1945, sid. 90.
- 81 Krause, 2001, sid. 23.
Bergström, 1998, sid. 179-183.
Krause, 2001, sid. 18, 23.
- 82 Bergström, 1998, sid. 145.
- 83 Bergström, 1998, sid. 183,184,
203-205.
Bhaskaran, 2004, sid 49, 95.
Biegelsen, 1945, sid. 89-90.

Källförteckning

TRYCKTA KÄLLOR

Amnestål Per, 1994, *KLAR TEXT*, Kalmar.

Andersson Jan, 1987, *Skyltar i naturskyddade områden*, Stockholm.

Bergström Berit, 1996, *Att välja färg – Kunskapsöversikt för praktiker inom färgsättning och design*, Stockholm.

Bergström Bo, 1998, *Effektiv visuell kommunikation*, Stockholm.

Bhaskaran Lakshmi, 2004, *Size Matters - effective graphic design for large amounts of information*, Mies, Schweitz.

Biegeleisen J.I. 1945, *Poster Design*, New York.

Eksell Olle, 1999, *Formulerat*, Malmö.

Krause Jim, 2001, *Layout Index*, Cincinnati, Ohio.

Meurling Patrick, 1995, *Ordbruk och bokstavskötsel*, Lund.

Möller Monica, 2002, *Muntlig och skriftlig kommunikation*, Nacka.

Sjöstedt Ulf, 2001, *Fotoskolan – komposition*, Stockholm.

Ström Catharina och Pär, 1995, *Skrivarboken*, Malmö.

Strömquist Siv, 1994, *Konsten att tala och skriva*, Malmö.

Swann Alan, 1990, *How to understand and use Design and Layout*, Cincinnati, Ohio.

OTRYCKTA KÄLLOR

Zarah P, 2006, Scrappis.se

>http://www.scrappiz.se/index.php?option=com_content&task=view&id=293&Itemid=6 < (2008-01-29)

Niklas Olsson, 2007, Bottenhavet.com

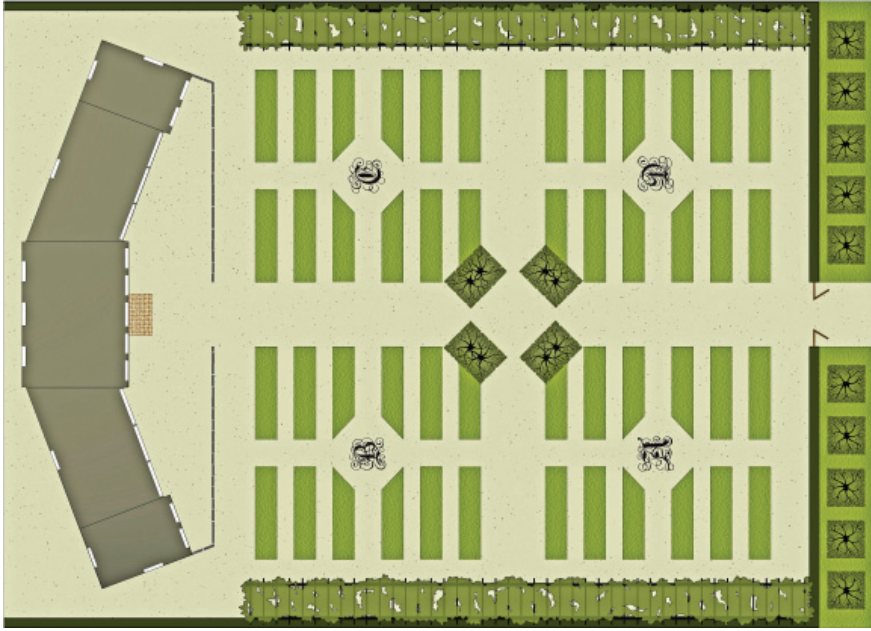
><http://www.bottenhavet.com/hur-du-anvander-gyllene-snittet-vid-formgivning/> < (2008-01-29)

Bildförteckning

Framsida	Egen komposition
Bild 1-2	Egna kompositioner
Bild 2:1-2	Egna kompositioner
Bild 2:3	Citat från källa: Strömquist, 1994, sid. 93.
Bild 3:1-2	Egen komposition
Bild 3:3	Logotype från skokedjan "Din Sko"
Bild 4: 1	Egen komposition
Bild 4: 2-4	Bergström, 1998, sid. 119.
Bild 4: 5	Egen komposition
Bild 4: 6	Bergström, 1998, sid. 173.
Bild 4: 7	Bergström, 1998, sid. 132.
Bild 5:1-3	Egna kompositioner
Bild 5:4	Bergström, 1998, sid. 193.
Bild 6:1-2	Egna fotografier
Bild 6:3-4	Egna kompositioner
Bild 6:5	Citat från källa: Bergström, 1996, sid. 37.
Bild 6:6	Egen komposition
Bild 6:7-8	Eget fotografi
Bild 7:1-15	Egna kompositioner
Bild 7:16	Bergström, 1998, sid. 180.
Bild 7:17	Egna fotografier
Bild 7:18	Egen komposition
Bild A:1	Fotograf Ingemar Melin, tidningen <i>Smålänningen</i> , 2005
Bild A:2	Egen komposition
Bild A:3	Egen komposition
Bild A:4	Privata fotografier
Bild A:5	> http://www.linnaeus.uu.se/online/matematik/4_0.html < (2009-12-02)
Bild A:6-12	Egna fotografier
Bild A:13-14	Egna kompositioner
Bild A:15-16	Egna fotografier
Bild A:17-27	Egna kompositioner

Bilagor

Välkommen till Linnés Orangeriträdgård

U står nu utanför Linnés Orangeriträdgård som är uppförd för att hedra minnet av Sveriges genom tiderna störste vetenskapsman – Carl von Linné. Orangeriet är uppfört efter originalritningar av arkitekten Carl Hårleman men devis även av Linné själv. Framför orangeriet kan du se en klassisk och ständigt växande Linné-trädgård. Trädgårdens form följer de tankar man hade på 1700-talet om geometri och ordning i naturen. Till exempel i ordningen mellan träd och därifrån är trädgårdens tillag uppdelad i olika "teman". Trädgårdens innekärl är ca 700 arter. Här hittar du både odlade och vilda växter från världens alla hörn. Ett orangeri används för vinterförvaring och därför är även inlagat av exotiska växter stort. Alla växterna är valda utifrån rikthjelpen att de på något sätt går att relatera till Linné.

Orangeriträdgårdens bildar tillsammans med ett planera "Kunskapscentrum" en plats där man kan förstå hela Carl von Linnés liv och gärning. Den fortsatta verksamheten sköts av "Stiftelsen Orangeri & Kunskapscentrum Carl von Linné". Trädgårdens ärtid av de blivande landskapsarkitekterna Josefine Erlandsson och Ida Spjörberg, SLU Alnarp. Växterna är nog urvalda av de blivande hortonomerna Johannes Ahlertsson och Simon Jönsson samt biolog Louise Ottosson, SLU Alnarp.

Welcome dear guest

You are now standing in front of an orange garden that is built up to honor a man most of us scientists know. Carl von Linné is a Swedish scientist in 18th century. He is still a great figure around the world. All plants are chosen because they have a specific connection to Linné.

Linné (1707-1778) was born in Stenboholt not far from Mäskelns. He was a talented man who accomplished great things of high scientific value both national and international. He is most known for his work *Systema Naturae* in which he classified all living organisms known during that time. He constructed the latin system for naming animals and plants that we still use today. Linné even classified man and ape to the same mammalian group before Darwin did. He was also the one who gave mankind the name *Homo sapiens*. It is not strange he is considered to be a national hero in Sweden.

Willkommen liebe Gäste

Sie sehen jetzt vor einem Orangeriegarten, der zu Ehren von dem bekannten Wissenschaftler Carl von Linné im 18. Jahrhundert erbaut wurde. Linné war ein schwedischer Naturwissenschaftler, der die Welt um sich herum aus der ganzen Welt finden. Alle Pflanzen sind deshalb ausgewählt, weil sie eine Bindung mit Linné haben.

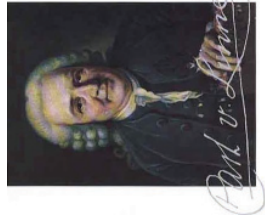
Linné (1707-1778) wurde in Stenboholt nicht weit vom Mäskelns geboren. Er war ein tüchtiger Mann, der grosse Erfolge mit hohem wissenschaftlichen Wert sowohl national als auch international geschafften hat. Am meisten bekannt ist er durch seine Arbeit *Systema Naturae* in der er alle lebenden Organismen, die in der Zeit bekannt waren, klassifizierte. Er entwickelte das lateinische System für Tiere und Pflanzen, das wir heute noch nutzen. Linné klassifizierte sogar vor Darwin den Menschen und den Affen zu derselben Gruppe der Säugetiere. Er war auch der, der der Menschlichkeit den Namen *Homo sapiens* gab. Es ist nicht schwer zu verstehen, dass er als ein nationaler Held in Schweden betrachtet wird.

ad von Linné föddes den 23 maj 1707 i Råhult som förestodde sonen till prästparet Nils och Christina Linnæus. Om kanske du undrar över namnet? Carl föddes som Linnæus och fick namnet von Linné först då han adlades 1761. Linnés far hette från början Inghemansson men liksom många av sina föräldrar tog han ett nytt namn som präst. Många hade fått sina namn inspireras av ett stort träd i trädgården på Råhult som hette Linné. Till exempel, Linnés farfar, Tord Linné, hade ett Linnéträd i Träsköping. Linnés far följde deras exempel och tog den smärre formen av lind // och skapade namnet *Linnæus*. Linnen har därför fått en självklar plats i trädgården, Linnés växer upp i prästgården i Stenboholt och fick tidigt följa med sin far ut i trädgården. Fadern hade inte bara nyroverster i sin trädgård utan smälade gärna på ovanliga växter bara för dess skönhets skull. Prästgården i Stenboholt var på den tiden känd för att ha smälade vackraste trädgård! Linné fick alltså tidigt en stor kärlek till växterna men det var först när han blev precis som sin far. Men efter skoltiden i Växjö stod det klart att han varken ville eller var lämpad till att bli präst. Linné började istället läsa till läkare och kunde på det sättet fördjupa sig inom botaniken precis som han önskade. Linné blev en skicklig läkare och hade i sitt arbete nytta av sina stora kunskaper om medicinska växter.

Efter studierna vid Lund och Uppsala universitet utträdde Linné stora ting med högt vetenskapligt värde både i och utanför Sverige. Han är mest känd för sin kartläggning av växternas sexualsystem där han delade in dem i 24 klasser. I sitt livsverk *Systema Naturae* delade han in växterna men även djuren. Det är kanske mindre känt vilken oerförlig mängd forskare Linné var. Han hade hela naturen som forskningsfält och alla växter, djur och mineraler skulle beskrivas och systematiseras. På 1700-talet kallades Linnés arbete för naturhistoria. I detta samlingssamman ingick det som idag närmast skulle kalla botanik, zoologi och mineralogi alla vetenskaperna som skulle beskrivas och systematiseras. Linné var till och med före Darwin med att placera människan och aporna i samma undergrupp till däggdjuren och var den som gav nämniskan namnet *Homo sapiens*. Det är alltså inte utan anledning som han anses vara en nationalhelt.

Linné var under största delen av sitt verkamma liv knuten till Uppsala och blev professor vid Uppsala universitet 1741. Linné fick många lärjungar som följde i hans spår och några av dem kan du bekanta dig närmare med inne i trädgården. Du kan också se några av de växter som Linné fann under sina resor genom Sveriges landskap. Han dog i sin sommarbostad Hammarby utanför Uppsala 1778 och länades efter sig sin hustru Sara Lisa och de fyra barn som nätt vuxen ålder. Men han tycks aldrig ha glömt sitt älskade Småland, hans sista ord lär nämligen ha varit:

"Någonstuga Stenboholtensis"

Orangeriet

Ett orangeri är en ljus och uppvärmd byggnad för vinterförvaring av exotiska växter som inte tål vårt kalla klimat. Namnet kommer från franskans *orange* som betyder apelsin. Inuti ett orangeri kan det finnas flera avdelningar som värms upp olika mycket beroende på växternas olika krav. På sommaren ställer man ut växterna i trädgården framför byggnaden – orangeriträdgården.

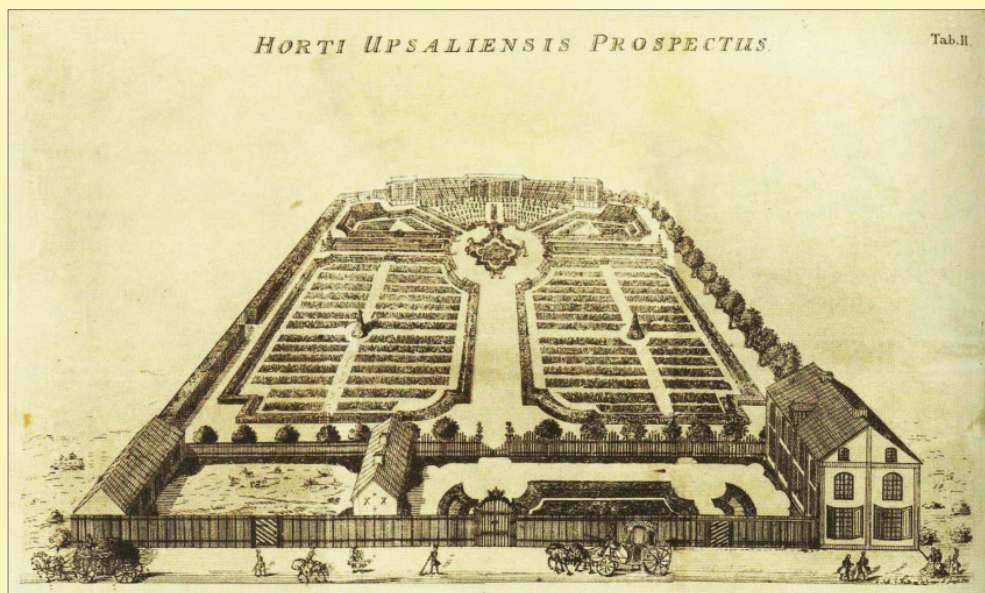
1700-talet var orangeriernas storhetstid i Sverige och orangeriet var hjärtat i de flesta parkanläggningar. Stora pengar lades ner på att smycka både byggnadens fasad och insida. Sommartid hölls det därför ofta ståtliga fester i den vackra byggnaden där långa bord dukades upp i orangeriets mitt.

Orangeriet är byggt efter de originalritningar som gjordes 1744 av arkitekten Carl Hårleman till orangeriet i vad som då hette *Uppsala Botaniska Trädgård*. Det gamla orangeriet finns kvar i Uppsala, men platsen har i våra dagar döpts om till *Linnéträdgården*.

Man kan tänka sig hur otroligt spännande det måste ha varit att besöka *Hortus botanicus upsaliensis*, som var det latinska namnet på trädgården på Linnés tid. Här fanns både växter och djur som tidigare varit helt okända i Sverige. Trädgården var under Linnés ledning berömd som den främsta botaniska trädgården i världen med sina dryga 3000 arter.

I trädgårdens *Vivarium* fanns en samling av levande djur där man bland annat kunde hitta marsvin, påfåglar, papegojor och olika apor. En av Linnés stora favoriter var den tama tvättbjörnen *Sjupp* som med sina många hyss roade trädgårdens besökare.

Trädgården i Uppsala finns som sagt fortfarande kvar, men innehåller idag betydligt färre arter. Sorgligt nog byggdes dessutom orangeriet om till ett nationshus i början av 1800-talet. Men här i Möckelsnäs har nu byggnaden väckts till liv och kan återigen fungera som det ståtliga och levande orangeriet det en gång var.

"Ett vinterhus eller drifhus, som man allmänt kallar Orangerie, är själen av Trädgården, och utom hvilcken ingen Academisk Trädgård kan bestå..."

Carl von Linné 1742

The Orangery

An orangery is a heated building with a lot of light, used for winter storage of sensitive exotic plants. The name comes from the French word *orange* which simply means orange. Inside an orangery you can find several departments which can be heated differently depending on the plants different temperature needs. During summer the plants are placed out in the garden in front of the building – the orangery garden.

The 18th century was a period of greatness for orangeries in Sweden, and the orangery was the heart of many parks. Big money was spent on decorating the building both outside and inside. The beautiful building was often used for magnificent parties during the summer when long tables were decorated in the centre of the orangery.

This orangery is constructed from the original drawings made by the architect Carl Hårleman for the orangery in the former botanical garden in Uppsala, 1744. Uppsala is placed near Stockholm.

One can imagine how exciting it must have been to visit *Hortus botanicus upsaliensis*, which was the gardens name during Linnaeus time. Here both plants and animals could be found that earlier was totally unknown in Sweden. The garden during Linnaeus time was known as the foremost botanical garden in the world with its approximately 3000 species.

In the gardens *Vivarium* there was a collection of living animals where among others guinea pigs, peacocks, parrots and monkeys could be found. One of Linnaeus favourites was the tame raccoon *Sjupp* that with its many tricks amused the garden visitors.

The garden in Uppsala still exists today, but with a large decreased number of species. Sadly the orangery was rebuilt in the beginning of the 19th century. But here in Möckelsnäs the building has resurrected and can once again be the magnificent and living orangery it once was.

Das Orangerie

Ett orangeri är en ljus och uppvärmd byggnad för vinterförvaring av känsliga exotiska växter. Namnet kommer från franskans *orange* som betyder apelsin. Inuti ett orangeri kan det finnas flera avdelningar som värms upp olika mycket beroende på växternas olika krav. På sommaren ställer man ut växterna i trädgården framför byggnaden – orangeriträdgården.

1700-talet var orangeriernas storhetstid i Sverige och orangeriet var hjärtat i de flesta parkanläggningar. Stora pengar lades ner på att smycka både byggnadens fasad och insida. Sommartid hölls det därför ofta ståtliga fester i den vackra byggnaden där långa bord dukades upp i orangeriets mitt.

Detta orangeri är byggt efter de originalritningar som gjordes av arkitekten Carl Hårleman till orangeriet i dåvarande Uppsala botaniska trädgård 1744. Uppsala ligger strax utanför Stockholm.

Man kan tänka sig hur otroligt spännande det måste ha varit att besöka *Hortus botanicus upsaliensis*, som Linnéträdgården kallades på Linnés tid. Här fanns både växter och djur som tidigare varit helt okända i Sverige. Trädgården var under Linnés ledning berömd som den främsta botaniska trädgården i världen med sina dryga 3000 arter.

I trädgårdens *Vivarium* fanns en samling av levande djur där man bland annat kunde hitta marsvin, påfåglar, papegojor och olika apor. En av Linnés stora favoriter var den tama tvättbjörnen *Sjupp* som med sina många hyss roade trädgårdens besökare.

Trädgården i Uppsala finns alltså fortfarande kvar, men innehåller betydligt färre arter. Sorgligt nog byggdes dessutom orangeriet om i början av 1800-talet. Men här i Möckelsnäs har nu byggnaden väckts till liv och kan åter fungera som det ståtliga och levande orangeri det en gång var.

Linnés tama tvättbjörn Sjupp

Kvarter Prydnad

Linné älskade antagligen sina blommor över allt annat och från hans liv finns det fullt av små berättelser om hans stora passion.

Som liten pojke älskade Linné att följa med sin far ut i trädgården. Det sägs att när lille Carl blev ledsen räckte det med att ge honom en liten blomma för att göra honom glad igen. När Linné sedan började i skolan visade det sig snart att han inte var någon plugghäst. Ofta skolkade han och gick istället ut och samlade växter till sitt älskade herbarium.

Linnéträdgården i Uppsala var utan tvekan Linnés största skötebarn. Det berättas att han en gång blev inbjuden av självaste drottningen för att artbestämma hennes insektssamling. Det var förstås en stor ära att få en inbjudan till slottet, men den store Blomsterkungen svarade *"Stör mig inte så länge min trädgård står i blomma!"*

Under åren samlade Linné på sig en stor mängd vackra teckningar på växter. Han tyckte att det var synd att de

bara skulle ligga i en hög, så därför satte han upp dem på väggen i sitt sovrum i sin sommarbostad Hammarby. På detta sätt kunde han titta på de fantastiska konstverken varje dag. Kanske kan det ha sett ut som kollaget du ser här intill. Visst är det svårt att tänka sig en vackrare tapet?

Vid denna tid var det ovanligt med prydnadsväxter i Sverige. Det var endast ägarna till de stora godsens som hade tid och pengar att låta nöje gå före nytta. De svenska bönderna odlade istället i princip enbart nyttoväxter i sina enkla köksträdgårdar. Prydnadsträdgårdar bland "vanligt folk" blev faktiskt inte vanligt i Sverige förrän i slutet av 1800-talet.

Däremot var det inte ovanligt för Linné att stöta på den ena växten vackrare än den andra. Han odlade många små skönheter själv medan andra enbart finns beskrivna i hans verk. I detta kvarter kan du se några av alla de vackra prydnadsväxter som av olika anledningar går att knyta till Linné.

Section Ornament

Linnaeus probably loved his flowers more than anything. There are several stories told from his life about his enormous passion.

As a little boy Linnaeus loved to spend time with his father in the garden. It is said that whenever little Carl was upset you could just give him a flower and he was happy again. When Linnaeus later began in school it soon turned out that he was no swot. Quite often he cut class to go outdoors and collect plants for his beloved herbarium instead.

The Botanical Garden in Uppsala was truly his little baby. One time Linnaeus got an invitation from the queen which was a great honor, but the great Flower King answered: *"Do not disturb me when my garden is in full bloom!"*

Linnaeus had a large collection of flower drawings. He wanted to look at these great pieces of art and put them up on his bedroom wall. Maybe it looked like what you see on the other page. It's hard to imagine a more beautiful piece of wall paper, don't you think? During this time it was unusual with ornamental plants in Sweden. It was only the rich estate owners who had time and money to spend on anything else than utility plants. Ornamental gardens among ordinary people were not common in Sweden until the end of the 19th century.

On the contrary it was not unusual for Linnaeus to encounter many decorative plants, each one more beautiful than the other. He grew many beauties himself while others were only described in his productions. In this section you can find some of the ornamental flowers that for several reasons are connected to Linnaeus.

Sektion Zierde

Linné älskade antagligen sina blommor över allt annat. Från hans liv finns det fullt med små berättelser om hans stora passion.

Som liten pojke älskade Linné att följa med sin far ut i trädgården. Det sägs att när lille Carl blev ledsen räckte det med att ge honom en liten blomma så blev han glad igen. När Linné sedan började i skolan visade det sig snart att han inte var någon plugghäst. Ofta skolkade han för att gå ut och samla växter till sitt älskade herbarium.

Linnéträdgården i Uppsala var utan tvekan hans största skötebarn. En gång blev Linne inbjuden av självaste drottningen till slottet. Detta var förstås en stor ära, men den store Blomsterkungen svarade *"Stör mig inte så länge min trädgård står i blomma!"*

Linné hade en stor samling med vackra teckningar på växter. Han ville kunna se på sina konstverk och satte därför upp dem på väggen i sitt sovrum. Kanske såg det ut som kollaget du ser här intill. Det är svårt att tänka sig en vackrare tapet eller hur?

Vid denna tid var det ovanligt med prydnadsväxter i Sverige. Det var endast ägarna till de stora godsens som hade tid och pengar att odla något annat än nyttoväxter. Prydnadsträdgårdar bland "vanligt folk" blev faktiskt inte vanligt i Sverige förrän i slutet av 1800-talet.

Däremot var det inte ovanligt för Linné att stöta på den ena växten vackrare än den andra. Han odlade många små skönheter själv medan andra enbart finns beskrivna i hans verk. I detta kvarter kan du se några av alla de vackra prydnadsväxter som av olika anledningar går att knyta till Linné.

"Rötterna är deras munnar, bladen deras vingar och blommorna deras kärlek"

Carl von Linné

Kvarter Medicinal

änniskans intresse för medicinalväxter går långt tillbaka i tiden. Linné hade själv ett enormt intresse för dessa växter och blev därför mycket skicklig inom naturmedicinen.

I växtbäddarna härintill kan du hitta flera av de medicinalväxter som användes i Sverige på 1700-talet.

På den här tiden var förtroendet för läkare litet. De flesta apotekarna var okunniga i botanik och samlade därför ofta in fel växter som de sålde istället för de äkta. Resultatet blev att patienterna inte blev botade och att läkarna inte använde växten i framtiden. Detta var ju synd eftersom den äkta växten ofta hade en läkande förmåga.

För att bygga upp ett förtroende fick Linné i början av sin läkarkarriär själv söka upp sina patienter ute på stadens gator. Men efter en tid hade han lyckats sprida sitt goda rykte och de sjuka kom till honom istället. Ryktet om den skicklige doktorn spred sig så småningom ända upp till rikets högsta kretsar.

Det berättas om att en hovdam med en besvärlig hosta kom till Linné för att få hjälp. En kväll spelade hovdamen kort med drottning Ulrika Eleonora som också hade hosta. Drottningen blev väldigt nyfiken när hovdamen plockade

fram sina piller och fick då höra talas om den skicklige Linné. Hon kallade honom till sig för att få hjälp med sin hosta och därmed var Linnés lycka gjord. Nu blev han läkare i de finaste kretsarna och bland dem som hade gott om pengar.

Linné tillverkade själv många av de piller och salvor som han sålde till sina patienter. Hans egen favoritkur var att äta smultron – massor med smultron! Linné hade stora problem med gikt och hade ofta svåra smärtor, men åt han en tallrik smultron var han strax uppe på benen igen.

Linné ville äta sina smultron varje dag men det fanns ett stort problem - smultron fanns ju bara på sommaren. Men eftersom drottningen hade ett gott öga till Linné befallde hon att de kungliga orangerierna skulle odla smultron till honom året runt. Efter detta kunde han få sin tallrik med smultron varje dag!

Inom dagens medicin finns det inga bevis på att smultron verkligen har medicinska egenskaper. Men eftersom smultronkuren ändå tycks ha fungerat för Linné är det ett tecken på hur viktigt positivt tänkande är för att lindra och kanske till och med bota sjukdomar.

Luis Meléndez - "En korg med smultron i ett landskap"

Section Medicinal

The human interest for medicinal plants goes far back in time. Linnaeus himself had a large interest for these plants and was very skilful within herbal medicine. In this section you can find several plants that were used for medical use in Sweden in the 18th century.

During this time many people had no confidence for physicians. Most pharmacists had little knowledge in botany and often collected the wrong plants. Their ignorance led to patients not getting cured and doctors not using the plants ever again. This was off course a pity since the authentic plant often did have a curative effect.

To build up confidence Linnaeus had to begin his career by finding clients out on the streets. But soon his good skills were spread and the sick came to him instead. His reputation was eventually spread all the way up to the exalted circles.

A story let us know that a lady-in-waiting with a troublesome cough came to Doctor Linnaeus. One night the same lady played cards with Queen Ulrika Eleonora who also had a cough. The Queen got very curious when the lady-in-waiting took one of her pills and was then told about the skilful Linnaeus. She called him to her to get help with her cough and this became Linnaeus big break through. He now became a doctor within the fashionable circles among the ones with a lot of money.

Linnaeus produced many pills and ointments himself which he later sold to his patients. Linnaeus own favorite cure was to eat wild strawberries – a lot of strawberries! Linnaeus had often severe pain from gout, but when he ate a plate of wild strawberries he was soon up on his feet again.

Linnaeus wanted to eat his wild strawberries every day but there was a huge problem - they only grew on summers. But since the Queen liked Linnaeus she ordered the royal orangeries to grow wild strawberries for him during the winter period. After this Linnaeus could eat his plate of wild strawberries every day!

Sektion Medizinal

Människans intresse för medicinalväxter går långt tillbaka i tiden. Linné hade själv ett enormt intresse för dessa växter och blev därför mycket skicklig inom naturmedicinen. Härintill kan du hitta flera av de medicinalväxter som användes i Sverige på 1700-talet.

På den här tiden var förtroendet för läkare litet. De flesta apotekarna var okunniga i botanik och samlade därför ofta in fel växter. Resultatet blev att patienterna inte blev botade och att läkarna inte använde växten i framtiden. Detta var ju synd eftersom den äkta växten ofta hade en läkande förmåga.

För att bygga upp ett förtroende i början av sin karriär fick Linné själv söka upp sina patienter ute på stadens gator. Men efter en tid hade han lyckats sprida sitt goda rykte och de sjuka kom till honom istället. Ryktet om den skicklige doktorn spred sig så småningom ända upp till rikets högsta kretsar.

Det berättas om att en hovdam med en besvärlig hosta kom till Linné för att få hjälp. En kväll på slottet spelade hovdamen kort med drottning Ulrika Eleonora som också hade hosta. Drottningen blev väldigt nyfiken när hovdamen plockade fram sina piller och fick då höra talas om den skicklige Linné. Hon kallade honom till sig för att få hjälp med sin hosta och därmed var Linnés lycka gjord. Nu blev han läkare i de finaste kretsarna bland dem som hade gott om pengar.

Linné tillverkade själv många av de piller och salvor han sålde till sina patienter. Linnés egen favoritkur var att äta smultron – massor med smultron! Linné hade stora problem med gikt och hade ofta svåra smärtor, men åt han en tallrik smultron var han strax uppe på benen igen.

Linné ville äta sina smultron varje dag men det fanns ett stort problem - smultron fanns ju bara på sommaren. Men eftersom drottningen gillade Linné befallde hon att de kungliga orangerierna skulle odla smultron till honom under vinterhalvåret. Efter detta kunde Linné få sin tallrik med smultron varje dag!

Ulrika Eleonora (1688-1741)

Kvarter Ätligt

Å 1700-talet var inte trädgårdarna fyllda med prydnadsblommor som idag. Den större delen av Sveriges befolkning var istället beroende av att kunna odla sina egna grönsaker. Men även grönsaker kan ju vara vackra som du kan se i växtbäddarna här intill. Där hittar du både grönsaker och kryddor samt flera sorters frukt och bär som odlades under 1700-talet.

Alla växter som du hittar här i orangeriträdgården odlas ekologiskt. Man skulle kunna säga att odla ekologiskt är som att gå tillbaka i tiden. På 1700-talet fanns ingen konstgödning eller kemiska bekämpningsmedel. Istället tog man tillvara på allt i lantbruket i ett ekologiskt kretslopp. Man gödslade med gödsel från ladugården, och använde handkraft för att hålla ogräset i styr.

Dåtidens bönder var också mycket medvetna om att jorden utarmades och blev sjuk om man odlade samma gröda på samma plats år efter år. För att lösa problemet utvecklades så småningom det så kallade växelbruket, vilket också används flitigt inom dagens ekologiska odling.

Växelbruk innebär att man planerar så att grödorna kommer i en ordnad växtföljd. På detta sätt kan man enkelt hushålla med näringen i jorden; de grödor som är mest näringskrävande odlar man på den bäst gödslade jorden; de mindre krävande växterna odlar man på den jorden som fått mycket gödsel året innan.

Odlingstips!

Du kan själv prova på ett växelbruk genom att börja med en fyraårig växtföljd. Vill du odla potatis är det väldigt smart att föra in denna i ett växelbruk. Detta eftersom potatis lätt drabbas av sjuka och därför aldrig bör odlas på samma plats två år i rad. Det du behöver är fyra odlingsbäddar:

- 1) En *välgödslad bädd* för grönsaker som vill ha mycket näring; exempelvis kålväxter och lökväxter.
- 2) En *mindre gödslad bädd* för rotfrukter som utvecklas dåligt om jorden är väldigt näringsrik. Gödsla hösten innan eftersom för mycket kväve ökar risken för röta.
- 3) En *mindre gödslad bädd* för bladgrönsaker. Gödsla hösten innan, gärna med tång och sjögräs.
- 4) En *ogödslad bädd* för baljväxter. Dessa växter kan bilda eget kväve och lämnar faktiskt jorden rikare på kväve än den var innan.

En växtföljd kan självklart se ut på flera olika vis, men tänk på att alla växter inte går att inordna i ett växelbruk. Fleråriga köksväxter som exempelvis sparris, gräslök och rabarber måste stå på samma plats år efter år. Här nedan följer ett konkret odlingsförslag:

Växtföljd

	Bädd 1	Bädd 2	Bädd 3	Bädd 4
År 1	kålrot blomkål purjolök välgödslad	morot rödbeta potatis mindre gödsel	rucolasallad mangold spenat mindre gödsel	brytböna spritböna sockerärt ogödslad
År 2	morot rödbeta potatis mindre gödsel	rucolasallad mangold spenat mindre gödsel	brytböna spritböna sockerärt ogödslad	kålrot blomkål purjolök välgödslad
År 3	rucolasallad mangold spenat mindre gödsel	brytböna spritböna sockerärt ogödslad	kålrot blomkål purjolök välgödslad	morot rödbeta potatis mindre gödsel
År 4	brytböna spritböna sockerärt ogödslad	kålrot blomkål purjolök välgödslad	morot rödbeta potatis mindre gödsel	rucolasallad mangold spenat mindre gödsel

Giuseppe Arcimboldo - *Rudolf II som Vertummus*

Section Edible

The 18th century gardens in Sweden were not filled with flowers like today. Instead most people were depending on growing their own vegetables. But as you can see in these flower beds also vegetables can be beautiful. In this garden you can find vegetables, spicy herbs, berries and fruit that were cultivated in the 18th century.

The plants in the orangery garden are cultivated with ecological methods. You could almost say that using ecological methods is like going back in time. In the 18th century there were no artificial fertilizers or dangerous pesticide to use. The farmers also used dung from the animals and they kept the weed away by hand. They also understood that if they would grow the same plants on the same place year after year, the soil would soon be impoverished and full of disease. Because of this they developed a growing method called rotation of crops.

Sektion Essbar

1700-talets trädgårdar var inte fyllda med prydnadsblommor som idag. Den större delen av Sveriges befolkning var istället beroende av att odla sina egna grönsaker. Men även grönsaker kan ju vara vackra som du kan se i växtbäddarna här intill. Där hittar du både grönsaker och kryddor samt flera sorters frukt och bär som odlades under 1700-talet.

Växterna här odlas ekologiskt och man skulle kunna säga att odla ekologiskt är som att gå tillbaka i tiden. På 1700-talet fanns det ingen konstgödning eller farliga kemiska bekämpningsmedel. Bönderna gödslade med gödsel från stallarna och använde handkraft för att hålla ogräset i styr. De förstod också att om man odlade samma växter på samma plats år efter år, kunde jorden bli utarmad och sjuk. Därför lade de en odlingsmetod som man kallar för växelbruk.

24 Klasser

arl von Linne brukade själv säga "Gud skapade - Linné ordnade". Han kände nämligen att han var utvald av Gud för att upptäcka naturens ordning. Det är i första hand två idéer som gjorde Linné världsberömd: *klassificeringen av växtriket* och *den binära nomenklaturen* (tvådelad namnsättning).

I sitt livsverk *Species Plantarum* (växtarterna) från 1753 beskriver Linné sin klassificering av växtriket. Där presenterar han för första gången de binära latinska namnen som består av släktnamn följt av artnamn. Man kan säga att Linné gav växterna förnamn och efternamn. Precis som vi kan ordna våra namn i telefonkatalogen blev det med denna metod lättare att sortera växterna.

Före Linnés tid gav man växter namn på ett klumpigt och ologiskt sätt, vilket ofta ledde till att namnen blev väldigt långa. Exempelvis beskrevs groblad som *Plantago foliis ovato-lanceolatis pubescentibus, spica cylindrica, scapo tereti*. På svenska betyder detta ungefär: *groblad med ägg-lansettformiga blad, runt ax och avsmalnande rund stängel*. När Linné presenterar sitt namnsystem ger han groblad det betydligt enklare namnet *Plantago major*.

Många av de växter som Linné namngav fick namn efter hans vänner och de som hjälpt honom. Exempel på sådana namn är *Browallia*, *Torenia* och *Rudbeckia*. Men det hände också att illaluktande och fula växter fick namn efter hans ovänner. Linné tog också många namn från den grekiska och romerska gudavärlden.

Linné delade även in växtriket i 24 klasser och kallade det för sexualsystemet - *Systemae Sexualae*. Klasserna bestäms utifrån antalet ståndare och pistiller och deras form. För att beskriva sexualsystemet liknade Linné ståndare vid män och pistiller vid kvinnor, en liknelse som väckte ganska stor uppmärksamhet på sin tid.

Linné visste att systemet var konstlat; närbesläktade arter med olika många ståndare kunde nämligen hamna i helt olika klasser. Linné jobbade på ett naturligt system men han lyckades tyvärr inte bli färdig. Men Linnés arbete var ändå ett viktigt steg på vägen till att kunna hitta släktskapet mellan världens alla växter.

På den berömda planschen du ser på nästa sida är de 24 klasserna uppritade. I växtbäddarna här intill kan du också hitta exempel på växter från varje klass.

Theme 24 Classes

Linnaeus himself expressed "God created – Linnaeus created order". He meant that he was chosen by God to discover the order of nature. There are two major ideas that made Linnaeus world known: *the classification of the plant kingdom* and *the binary nomenclature*.

In 1753 Linnaeus introduced the classification of the plant kingdom in his life work "*Species Plantarum*". For the first time he presents the binary Latin names, which consists of family name followed by the species name.

Before Linnaeus methods the naming of plants was often used in a clumsy and inconsequent way. Plants got often very long names like *Plantago foliis ovato-lanceolatis pubescentibus, spica cylindrica, scapo tereti* but with the new method the same plant was simply named *Plantago major*.

Linnaeus often named his favorite plants after his friends and ugly plants after his enemies. He also got many names from Greek and Roman mythology.

Linnaeus divided the plants into 24 classes and called it *The Sexual System*. The system is based on the number of stamen and pistil and their shapes. Linnaeus resembled stamens with men and pistils with women. On the famous poster on the next page you can see a drawing of the 24 classes. In the flower beds you can also see examples from each class.

Tema 24 Klassen

Linné brukade själv säga "Gud skapade - Linne ordnade". Han menade att han var utvald av gud för att upptäcka naturens ordning. Det är i första hand två idéer som gjorde Linné världsberömd: *klassificeringen av växtriket* och *den binära nomenklaturen*.

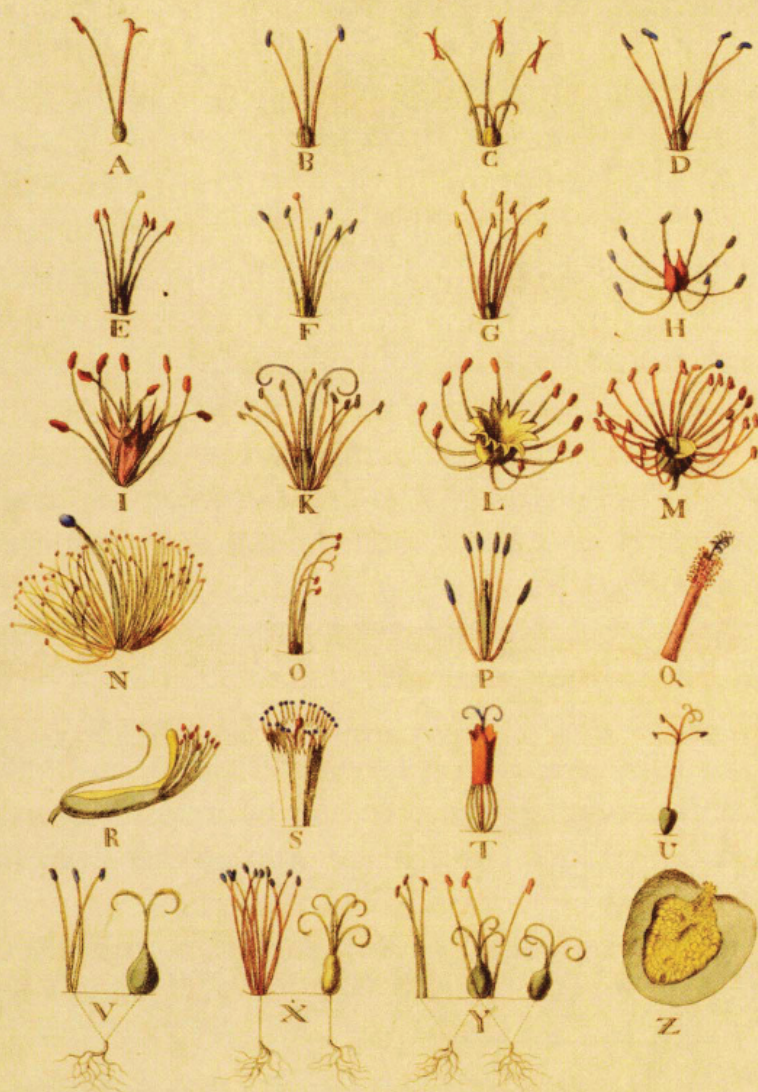
1753 introducerade Linne sin klassificering av växtriket i sitt livsverk "*Species Plantarum*". Där presenterar han för första gången de binära latinska namnen som består av släktnamn följt av artnamn.

Före Linnés tid gav man växter namn på ett klumpigt och ologiskt sätt. Namnen blev ofta väldigt långa som till exempel *Plantago foliis ovato-lanceolatis pubescentibus, spica cylindrica, scapo tereti*. Men med den nya metoden fick samma växt det enkla namnet *Plantago major*.

Linné namngav ofta sina favoritväxter efter sina vänner och fula växter efter sina ovänner. Linné tog också många namn från den grekiska och romerska mytologin.

Linné delade in växterna i 24 klasser och kallade det för *Sexualsystemet*. Systemet baseras på antalet ståndare och pistiller och deras form. Linné liknade ståndare vid män och pistiller vid kvinnor. På den berömda planschen på nästa sida är de 24 klasserna uppritade. I växtbäddarna här intill kan du också hitta exempel på växter från varje klass.

Clariss: LINNÆI, M.D.
 METHODUS plantarum SEXUALIS
 in SYSTEMATE NATURÆ
 descripta

Lugd. bat: 1736

G.D.EHRET, Palat:heidelb:
 fecit & edidit

Linnés Lärjungar

Carl von Linné var väldigt omtyckt av sina studenter och inspirerade många till att följa i hans spår. Hans följeslagare kallades ofta sig själva för lärjungar. De lärjungar som skickades ut över de stora haven för att studera fjärran länders natur och kultur kallade Linné i sin tur för sina "apostlar".

De flesta av apostlarnas långa och kostsamma resor löstes genom ett avtal med Svenska Ostindiska Kompaniet. De fick en friplats på fartygen mot att de jobbade som läkare eller präster. Linné själv hjälpte dem så gott han kunde och i vissa fall bidrog han även med egna pengar.

När apostlarna nått sina mål väntade Linne otåligt på att de skulle skicka hem växter och djur till honom. De som gjorde Linné riktigt nöjd fick ett växtsläkte uppkallat efter

sig och blev på så sätt odödliga inom vetenskapen.

Apostlarna besökte Amerika, Afrika, Asien, Australien och Oceanien, några av dem gjorde jordenruntseglingar. Antalet apostlar räknas oftast till sjutton personer, men äventyren som innebar stora faror gjorde att sju av dem aldrig lyckades återvända med livet i behåll.

I sitt verk *Critica botanica* skrev Linné om hur han kände för sina lärjungar: "*Gode Gud! När jag begrundar botanisternas öde, sannerligen tvekar jag huruvida jag skall kalla dem kloka eller galna i sin hänförelse för örterna*".

Tre av de mest framgångsrika lärjungarna kan du läsa mer om på nästa sida. I växtbäddarna härintill hittar du också ett antal växter som kan förknippas med dem.

Gustaf Henrik Brusewitz - *Linné som lärare*

Theme Disciples of Linnaeus

Linnaeus was very liked among his students and inspired many of them to follow in his foot steps. His followers often called themselves "disciple of Linnaeus". Disciples that were sent across the sea to study the nature and culture in fare away countries were called "apostles" by Linnaeus.

Most of the expeditions were financed through a deal with the "Swedish East India Company". The apostles got a free ticket on their ships in exchange for a job as a doctor or a priest. When they had reached their goals Linnaeus waited impatiently for them to bring home new plants and animals. Those who made him very pleased got a plant named after them and became immortal within the world of science.

The apostles visited America, Africa, Australia and Oceania. Some of them travelled all around the world. The number of apostles is seventeen but seven of them never came back alive to Sweden.

Three of his most famous apostles were *Peter Kalm*, *Pebr Osbeck* and *Carl Peter Thunberg*. Beside this sign you can find a number of plants that can be associated with them.

Tema Jungen von Linné

Carl von Linné var väldigt omtyckt av sina studenter och inspirerade många till att följa i hans spår. Hans följeslagare kallades sig ofta själva för lärjungar. De lärjungar som skickades ut över de stora haven för att studera fjärran länders natur och kultur, kallade Linné i sin tur för "apostlar".

De flesta resorna löstes genom ett avtal med Svenska Ostindiska Kompaniet. Apostlarna fick en friplats på fartygen mot att de jobbade som läkare eller präst. När apostlarna nått sina mål väntade Linne otåligt på att de skulle skicka hem växter och djur till honom. De som gjorde Linné riktigt nöjd fick ett växtsläkte uppkallat efter sig, och blev på så sätt odödliga inom vetenskapen.

Apostlarna besökte Amerika, Afrika, Asien, Australien och Oceanien. Några av dem gjorde jordenruntseglingar. Antalet apostlar räknas till sjutton personer men sju av dem aldrig återvände med livet i behåll.

Tre av hans mest kända apostlar var *Peter Kalm*, *Pebr Osbeck* och *Carl Peter Thunberg*. I växtbäddarna härintill hittar du ett antal växter som kan förknippas med dem.

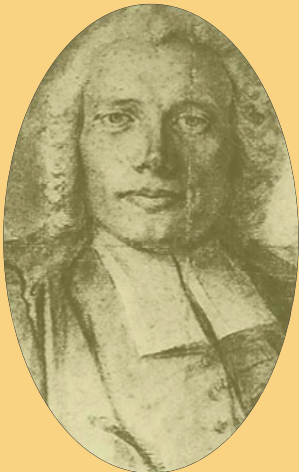
Pehr Kalm 1716-1779

Under studietiden vid Åbo universitet gjorde Kalm forskningsresor i Finland och Sverige. Han skrevs senare in vid Uppsala universitet och sändes av Linné ut på resor till Västsverige, Ryssland och Nordamerika.

Vetenskapsakademien ville särskilt att han skulle leta efter det röda mulldärsträdet under Amerikaresan. Trädet var nämligen utmärkt föda åt de silkesmaskar som man tänkte föda upp för att starta en ny silkesindustri i Sverige.

Kalm betraktas som en av de främsta lärjungarna och Linné gav ett släkte hans namn - *Kalmia*. Han blev senare professor i naturalhistoria och ekonomi vid Åbo universitet.

Efterlämnad dokumentation: *En resa til Norra Amerika*; Vol. I-III. *Wästgötha och Bohusländska resan* och ett 140-tal olika avhandlingar och skrifter.

Pehr Osbeck 1732-1805

Osbeck studerade vid Uppsala universitet och anställdes 1750 på ostindiefararen "Prins Carl" som skeppspräst. Han gjorde bland annat ett långt besök i Guangzhou i södra Kina och ön Java. Vid hemkomsten tre år senare skänkte han sina 900 nyupptäckta växtarter från regionen till Linné.

Vid avresan från Kina hade Osbeck också med sig en tebuske, en växt som Linné länge önskat sig. Till Osbecks stora besvikelse föll den överbord vid avfärdens kanonsalut och kom aldrig fram till Sverige. Linné uppkallade ändå släktet *Osbeckia* efter honom. Osbeck verkade under senare delen av sitt liv som kyrkoherde i Halland.

Efterlämnad dokumentation: Hans reseanteckningar från 1757: *Dagbok öfver en ostindisk Resa åren 1750, 1751, 1752*

Carl Peter Thunberg 1743-1828

Efter sina studier vid Uppsala universitet reste Thunberg till det då gåtfulla och stängda Japan med Holländska Ostindiska Kompaniet. Men eftersom endast holländarna hade handelsrättigheter med Japan tvingades Thunberg att lära sig holländska. Han stannade därför tre år i Kapprovinsen, där han även studerade södra Afrikas naturalhistoria.

Efter tiden i Afrika fortsatte färden till Japan där han stannade i femton månader för att samla in växter. Under återfärden gjorde han även ett halvårs uppehåll i Sri Lanka.

Thunberg anses ofta som Linnés främste lärjunge och många menar att han tog Linnés aktiva era med sig i graven. Linne döpte släktet *Thunbergia* efter honom.

Efterlämnad dokumentation: (urval) *Flora Japonica* och *Flora Capensis*. Dagböcker: *Resa uti Europa, Africa, Asia*, 1770-1779. Ett herbarium med 27 500 ark växter och en insektssamling med 37 000 exemplar.

Linnés Landskapsresor

Linné är känd för sina resor genom Sveriges landskap. Han hann med fem resor och i växtbäddarna här intill hittar du några av de växter han fann och noggrant beskrev. Den främsta anledningen till att Linné gjorde resorna var att försöka hitta nya naturtillgångar som staten kunde använda för att förbättra Sveriges ekonomi.

Lappland

Kungliga Vetenskaps societeten skickade 1732 den 25-årige Carl på en fem månader lång resa till Lappland för att "söka nyttigheter för hela riket".

Linné hade hört många spännande berättelser om "det rika landet" och ville därför gärna resa dit. Men han hade också personliga skäl att resa till Lappland. På den här tiden gick det nämligen inte att få en doktorsexamen i Sverige, så därför hoppades Linné att han skulle göra värdefulla upptäckter som kunde bekosta hans dyra utländska läkarexamen.

I Lappland träffade Linné bland annat på naturfolket samerna och deras renar. Från mötet fick han med sig hem den samedräkt och trumma som du kan se honom bära på det klassiska porträttet här intill.

Martin Hoffman - *Linné i samedräkt*

Dalarna

Linnés andra landskapsresa gick 1734 till Dalarna. Där studerade han djur- och växlivet och besökte bland annat koppargruvan i Falun och silvergruvan i Sala. Linné förfasade sig över arbetsförhållandena i gruvorna.

Vad Linné inte räknat med var att han under resan skulle träffa sin blivande fru Sara Elisabeth Moraea. Men för att få sin "Sara Lisa" var Linné tvungen att visa för hennes far att han kunde försörja en familj. Paret gifte sig därför inte förrän 1739 efter att han tagit sin läkarexamen i Holland. På nästa sida kan du se porträtten som målades av paret strax efter bröllopet.

Öland och Gotland

Linné sändes 1741 ut av riksdagen på sin gemensamma resa till Öland och Gotland. Med sig ombord hade Linné sex unga män som var kunniga i ekonomi, geografi, mineraler, växter och djur. Den yngste var bara 14 år.

När han kom till Öland märkte Linné med en gång att landskapet skiljde sig från det övriga Sverige. Linné skriver: *"Vägen låg genom de skönaste lundar man någonsin ser, som vida uti skönhet övergingo alla orter i Sverige och tävlande med alla i Europa..."*

När Linné och hans sällskap steg i land i Visby tyckte de att det kändes som om de kommit till Rom. Säkert hade den känslan med Visby ringmur att göra. Visbyborna beskrivs som glada, artiga och vänliga: *"De bröto något av från den gängse svenskan och stötte något på norska med accenten"* skriver Linné.

Västergötland

Resan genom Västergötland gjorde Linné 1746. Linné nämnde i sina reseanteckningar tre stycken bedragare och kvacksalvare, som av någon anledning verkade dras till Västergötland på den tiden. En av dessa var Sven i Bragnum och han bestämde sig för att hälsa på honom. Linnés följeslagare kunde inte låta bli att hitta på sjukdomar och fråga efter Svens botemedel. De skrattade gott och länge åt Svens märkliga råd.

En annan av resans höjdpunkter var besöket i Göteborg. Där undersökte Linné spännande växter och djur som levde i havet. Det var första gången som Linné på ”riktigt” fick upptäcka det som havet hade att erbjuda. Under vistelsen vid havet fick sällskapet bland annat se sälar, hummer, musslor och bandtång.

J.H. Scheffel - Bröllopsporträtt

Theme Expeditions in Sweden

Sweden is divided into 25 regions so called “landscapes”. Linnaeus made scientific expeditions through six of them. The main reason for his journeys was to discover new natural resources that the Swedish government could benefit from. He studied the nature and also the culture of the people.

When he was in Sweden's northest region “Lapland” he met the Swedish minority group “Laplanders”. They lived from what the nature gave them and from raising reindeer. In the picture further down you can see Linnaeus dressed up in a classic Laplander suit from that time.

When he travelled through “Dalarna” he met his future wife Sara Elisabeth Moraea also called Sara Lisa. You can see their wedding portraits from 1739 above.

Linnaeus found many interesting things in the multifaceted Sweden. Beside this sign you can find several plants Linnaeus found in the “landscapes”.

Skåne

Den skånska resan gjorde Linne 1749. Linné blev väldigt imponerad av det han såg i Skåne: *”Alltså kan ett land av så förträffeligt klimat ej annat än vara det bärligaste; ja det liknar så mycket Tyskland och Danmark, att man kunde säga, det havet liksom med våld skurit Skåne ifrån de södre länder och lagt det till Sverige”* När Linné lämnade Skåne längtade han genast tillbaka. Han tyckte att landskapet var så behagligt och milt att det kunde tävla med de ljuvligaste platserna i Europa.

Tema Expedition in Schweden

Sverige är indelat i 25 regioner så kallade “landskap”. Linné gjorde vetenskapliga expeditioner genom sex av dem. Den främsta anledningen till hans resor var att upptäcka nya naturtillgångar som kunde gagna den svenska staten ekonomiskt. Han studerade naturen och människornas levnadssätt.

När han var i Sveriges nordligaste region “Lapland” mötte han Sveriges minoritetsbefolkning samerna. De levde från vad naturen gav dem och från att föda upp renar. På bilden på förra sidan kan du se Linné klädd i en klassisk samedräkt från denna tid.

När han reste genom “Dalarna” mötte han sin blivande fru Sara Elisabeth Moraea som också kallades för Sara Lisa. Ovan kan du se deras bröllopsporträtt från 1739.

Linné hittade många intressanta saker i det mångfylla Sverige. Här intill kan du se flera av de växter som Linné hittade i “landskapen”

Händelser i Linnés liv

Idenna avdelning kan du bekanta dig närmare med några av blomsterkungens favoriter bland det stora växtriket. Här nedan berättas det dessutom om händelserna bakom mötet med dessa växter.

En växt som kanske inte förknippas med Linné i första hand är *linden*. Men egentligen är det den växt som på ett sätt stod honom närmast - han bar dess namn!

På Linnés tid var det vanligt att den som studerade till präst tog sig ett nytt finare namn. Det nya namnet var ofta en latinisering av namnet på något från hembygden. När Linnés far blev präst blev han inspirerad av sina morbröder som tagit sitt prästnamn från en stor och mäktig lind som växte i närheten av deras föräldragård. De valde namnet Tiliander från lindens namn på latin - *Tilia*. Linnés far valde istället det svenska ordet för lind och gjorde om det så att det lät latinskt - *Linnaeus*.

Redan som fyraåring fick Linné följa med sin far under dennes prästbesök på Möckelsnäs Herrgård. Carls far berättade mer än gärna om växterna de såg för sin uppenbart intresserade son. Han berättade om växternas namn och vad som var märkvärdigt och underligt med dem.

Lille Carl såg och lyssnade intensivt när fadern berättade om den vildväxande *ängsvädden* och som han senare beskriver det "*var just detta den sträng, som mäst var spänd uti Gossens genie.*" Andra växter som den lille pojken fick se och höra om var *blodroten* och ett flertal av de *orkidéer* som växte i ängarna. Kanske var det upptäckten av just dessa växter som var grogrunden till Linnés stora livsverk?

Under sitt långa arbetsliv fick Linné se torkade exemplar av den vackra växten *löjtnantshjärta* och blev väldigt förtjust i den. Han ville förstås gärna ha den i sin egen trädgård och

bad därför en lärjunge att ta med sig frön hem från dennes resa i Sibirien. Fröna grodde snabbt och växte till stora plantor, men när de blommade visade det sig till Linnés stora besvikelse att han istället fått frön från en *sibirisk nunneört*. De två arterna växer på liknande platser i Asien och bladen är ganska lika, så när de inte blommar är förväxlingen förståelig. Men på grund av misstaget fick Linné tyvärr aldrig se ett levande exemplar av löjtnantshjärta.

Men den blomma som Linné tycks ha älskat högst av alla är blomman som bär hans namn - *Linnaea borealis* - linnean. Det var den holländske läkaren och botanisten Grovonijs som år 1737 skapade släktnamnet *Linnaea* till Carl von Linnés ära.

Linné kallade linnean för "*min ört*" i sina anteckningar då han första gången såg den under sin resa i Lapland: "*Hon växte lågt, blommade kort tid och blev lätt förbisedd...*" Linné tyckte att detta stämde in väl på honom själv. Han var nämligen själv liten till växten och fick antagligen ofta uppleva att andra lärda personer förbisåg hans nytänkande idéer.

För att visa sin kärlek till blomman finns linnean med på nästan alla porträtt som gjordes av Linné. Den finns också med på hans vapensköld och är av naturliga skäl även Smålands landskapsblomma.

Linnaea borealis

Theme Special Events

In this section you can find some of the flower kings favorites among the kingdom of plants. Down below you are being told about the special events behind the meeting with these plants

A plant that is not often primary associated with Linnaeus is the *lime tree*. But in one way it was actually the plant closest to him – he carried it's name!

In Linnaeus days it was common for a new priest to take a new nobler name. When Linnaeus father became a priest he got his inspiration from his uncles. They took their priest name from a really big lime tree that grew close to their native farm. They chose the name Tiliander from the Latin word for lime tree – *Tilia*. Linnaeus father chose in his turn to take the Swedish word for lime, *lind*, and made it sound more like Latin – *Linnaeus*.

Already as a four year old Linnaeus followed his father on his priest visits to Möckelsnäs Mansion. The father passionately told his equally intensively listening son about the plants they found. He told him about the plants names and what was special and peculiar about them. Some of these plants are mention in scripts like the *Devils-bit Scabious*, *Bloodroot* and various *orchids*. Maybe it was the finding of these specific plants that was the breeding ground for Linnaeus great life work?

During his long working life Linnaeus saw some dried examples of the beautiful flower *Bleeding Heart* and became very fond of it. Obviously Linnaeus wanted to have the plant in his own garden so therefore he asked one of his disciples to bring home some seed from his journey in Siberia. The seeds sprouted very easily and soon grew into big plants, but when they bloomed Linnaeus sadly realized he had received seeds from the *Great-flowered Fumewort* instead. The two plants grow in similar sites in Asia and the foliage is very much the same so the mix-up was understandable. But because of this mistake Linnaeus never got to see a living example of the Bleeding Heart.

The flower that Linnaeus seemed to love the most was the *Twinflower* that also carries his name – *Linnaea borealis*. It was the Dutch physician and botanist Grovoniös that honored Linnaeus in 1737 by giving the little flower his name.

The flower was called "*my herb*" in Linnaeus notes when he first saw it during his journey through Lapland: "*she grew low, bloomed shortly and was easily overlooked...*" Linnaeus thought this corresponded very well with himself. He was a short man and he often experienced that other learned men overlooked his modern ideas.

As a proof of Linnaeus love for the flower you can find it in almost all portraits made of him. It is also a part of his coat of arms and is for natural reasons the "landscape flower" of this region called "Småland".

Tema Händelser

I denna avdelning kan du bekanta dig närmare med några av blomsterkungens favoriter bland det stora växtriket. Här nedan berättas det dessutom om händelserna bakom mötet med dessa växter

En växt som kanske inte förknippas med Linné i första hand är *linden*. Men egentligen är det den växt som på ett sätt stod honom närmast - han bar dess namn!

På Linnés tid var det vanligt för en ny präst att ta sig ett nytt finare namn. När Linnés far blev präst blev han inspirerad av sina morbröder som tagit sitt prästnamn från en stor och mäktig lind som växte i närheten av deras föräldragård. De valde namnet Tiliander från lindens namn på latin - *Tilia*. Linnés far valde istället det svenska ordet för lind, *lind*, och gjorde om det så att det lät latinskt - *Linnaeus*.

Redan som fyraåring fick Linné följa med sin far under dennes prästbesök på Möckelsnäs herrgård. Fadern berättade passionerat för sin lika intensivt lyssnande son om växterna de såg. Han berättade om växternas namn och vad som var märkvärdigt och underligt med dem. En del av dessa växter finns omnämnda i skrifter såsom *ängsvädd*, *blodrot* och ett flertal *orkideér*. Kanske var det upptäckten av just dessa växter som var grogrunden till Linnés stora livsverk?

Under sitt långa arbetsliv fick Linné se torkade exemplar av den vackra växten *löjtnantshjärta* och blev väldigt förtjust i den. Han ville förstås gärna ha den i sin egen trädgård och bad därför en lärjunge att ta med sig frön hem från dennes resa i Sibirien.

Fröna grodde snabbt och växte till stora plantor, men när den blommade insåg Linnés besviket att han istället fått frön från en *sibirisk nunneört*. De två blommorna växer på liknande platser i Asien och bladen är ganska lika så när arterna inte blommar är förväxlingen förstäligen. Men på grund av misstaget fick Linné tyvärr aldrig se ett levande exemplar av löjtnantshjärtat.

Den blomma som Linné tycks ha älskat högst av alla är *Linnean* som också bär hans namn - *Linnaea borealis*. Det var den holländske läkaren och botanisten Grovoniös som 1737 hedrade Linné genom att ge den lilla blomman hans namn.

Linné kallade blomman för "*min ört*" i sina anteckningar då han första gången såg den under sin resa i Lappland: "*Hon växte lågt, blommade kort tid och blev lätt förbisedd...*" Linné tyckte att detta stämde in väl på honom själv. Han var nämligen själv liten till växten och fick antagligen ofta uppleva att andra lärda personer förbisåg hans nytänkande idéer.

Som ett bevis för Linnés kärlek till blomman finns linnean med på nästan alla porträtt som gjordes av honom. Den finns också med på hans vapensköld och är av naturliga skäl även "landscapsblomma" i den här regionen som kallas för "Småland".

